

B
BIBLIOTECA POLIROM

Camilo José Cela

Familia lui
Pascual Duarte

Premiul Nobel pentru Literatură, 1989

POLIROM

Camilo José Cela, *La familia de Pascual Duarte*

Copyright © Heirs of Camilo José Cela, 1942

All rights reserved

e 2010 by Editura POLIROM, pentru prezenta
traducere

Camilo José Cela

Familia lui

Pascual Duarte

Traducere din limba spaniolă de

Mona Țepeneag

POLIROM

2010

Camilo José Cela (1916 - 2002), unul dintre marii scriitori spanioli ai secolului XX, s-a născut în Iria Flavia. A luptat în Războiul Civil din Spania de partea generalului Franco. După al Doilea Război Mondial a lucrat ca scriitor și jurnalist, adoptând o poziție critică față de regimul franchist. Unele dintre scrierile sale, considerate mult prea provocatoare, au fost interzise, iar revista literară *Papeles de Son Armadans*, condusă de Cela, a devenit victima unor atacuri sistematice din partea autorităților. Cela a debutat în 1942 cu *Familia lui Pascual Duarte*, care îl impune ca pe un scriitor de mare forță, iar în 1952 apare *Stupul* (Polirom, 2009), unul dintre cele mai importante romane spaniole postbelice. De-a lungul timpului, Cela a publicat romane, nuvele, culegeri de povestiri, cărți de călătorie, piese de teatru, versuri și articole. Unul dintre proiectele sale, așa-numitul *Dicționar secret*, un dicționar de argou al limbii spaniole, a scandalizat societatea spaniolă tradiționalistă. În 1957, Camilo José Cela a fost numit membru al Academiei Regale Spaniole. Printre alte titluri și funcții publice pe care le-a deținut se numără și titlul nobiliar de marchiz de Iria Flavia, acordat de regele Spaniei, Juan Carlos I, precum și cel de senator regal în

Parlamentul spaniol. În 1988, Cela a publicat romanul *Cristos versus Arizona* (Polirom, 2008), cu un puternic impact asupra publicului și criticilor. În anul imediat următor, i s-a acordat Premiul Nobel pentru Literatură. În decursul carierei sale a mai primit numeroase alte premii literare prestigioase, printre care amintim Premiul Criticilor (1956), Premiul Național pentru Literatură (1984), Premiul Prințului de Asturias pentru Literatură (1987) și Premiul Cervantes (1995).

Articol I.

Pascual Duarte, primenit

După atâta amar de vreme de când nu și-a mai schimbat hainele, Pascual Duarte era murdar și aproape de nerecunoscut. Foarte curat, cum ar veni, n-a fost el niciodată, asta e sigur, dar nici atât de murdar ca în ultima vreme nu-i stătea în fire să fie. Cărțile reeditate de mai multe ori se îmbâcsesc până la urmă, așa încât, din când în când, se cuvine să le mai speli la față ca să-și revină. Igiena e o îndeletnicire înșelătoare, dar necesară, îndeletnicire care nu trebuie nici ocolită, nici disprețuită, chiar dacă e mai bine să i te dedici cu măsură, ca să nu cazi în ghearele sale, la fel de fioroase ca și cele ale viciului. La Ourense trăia un domn pe nume don Romualdo Vaqueriza Duque, care trata bideul drept cap de pod al masoneriei în vetusta civilizație hispanică; lumea, cum habar n-avea ce înseamnă cuvântul „vetust”, îl lăsa să vorbească. Don Romualdo, bărbat arătos, a murit din caza unui buboi anal care, după cum scrie la carte, s-ar fi putut vindeca cu apă și săpun. N-aș vrea ca amintirea lui Pascual Duarte – bietul Pascual Duarte, executat prin strangulare! – să moară, ca don Romualdo, din cauza fricii de apă.

Noi, scriitorii, facem în general corecturile la primele ediții, uneori nici măcar atât. Următoarele le lăsăm însă în grija editorilor, care, poate din bine-cunoscuta lor pasiune

pentru nobilul și distractivul joc de biliard, trimit bila spre tipograf, apoi acesta se bazează pe corector, care, la rândul lui, nemaivăzându-și capul de treburi, cheamă în ajutor un văr mai sărac, cum există în orice familie, care, trândav din fire, face apel la un vecin. Rezultatul e că, în cele din urmă, textul nici taică-su nu-l mai recunoaște: în cazul de față, supusul dumneavoastră servitor. Datorită acestei colaborări gratuite și tacite, de cele mai multe ori cărțile se îmbunătățesc, dar noi, autorii, suntem foarte rar dispuși să recunoaștem acest lucru, preferând de obicei, poate sub imperiul trufiei, ceea ce, de bine de rău, am scris noi înșine.

De multe ori mă gândesc că scrisul nu înseamnă altceva decât compilare și ordonare și că întotdeauna cărțile se scriu – de multe ori singure – încă dinainte de a începe efectiv să fie scrise și chiar și după ce li s-a pus punctul final. Recolta de senzații e cernută prin sita cu o mie de găuri a mințit, iar în momentul în care o simți coaptă și numai bună de cules o așterni pe hârtie și uite așa ia naștere cartea. Dar cartea, după ce se naște, continuă să crească – armonioasă sau haotică –, în capul autorului, în imaginația sau în sentimentele cititorilor și, fără nicio îndoială, în paginile edițiilor ulterioare. E foarte adevărat că aceste adaosuri nu sunt din aceeași substanță, dar ele contribuie toate la creșterea cărții. Un copil crește altfel decât cancerul, dar cancerul – aici e nenorocirea – crește și el.

În cazul lui Pascual Duarte, mai că a trebuit – când a venit momentul – să recurg la chirurgie, nu numai ca să-l curăț de ceea ce era de prisos, ci și ca să-i restitui ceea ce i se furase; până la urmă, din fericire, a fost de ajuns o săpuneală zdravănă. Deși acum, recitindu-l după atâția ani, am fost tentat să-l dichisesc cu mai multă grijă și osteneală, am preferat totuși să las lucrurile, în esență, așa

cum erau și să nu mă ating de nimic. De un boboc de fată să nu te atingi, că se ofilește – zice o vorbă pe care am auzit-o pe meleagurile din Salamanca, un pic mai sus de peisajul Extremadurei și al lui Pascual Duarte. Pe de altă parte, nici nu mai am mintea de acum douăzeci de ani, iar cartea aceasta e produsul minții mele de atunci, nu al minții mele de azi. E bine să ne arătăm respectuoși față de calendar.

Montaigne spunea că ordinea e o virtute tristă și posomorâtă. Probabil că Montaigne a confundat ordinea cu masca ei, cu simpla ei aparență; e o atitudine frecventă printre oamenii ordinii, aceia care numesc ordine nemișcarea, tot ce nu e ritm și care, tot confundând așa lucrurile, ajung să le înțeleagă pe toate pe dos. Eu cred că ordinea e ceva vesel, plin de viață și de lumină; trist și lipsit de viață și opac e ceea ce se consideră în mod fraudulos și emfatic că înseamnă ordine, când de fapt nu e vorba de altceva decât de un vid. Bolta cerului e un splendid miracol de ordine. Dimpotrivă, ordinea publică de cele mai multe ori nu e altceva decât un haos tăcut care se străduiește să imite culoarea limpede a ordinii, deși, evident, nu crede nimeni în ea.

Dar dacă uneori cred că a scrie și a rându-i sunt unul și același lucru, alteori am bănuiala contrarie, ajungând chiar să cred în inspirația despre care ne vorbesc poeții romantici – acești mari mistificatori –, precum și criticii romantici – acești înverșunați paladini ai confuziei. Consider că e salutar – nu știu dacă e și înțelept – să nu gândești întotdeauna din punct de vedere adjectival, ci, dimpotrivă, să alternezi cu punctul de vedere substantival, substanțial și permanent. Spun asta cu atât mai mult cu cât nu mi s-ar părea câtuși de puțin ciudat să includ și inspirația în orbita ordinii.

După ce am lucrat atât de mult la romanul *Familia lui*

Pascual Duarte, voi încerca să nu mă mai ating de el. Cu ediția aceasta, textul original rămâne fixat (poate ar fi mai puțin pedant să spun „stabilit”) o dată pentru totdeauna și de câte ori va fi nevoie voi încerca să mă refer la ea. Traducerile de până acum vor trebui acceptate așa cum sunt, dacă nu cumva viitorii mei traducători vor prefera să adopte textul de acum, fapt pentru care ar trebui să le fiu recunoscător. Cum e și normal, aproape întotdeauna am fost nevoit să consider bune toate traducerile, căci, ca să le revăd sau să le corectez, aș fi avut nevoie de cunoștințe pe care nu le am nici pe departe. Când locuiam în La Coruña am cunoscut un polițist pe nume Castelo, care avea brodate pe mânecă șapte stegulețe, câte unul pentru fiecare țară a cărei limbă o vorbea. Nu e cazul în ceea ce mă privește și nu mi-e rușine să recunosc că n-aș fi putut să fiu angajat ca polițist, cel puțin nu în La Coruña; poate că la Jaén sau la Cáceres sunt mai puțin exigenți în privința cunoștințelor.

În sfârșit: Pascual Duarte e primenit, și ăsta e lucrul cel mai important. De acum înainte se pregătește să înceapă să moară din nou, puțin câte puțin.

Palma de Mallorca, 23 august 1960

Dușmanilor mei, care m-au ajutat atât de mult în carieră.

Articol II.

Nota transcriitorului

Cred că a venit momentul să public memoriile lui Pascual Duarte. Dacă le-aș fi publicat mai devreme era poate un semn că mă grăbesc; n-am vrut să dau zor cu pregătirea textului, pentru că fiecare lucru trebuie făcut la timpul potrivit, chiar dacă e vorba despre corectarea unor greșeli de ortografie într-un manuscris, iar un lucru făcut, vorba ceea, în fuga calului nu duce la nimic bun. Dacă le-aș fi publicat mai târziu n-avea, în ceea ce mă privește,

niciun rost; odată terminate, lucrurile trebuie arătate.

Paginile pe care le transcriu în continuare le-am găsit pe la jumătatea anului 1939 într-o farmacie din Almendralejo – unde Dumnezeu știe ce mâini neștiute le-au pus – și de atunci încoace n-am făcut altceva decât să le descifrez și să le clasez, dat fiind că manuscrisul – atât datorită scrisului urat, cât și faptului că foile erau în dezordine și nenumerate – era aproape ilizibil.

Înainte de toate, țin să precizez că n-am făcut altceva decât să transcriu textul pe care îl prezint astăzi cititorului curios; n-am suprimat și n-am adăugat nici măcar o virguliță, deoarece am ținut să respect chiar și stilul povestirii. În anumite pasaje prea crude ale textului am preferat să mă folosesc de foarfece și să tai în carne vie; evident, în felul acesta, cititorul e privat de cunoașterea anumitor mici detalii, ceea ce nu este o mare pierdere; în schimb, evită să dea peste anumite lucruri intime, unele de-a dreptul scârboase, pe care – cum spuneam – mi s-a părut mai potrivit să le suprim, decât să le modific.

Personajul, din punctul meu de vedere, și poate de aceea îl scot la lumină, e un model; unul care nu trebuie imitat, ci de care trebuie să te ferești; un model asupra căruia nu există nicio îndoială; un model în fața căruia nu-ți rămâne decât să spui: „Îl vezi ce face? Ei bine, face exact pe dos față de ceea ce ar trebui să facă”.

Dar mai bine să-i dăm cuvântul lui Pascual Duarte, căci are lucruri interesante de povestit.

Articol III.

Scrisoare care anunță trimiterea originalului
Domnului Joaquín Barrera López.

Mérida

Stimate domn, îmi cer iertare pentru lunga povestire ce însoțește această scrisoare, și ea prea lungă, dar, dat fiind că dintre toți prietenii lui don Jesús González de la

Riva (Dumnezeu să-l ierte, așa cum, desigur, m-a iertat și el pe mine) sunteți singurul a cărui adresămi-o amintesc, v-o trimit dumneavoastră, nu numai ca să scap de ea, căci până și gândul că am putut s-o scriu mă doare, dar și de teamă ca nu cumva s-o arunc într-un moment de tristețe, iar în ultima vreme am parte de la Dumnezeu de multe asemenea momente, lipsindu-i în felul acesta pe mulți alții de posibilitatea să afle ceea ce eu n-am aflat decât atunci când era prea târziu.

Trebuie să vă dau câteva explicații. Cum știu prea bine că, din păcate, amintirea mea e legată mai mult de blestemății decât de altceva și deoarece doresc, cât mă mai țin puterile, să-mi descarc conștiința prin această mărturisire publică, care e o pedeapsă destul de grea, am început să povestesc câte ceva din ceea ce mi-aduc aminte din viață. Memoria n-a fost niciodată punctul meu forte și sunt convins că am uitat probabil multe lucruri, unele demne de interes; cu toate acestea, am ținut să relatez acea parte din viață care nu mi s-a șters din minte și pe care mâna a scris-o cu ușurință pe hârtie, dat fiind că cealaltă parte mă apăsa atât de tare pe suflet când încercam s-o povestesc, încât am preferat s-o trec sub tăcere și până la urmă s-o uit. Începând să scriu acest soi de memorii, mi-am dat perfect seama că un lucru va fi imposibil de povestit, și anume moartea mea, dar-ar Domnul să vină cât mai repede; acest amănunt m-a pus pe gânduri și pot jura pe puținele zile care mi-au mai rămas de trăit că nu o dată am crezut că-mi dau duhul, pentru că nu mi-era clar unde trebuie să pun punctul final. M-am gândit că cel mai bine ar fi să-mi încep povestirea și să aștept, pentru a cunoaște deznodământul, momentul când Dumnezeu mă va părăsi, și așa am făcut; astăzi, plictisit de sutele de pagini pe care le-am umplut cu vorbăria mea, mă opresc definitiv din scris, lăsându-vă să vă imaginați singur

ce mi-a mai rămas din viață, sarcină ușoară, deoarece, mai mult ca sigur, între acești patru pereți nu cred că mi se va mai întâmpla cine știe ce.

Când am început să scriu textul pe care vi-l trimit, mă obseda gândul că cineva știa deja dacă aveam să ajung până la sfârșitul povestirii sau unde trebuie să mă opresc dacă n-aș calcula bine timpul necesar, iar această certitudine că faptele mele trebuie vrând-nevrând să se înscrie pe un făgaș dinainte trasat mă scotea din tâtâni. Astăzi, când sunt mai aproape de viața de dincolo, sunt mai resemnat. Dumnezeu să-mi ierte păcatele.

Mă simt ușurat după ce am povestit toate câte s-au întâmplat, ba chiar am momente în care conștiința mă muștră mai puțin.

Sunt sigur că veți înțelege tot ceea ce nu pot relata mai bine pentru că nu mă pricep. Îmi pare rău că am luat-o pe o cale greșită, dar în viața aceasta nu mai cer iertare nimănui. La ce bun? Poate e mai bine să se împlinească ceea ce s-a hotărât, pentru că, în caz contrar, aș lua-o mai mult ca sigur de la capăt. Nu vreau să cer să fiu iertat, pentru că viața m-a învățat multe lucruri rele, iar slăbiciunea mea e prea mare și nu voi rezista instinctului. Facă-se ceea ce este scris în cartea Cerului.

Vă rog să acceptați, stimate domn, odată cu acest pachet de foi scrise, scuzele mele pentru că m-am adresat dumneavoastră, precum și rugămintea de iertare pe care v-o adresează, ca și cum ați fi însuși Iisus Hristos, umilul dumneavoastră servitor.

Pascual Duarte, închisoarea din Badajoz.

15 februarie 1937

Articol IV.

Clauză din testamentul olograf al lui don Joaquín Barrera López, care, murind fără urmași, și-a lăsat toate bunurile călugărilor din ordinul Servicio Doméstico

Patru: Poruncesc ca pachetul de hârtii care se află în sertarul de la birou, legat cu sfoară și purtând mențiunea scrisă cu creion roșu „Pascual Duarte”, să fie pus pe foc fără a fi citit și fără întârziere, ca un lucru răufăcător și contrar bunelor moravuri. Cu toate acestea, dacă Providența face în așa fel încât, fără intervenția răuvoitoare a cuiva, sus-numitul pachet să scape timp de optsprezece luni sfârșitului pe care i-l doresc, poruncesc aceluia care-l va găsi să-l ferească de distrugere, să-l ia în posesia sa și să dispună de el cum va crede de cuviință, dacă aceasta nu e în dezacord cu propria mea dorință.

...

Făcut la Mérida (Badajoz) și în prag de moarte, 11 mai 1937.

În amintirea renumitului senior don Jesús González de la Riva, conte de Torremejía, care, înainte de a fi lovit de moarte de către autorul acestui text, îi spunea Pascualillo și zâmbea.

P.D.

1

Eu, domnule, nu sunt un om rău, deși aș avea toate motivele. La naștere, noi, muritorii, suntem la fel, și totuși, pe măsură ce înaintăm în vârstă, soarta se amuză să ne diversifice de parcă am fi de ceară și să ne conducă pe cărări diferite spre același sfârșit: moartea. Unora li se poruncește să meargă pe o cărare înflorită, iar alții trebuie s-o apuce pe cărarea presărată cu ciulini și măracini. Primii privesc lumea cu seninătate, zâmbind în mireasma propriei fericiri cu un chip inocent; ceilalți suferă de soarele violent al bărăganului, încruntați ca niște lighioane în poziție de apărare. E o mare diferență între a-ți găti trupul cu farduri și parfumuri și a-l împodobi cu tatuaje de care mai târziu nu mai poți scăpa.

M-am născut acum mulți ani – cel puțin cincizeci și

cinci -, într-un sat pierdut din provincia Badajoz; satul era cam la două leghe de Almendralejo, prizărit pe un drum plat și lung ca o zi de post, plat și lung ca zilele - ale căror platitudine și lungime, din fericire, nu vi le puteți imagina - unui condamnat la moarte.

Era un sat cald și însořit, destul de bogat în măslini și porci (scuzați termenul), cu casele zugrăvite atât de albe, încât și azi mă dor ochii când îmi amintesc de ele, cu o piață în întregime pavată cu lespezi de piatră și cu o frumoasă fântână cu trei țâșnitori în mijlocul pieței. Când am plecat din sat, de câțiva ani buni, apa nu mai țâșnea din gurile fântânii, și totuși cât de grațioasă, cât de elegantă ni se părea tuturor fântâna aceea cu un trup de copil gol în partea de sus și cu vasca încrețită pe margini ca o scoică. Tot în piață era și primăria, mare și pătrată ca o cutie de tutun, cu un turn în mijloc, iar pe turn un ceas alb ca azima, oprit de când mă știu la ora nouă, ca și cum satul n-avea nevoie de el decât ca podoabă. În sat, cum e și firesc, erau case frumoase și case urâte, care, așa cum se întâmplă de obicei, erau cele mai numeroase; era mai ales o casă cu etaj, casa lui don Jesús, o adevărată plăcere s-o privești, cu intrarea împodobită cu plăci de faianță și ghivece de flori. Don Jesús fusese dintotdeauna mare amator de plante și sunt sigur că servitoarea lui primise poruncă să se ocupe cu aceeași dragoste de mușcate, de heliotropi, de palmieri sau de izmă de parcă ar fi fost copii, căci femeia era tot timpul cu o oală în mână, udând ghivecele cu o grijă pe care acestea probabil o apreciau, dacă te luai după verdeța și vigoarea lor. Casa lui don Jesús se afla și ea tot în piață și, lucru curios pentru un om cu dare de mână, se deosebea de celelalte nu numai prin calitățile despre care am vorbit, dar și printr-un defect pe care altele nu-l aveau: fațada era de culoarea naturală a pietrei, ceea ce pare foarte vulgar, și nu văruiată, cum era

până și casa cea mai săracă; avea el motivele lui. Deasupra ușii erau niște blazoane de piatră de mare valoare, spunea lumea, care se terminau cu niște capete de războinici din antichitate, cu coif și pene, dintre care unul era îndreptat spre răsărit, iar celălalt spre apus, ca și cum ar fi vrut să arate că vegheau la tot ceea ce putea veni dintr-o parte sau alta. În spatele pieței, pe partea casei lui don Jesús, era biserica parohială, cu clopotnița ei de piatră și clopotul care suna într-un fel pe care nu pot să-l redau, dar de care mi-aduc aminte, ca și cum ar bate la doi pași de aici. Turnul clopotniței era la fel de înalt ca turnul cu ceas, iar vara, când veneau berzele, acestea știau pe ce turn fuseseră cu o vară înainte; barza șchioapă care petrecuse acolo două ierni avea cuibul pe biserică, de unde probabil a și căzut, deși era încă foarte tânără, speriată de vultur.

Casa mea se afla în afara satului, cam la două sute de pași buni de ultimele case. Era mică și n-avea decât parter, după cum se cuvenea poziției mele, dar, fiindcă la urma urmei mi-era dragă, mi s-a întâmplat uneori să fiu mândru de ea. De fapt, singurul lucru demn de văzut în casă era bucătăria, de care dădeai chiar cum intrai, întotdeauna curată și zugrăvită cu multă grijă; desigur, pe jos era pământ, dar acesta era atât de bine bătătorit, împodobit cu desene din pietricele, că nu era cu nimic mai prejos decât multe alte bucătării pe care proprietarii le cimentaseră ca să pară mai moderne. Vatra era mare și descoperită, iar lângă prichiciul ei aveam un dulap cu faianțe decorative în care țineam tot felul de suveniruri, ulcioare vopsite în albastru și farfurii cu desene albastre și portocalii; pe unele era pictat un chip, pe altele o floare, un nume sau un pește. Și pe pereți aveam tot felul de obiecte: un calendar foarte frumos ce reprezenta o femeie tânără într-o barcă făcându-și vânt cu evantaiul, iar dedesubt se putea citi, cu litere ce păreau tipărite cu praf de argint, „Modesto

Rodríguez. Băcănie fină. Mérida (Badajoz)", un portret al toreadorului Espartero, îmbrăcat în costumul de gală colorat și trei-patru fotografii – unele mai mici, altele de dimensiuni mijlocii – nu știu ale cui, fiindcă le-am văzut acolo de când mă știu și nu mi-a trecut niciodată prin cap să întreb pe cine reprezintă. Mai aveam un ceas deșteptător agățat de perete, care a mers întotdeauna ca la carte, ceea ce nu e de ici, de colo, și o perniță de pluș colorată în care erau înfipite câteva ace frumoase, cu gămălia de sticlă colorată. Mobila din bucătărie era pe cât de puțină, pe atât de simplă: trei scaune – dintre care unul foarte elegant, cu spătarul și picioarele din lemn arcuit și fundul din împletitură de paie – și o masă de brad, cu sertarul aferent, care era puțin cam prea joasă pentru scaune, dar cu care ne făceam treaba. Ne simțeam bine în bucătărie: era plăcută, căci vara stăteam acolo la răcoare, deoarece nu făceam foc, așezați pe piatra vetrei la căderea serii și deschizând larg ușile; iarna stăteam la cald, datorită jăriticului, care, dacă aveam grijă, păstra căldura uneori toată noaptea. Ce bine ne simțeam privindu-ne umbrele de pe pereți în lumina flăcărilor! Acestea se mișcau de colo-colo, uneori încetișor, alteori în salturi, de parcă se jucau. Îmi aduc aminte că, fiind copil, mi se făcea frică, și până în ziua de azi, când sunt om în toată firea, mă trece un fior când îmi amintesc de spaimile de atunci.

Restul casei nu merită să fie descris, căci era foarte obișnuit. Mai aveam două încăperi, dacă le putem numi astfel pentru cât încăpea în ele, nu din alte motive, și grajdul pentru cai, căruia nici până azi nu știu de ce îi ziceam așa, dat fiind că era întotdeauna gol și lăsat de izbeliște, într-una din încăperi dormeam nevastă-mea și cu mine, în cealaltă părinții mei, până când Dumnezeu sau, cine știe, poate dracul i-a chemat la el; după care a rămas neocupată aproape tot timpul, la început pentru că nu era

cine s-o ocupe, iar mai târziu, când se puteau găsi amatori, aceștia au preferat mereu bucătăria, mai luminoasă și fără curent. Când venea la noi, soră-mea dormea întotdeauna acolo, iar copiii, când au venit pe lume, cum scăpau de sub poala mamei, trăgeau mereu acolo. Adevărul e că încăperile nu erau prea curate și nici bine amenajate, dar nici nu era cazul să te plângi tot timpul; se putea foarte bine locui în ele, și asta contează în primul rând, că eram la adăpost de ploile de la Crăciun și ferii, ca să spunem așa, de arșița din august de la Sfânta Maria. Grajdul era locul cel mai urât; înspăimântător și întunecat, avea pereții îmbibați cu miros de mortăciune, același miros care se degaja din prăpastia unde ajungeau stârvurile de animale aduse pe lume prin luna mai ca să ajungă hrană corbilor.

În mod ciudat, încă din adolescență, dacă-mi lipsea mirosul acela, mă simțeam cuprins de o spaimă de moarte; îmi aduc aminte de o călătorie făcută în capitală când m-au chemat la oaste; cât a fost ziua de mare am umblat năuc, adulmecând aerul ca un câine de vânătoare. Când m-am dus să mă culc la han, mi-am mirosit pantalonii de catifea. Sângele mi se înfierbântase în trup. Am dat perna la o parte și mi-am sprijinit capul pe pantalonii împăturiți în două. În noaptea aceea am dormit buștean.

În grajd țineam un măgăruș, o gloabă costelivă de care ne foloseam la muncile câmpului, și când lucrurile mergeau bine – ceea ce, să fim drepecți, nu se întâmpla prea des –, aveam și doi-trei porci (scuzați termenul). În spatele casei era o curte ca o ieșitură, nu foarte mare, dar foarte utilă, iar aici era un puț pe care, cu timpul, a trebuit să-l astup, pentru că apa era infectată.

În spatele curții curgea un pârâu, de cele mai multe ori aproape sec și niciodată cu prea multă apă, murdar și urât mirositor ca o ceată de țigani, din care se puteau pescui niște țipari de toată frumusețea, ceea ce făceam

câteodată după-masa, ca să-mi omor timpul. Nevastă-mea, care le ştia pe toate, zicea că ȕiparii sunt graşi pentru că mănâncă la fel de mult ca don Jesús, dar cu o zi mai târziu. Când mă duceam la pescuit, orele treceau fără să-mi dau seama, aşa încât, când îmi strângeam sculele, se făcea aproape întotdeauna întuneric; undeva departe, ca o broască ȕestoasă scundă şi grasă, ca un şarpe încolăcit care s-ar teme să se desprindă de pământ, Almendralejo începea să-şi aprindă luminile electrice. Mai mult ca sigur locuitorii habar n-aveau că fusesem la pescuit, iar în clipa aceea priveam cum se aprind luminile de prin case, imaginându-mi chiar că mulţi dintre ei spuneau lucruri pe care le puteam bănuî sau vorbeau despre lucruri care îmi treceau şi mie prin cap. Oamenii de la oraş trăiesc întorcând spatele realităţii şi de multe ori nici măcar nu-şi dau seama că la două leghe de ei, în mijlocul câmpiei, un om de la ţară se amuză gândindu-se la ei în timp ce-şi strânge undiţa şi-şi adună de pe jos coşul de răchită cu şase-şapte ȕipari în el.

Totuşi, pescuitul nu mi s-a părut niciodată o distracţie pentru bărbaţi, iar în timpul liber mă ocupam de cele mai multe ori cu vânătoarea; în sat aveam reputaţia că mă descurc binişor şi, lăsând modestia la o parte, trebuie să spun cu toată sinceritatea că cei care spuneau asta nu se înşelau. Aveam o femelă de prepelicar - îi ziceam Scânteiuţa - care nu era chiar de rasă, mai degrabă corcitură, dar cu care mă înţelegeam foarte bine; de multe ori, dimineaţa, mergeam cu ea până la baltă, la o leghe şi jumătate distanţă de sat, spre graniţa cu Portugalia, şi nu ne-am întors niciodată acasă cu mâna goală. La întoarcere, căţeluşa o lua înainte, aşteptându-mă întotdeauna la răscruce; era acolo o piatră rotundă şi plată ca un scaun scund, de care îmi amintesc cu plăcere, de parcă ar fi fost o persoană; ba chiar, ca să fiu sincer, cu mai multă plăcere

decât îmi amintesc de multe persoane. Era largă și puțin scobită, așa încât, când mă așezam, fundul (scuzați termenul) se adâncea un pic și mă simțeam atât de bine instalat, încât nu m-aș mai fi dus de acolo; mi-am petrecut mult timp așezat pe piatra de la răscruce fluierând, cu pușca între picioare, uitându-mă la ce era de văzut și fumând țigară de la țigară. Cățelușa se așeza în fața mea, pe labelle din spate și mă privea cu ochisorii ei căprui foarte inteligenți, plecându-și capul într-o parte; eu îi vorbeam, iar ea, ca și cum ar fi vrut să mă audă mai bine, își ciulea puțin urechile; când mă opream din vorbit, profita ca să încerce să prindă câteva lăcuste sau pur și simplu ca să-și schimbe poziția. Când dădeam să plec, nu știu de ce, trebuia întotdeauna să întorc capul, ca și cum îmi luam rămas-bun de la piatră, iar într-o bună zi mi s-a părut atât de trist că trebuie să fac asta, încât n-am avut încotro, m-am întors înapoi și m-am așezat la loc pe piatră. Cățelușa s-a așezat și ea din nou în fața mea privindu-mă fix; abia acum îmi dau seama că avea o privire de duhovnic, iscoditoare și rece, așa cum se spune că e privirea linxului... Tot corpul mi s-a cutremurat de un fior ca un curent ce trebuia neapărat să se scurgă prin brațe. Țigara mi se stinsese; între picioare, pușca cu o singură țevă mă lăsa s-o mângâi încetișor. Cățelușa continua să se uite fix la mine, ca și cum nu m-ar fi văzut niciodată până atunci, ca și cum dintr-o clipă în alta avea să mă învinuiască de ceva, iar privirea ei îmi înfierbânta atât de tare sângele în vine, încât simțeam cum se apropie momentul când voi ceda; era cald, o căldură înfiorătoare, iar ochii mi se închideau dominați de privirea animalului sfredelitoare ca un cui.

Am pus mâna pe pușcă și am tras; am încărcat încă o dată și am tras din nou. Cățeaua avea un sânge negru și lipicios, care se scurgea puțin câte puțin în țărână.

Din copilărie nu păstrez amintiri prea frumoase. Pe tata îl chema Esteban Duarte Diniz și era portughez; când eram copil, trecuse de patruzeci de ani și era gras și înalt cât un munte. Era tuciuriu și avea o mustață neagră extraordinară, cu vârfurile atârând în jos. Lumea zicea că, pe vremea când era tânăr, și le trăgea în sus, însă, de când fusese la închisoare, își pierduse orice prestanță, mustața cea mândră i se pleoștise și așa o va purta până la moarte, îl respectam și mă cam temeam de el, așa că una-două îmi luam tălpășița, încercând să-l evit cât puteam de des; era aspru și brutal și nu suporta să-l contrazică nimeni, în nicio privință, iar eu, pățit fiind, îi respectam această manie. Căci, dacă se înfuria, ceea ce se întâmpla mai des decât era cazul, ne lua la bătaie pe mama și pe mine din te miri ce, iar dacă mama încerca să dea și ea, ca să-l calmeze, având în vedere vârsta mea fragedă, nu-mi rămânea decât să rabd. Carnea e atât de plăpândă la vârsta aceea!

N-am avut niciodată curajul să-i întreb, nici pe el, nici pe mama, în legătură cu perioada când a fost închis, deoarece mi-am zis că n-are niciun rost să-mi dau singur foc la valiză, că și-așa lua foc destul de des; dar, bineînțeles, n-aveam nevoie să pun nicio întrebare, pentru că s-au găsit, ca întotdeauna în satele cu locuitori atât de puțini, niște suflete binevoitoare care, cu prima ocazie, mi-au povestit totul. A fost arestat pentru că făcea contrabandă; se pare că asta fusese ocupația lui ani de zile, dar urciorul nu merge de multe ori la apă, iar orice meserie are riscul ei și nimic nu se obține fără sacrificii; într-o bună zi, probabil când se aștepta mai puțin – încrederea în sine exagerată îi pierde și pe cei mai pricepuți jandarmii l-au urmărit, i-au descoperit marfa și l-au băgat la pușcărie. Dar toate astea trebuie să se fi întâmplat demult, deoarece nu-mi aduc aminte de nimic;

poate că nici măcar nu mă născusem.

Spre deosebire de tata, mama, deși înaltă, nu era grasă; era deșirată și slabă și nu părea să aibă o sănătate prea zdravănă; dimpotrivă, cu tenul ei cenușiu și obrajii supti, părea că suferă de oftică sau cam așa ceva; mereu morocănoasă și violentă, era a dracului de rea și spurcată la gură, Dumnezeu s-o ierte, cu blesteme dintre cele mai grele la tot pasul și din te miri ce. Era tot timpul îmbrăcată în negru și nu prea era prietenă cu apa, astfel încât, ca să spun adevărul, în toți anii câți am trăit alături de ea n-am văzut-o spălându-se decât o singură dată, când tata a făcut-o bețivă, iar ea a vrut să-i arate că nu îi este frică de apă. În schimb, vinul nu-i displăcea, și cum punea mâna pe niscai gologani sau când scotocea prin buzunarele bărbatului, mă trimitea la cârciumă după băutură, ascunzând sticla sub pat, ca să n-o găsească tata. Avea niște fire cărunte de mustăcioară la colțurile gurii, iar părul era aspru și încâlcit, pieptănat într-un mic coc pe vârful capului. În jurul gurii se vedeau câteva semne sau cicatrice roz și mici ca niște urme de alice, care cred că i se trăgeau de la niște coșuri urâte din tinerețe; uneori, vara, semnele se trezeau la viață, prindeau culoare și formau un fel de gămlii de puroi care se spărgeau toamna și dispăreau iarna.

Părinții mei nu se înțelegeau deloc; n-aveau aproape nicio educație, n-aveau nicio virtute și nu respectau poruncile lui Dumnezeu – defecte pe care, din nefericire pentru mine, le-am moștenit și eu – și de aceea n-aveau habar de principii, nu încercau câtuși de puțin să-și stăpânească instinctele, așa că un motiv oricât de mic era de-ajuns ca să dezlănțuie o furtună care se prelungea zile în șir fără să i se dea de capăt. În general, eu nu luam partea nici unuia, deoarece, ca să fiu sincer, puțin îmi păsa dacă o încasa unul sau celălalt; uneori îmi făcea plăcere

când dădea tata, alteori când dădea mama, dar n-am făcut niciodată din asta o problemă capitală.

Mama nu știa nici să citească, nici să scrie; tata știa, și era atât de mândru, încât i-o spunea de la obraz toată ziua și, destul de des și chiar fără niciun rost, o făcea ignorantă, insultă foarte gravă în ochii mamei, care se făcea foc și pară. Uneori, tata venea acasă după-amiaza cu o foaie de hârtie în mână și, de voie, de nevoie, ne obliga pe toți să ne așezăm pe scaune în bucătărie și ne citea noutățile; urmau comentariile, iar în clipa aceea începeam să tremur, pentru că întotdeauna comentariile erau sămânță de ceartă. Ca să-l jignească, mama îi spunea că nimic din ce citise el nu era pe hârtie și că nu erau decât scorneli din capul lui, iar tata, auzind așa ceva, își ieșea din țâțâni; începea să strige ca un apucat, o făcea ignorantă și vrăjitoare, iar în cele din urmă urla cât îl țineau băierile că, dacă ar fi în stare să spună lucruri cum erau cele de pe foaie, nici prin cap nu i-ar fi trecut să se însoare cu ea. Asta puneă capac la toate. La rândul ei, îl făcea nenorocit și lățos, portughez nehalit, iar el, ca și cum n-ar fi așteptat decât cuvintele astea ca s-o ia la bătaie, își scotea cureaua și o fugărea prin bucătărie până obosea. La început mă alegeam și eu cu câteva lovituri de curea, dar când am căpătat ceva experiență și mi-am dat seama că dacă nu vreau să mă ud, nu trebuie să stau în ploaie, cum vedeam că lucrurile luau o întorsătură violentă, îi lăsam în plata Domnului și mă căram. Era treaba lor.

Adevărul e că, în cazul meu, viața de familie n-avea nimic atrăgător, dar cum n-avem de ales, căci, încă înainte de a ne naște, soarta ne pune pe unii într-o parte, iar pe alții de partea cealaltă, încercam să mă obișnuiesc cu ce mi-era dat, ca să nu mă las pradă disperării. Când eram mic, adică la vârsta când voința oamenilor e mai maleabilă, m-au dat pentru scurtă vreme la școală; tata spunea că

lupta pentru existență e foarte grea și că trebuie să fi pregătit ca să-i poți face față cu singurele arme cu care putem câștiga, și anume armele inteligenței. Îmi spunea toate astea dintr-o suflare, parcă învățase totul pe de rost, iar eu aveam impresia că vocea i se voala, căpătând unele intonații pe care nu le bănuiam. Dar după aia, parcă părându-i rău, se punea pe un râs zgomotos, spunându-mi întotdeauna în încheiere, aproape cu tandrețe:

— N-asculta ce spun eu, băiete. Am început să-mbătrânesc!

Și rămânea pe gânduri, repetând încet și de mai multe ori:

— Am început să-mbătrânesc!... Am început să-mbătrânesc!...

Dar școala n-a durat mult. Tata, care, așa cum spuneam, avea un caracter violent și autoritar în anumite privințe, era slab și laș în altele: în general, pot spune că părea tare în lucrurile mărunte, iar în ceea ce era important, nu știu dacă de frică sau mai știu eu de ce, rar i se întâmpla să persevereze. Mama nu voia să merg la școală și, de câte ori avea ocazia, ba uneori chiar fără nicio ocazie, îmi spunea că n-are niciun rost să-mi bat capul cu învățătura, că tot nu scap de sărăcie. Vorbele ei picau la țanc, pentru că nici eu n-aveam vreun chef să merg la școală și amândoi am reușit cu timpul să-l convingem în cele din urmă pe tata, care a fost de acord, să las baltă învățătura. Știam să citesc și să scriu, să adun și să scad și de fapt știam destul ca să mă descurc în viață. M-am lăsat de școală la doisprezece ani; dar n-are rost să ne grăbim, fiecare lucru la timpul lui și degeaba te scoli cu noaptea în cap dacă nu ajungi unde trebuie la timp.

Eram încă destul de mic atunci când s-a născut sorămea, Rosario. Amintirile mele din perioada aceea sunt confuze și vagi și nu sunt sigur că voi reuși să relatez cele

întâmplare cu toată fidelitatea; pot să încerc totuși, în ideea că, oricât de nesigură va fi povestirea mea, oricum va fi mai aproape de realitate decât toate bazaconiile pe care vi le-ați putea imagina sau născoci, îmi amintesc că era cald în după-amiaza când s-a născut Rosario; trebuie să fi fost prin iulie sau august. Câmpurile erau liniștite și uscate, iar greierii păreau că ferestruiesc cu aripile lor oasele pământului; oamenii și animalele se trăseseră la umbră, iar soarele, acolo sus, stăpân peste toate, lumina și ardea totul... Mama a născut de fiecare dată greu și în dureri mari; era o femeie aproape sterilă, uscată, iar durerea o dădea gata. Biata de ea, n-a fost niciodată un model de virtute sau demnitate, iar pentru că nu era în stare să sufere în tăcere, ca mine, nu știa decât să urle cât mai tare. Urla de câteva ore bune când s-a născut Rosario, deoarece – culmea ghinionului – la ea nașterea dura mult. Vorba aia: femeia cu mustăcioară n-are parte de naștere ușoară... (urmarea n-o mai spun din respect pentru distinsa persoană căreia îi sunt destinate aceste rânduri). Pe mama o moșea o femeie din sat, doamna Engracia, care avea casa pe deal, specialistă în dureri și moașă, un pic vrăjitoare și destul de misterioasă, căci adusese cu ea niște alifie cu care o ungea pe pânțele ca să-i calmeze durerea, dar cum mama, cu sau fără alifie, urla în continuare ca din gură de șarpe, doamna Engracia n-a găsit altceva mai bun decât s-o facă necredincioasă și păgână, iar cum urletele mamei se înteteau ca un uragan, am crezut o clipă și eu că s-ar putea să-l aibă pe dracul în ea. Dar n-a durat mult, pentru că s-a dovedit foarte repede că pricina acelor țipete neobișnuite era noua mea soră.

În timpul acesta, tata umbla cu pași mari de colo-colo prin bucătărie. Când s-a născut Rosario, s-a apropiat de patul mamei și, fără să-i pese de situație, a început s-o facă putoare și curvă, dând în ea cu catarama de la curea, încât

și astăzi mă întreb cum de n-a omorât-o în bătaie. După aia și-a luat câmpii și nu s-a întors decât după două zile; la întoarcere era beat criță; s-a apropiat de patul mamei și a sărutat-o, iar mama s-a lăsat sărutată... După care s-a dus să doarmă în grajd.

3

Lui Rosario i-au făcut un leagăn dintr-o ladă nu prea adâncă, pe fundul căreia au pus câlții dintr-o pernă și o țineau acolo, lipită de patul mamei și înfășată în atât de multe scutece de bumbac, încât de multe ori credeam că o să moară înăbușită. Până atunci, îmi închipuiam, nu știu de ce, că sugarii sunt albi ca laptele, dar îmi amintesc foarte bine ce proastă impresie mi-a făcut surioara când am văzut-o prima oară, lipicioasă și roșie ca un rac fiert; pe vârful capului avea, ca puii de graur sau de porumbel din cuib, un puf rar, pe care urma să-l piardă peste câteva luni, iar mânuțele îi erau atât de strânse și palide, încât mi s-a făcut frică. Peste trei-patru zile, când au desfășat-o ca s-o spele puțin, am putut s-o văd mai bine și pot spune că nu mi-a fost atât de scârbă de ea ca prima oară; pielea i se deschisese la culoare, ochisorii – pe care încă nu-i ținea deschiși – păreau că încearcă să-și ridice pleoapele, iar mâinile arătau și ele mai suple. Doamna Engracia, care era cum era, dar îi ajuta pe cei nevoiași, a spălat-o bine cu apă de rozmarin; a înfășat-o din nou în cele mai puțin murdare scutece pe care le-a găsit; pe cele mai murdare le-a dat la o parte, la spălat, iar când a plecat, fetița era atât de mulțumită, încât a dormit câteva ore în șir, astfel încât, dată fiind liniștea care domnea, nimeni n-ar fi spus că avem în casă un nou-născut. Tata se așeza pe jos lângă ladă și petrecea ore întregi uitându-se la fetiță cu o mutră de om îndrăgostit, cum spunea doamna Engracia, încât era cât pe ce să dau uitării adevăratul său fel de a fi. Apoi se scula în picioare, dădea o raită prin sat și, când ne

așteptam mai puțin, la ore când nu eram deloc obișnuiți să-l vedem că se întoarce acasă, ne pomeneam cu el iar lângă ladă, cu fața blândă și privirea atât de umilă, încât oricine l-ar fi văzut, dacă nu-l cunoștea, l-ar fi luat drept Sfântul Rocco în persoană.

De mică, Rosario a fost mereu firavă și sfrijită – ce putea ea să sugă din sânii fără lapte ai mamei? –, iar primii ani au fost grei, astfel încât nu o dată a fost cât pe ce să-și dea duhul. Tata își pierdea capul de tot văzând ce rău îi merge fetiței, și cum la el toate se rezolvau cu cât mai mult vin dat pe gât, mamei și mie ne-a fost dat să trăim o perioadă atât de cumplită, încât regretam vremurile dinainte, care ni se păruseră grele neștiind ce ne așteaptă. Așa sunt oamenii, de neînțeleș, urăsc ceea ce vor regreta mai târziu. Mama, a cărei sănătate era și mai șubredă după ce născuse, avea parte de niște scatoalce pe cînste, iar mie, deși nu-i era ușor să mă prindă, îmi dădea în treacăt șuturi când punea mîna pe mine, încât îmi umplea fundul (scuzați termenul) de vînatăi, iar pieptul de urme, de parcă aș fi fost însemnat cu fierul roșu.

Încet-încet, copila s-a pus pe picioare și a căpătat forță, datorită unor ciorbe cu vin roșu pe care cineva i le-a recomandat mamei, și cum era tot mai isteată pe măsură ce trecea timpul, chiar dacă a învățat să meargă cam târziu, a început să vorbească de foarte mică cu atîta ușurință și îndrăzneală, încât eram cu toții uluiți de talentele ei.

S-a dus însă vremea când toți copiii mici sunt la fel. Rosario s-a făcut mare, ditamai fetișcana și, privind-o mai cu atenție, ne-am dat seama că era mai iute la minte decât o șopârlă; dar cum, în neamul nostru, nimeni nu s-a folosit cum trebuie de mintea pe care i-a dat-o Dumnezeu, fata a devenit regina casei, iar noi toți eram la cheremul ei. Dacă firea ei ar fi îndemnat-o la bine, ar fi putut să realizeze

multe lucruri bune, dar, cum Dumnezeu se vede că n-a vrut să înzestreze pe niciunul dintre noi cu înclinații spre bine, Rosario și-a pus mintea la contribuție în treburi de alt soi, astfel încât am înțeles destul de repede că ar fi fost mai bine să fie proastă; făcea de toate, și numai rele: fura cu ușurința și talentul unei țigănci bătrâne, s-a apucat de băutură încă de tânără, făcea pe codoașa pentru escapadele bătrânei și, cum nimeni n-a încercat s-o aducă pe calea cea bună – și să îndrepte spre bine inteligența ei evidentă –, a mers din rău în mai rău, până când, într-o bună zi, pe când avea paisprezece ani, a pus mâna pe toate câte aveau oarece valoare din șandramaua noastră și s-a dus la Trujillo, la casa Elvirei. Fuga ei a avut acasă un efect pe care vi-l puteți imagina cu ușurință: tata dădea vina pe mama, iar mama dădea vina pe tata... Lipsa lui Rosario s-a făcut simțită mai ales în privința acceselor de mânie ale tatii, pentru că, dacă înainte, când era ea acasă, încerca să le dea frâu liber când fata nu era de față, acum, întrucât n-o mai avea în fața ochilor, răbufnea oriunde și oricând. E ciudat, dacă stai să te gândești, că tata, care era brutal și căpos de nu-l întrecea nimeni, nu asculta decât de ea; era de-ajuns o privire din partea lui Rosario ca să-i domolească mânia și nu o dată scatoalcele zdravene s-au oprit la timp doar pentru că era ea de față. Cine ar fi crezut că ditamai matahala de om putea să fie la cheremul unei copile atât de firave?!

A rămas la Trujillo vreo cinci luni, după care s-a întors acasă, mai mult moartă decât vie, cuprinsă de friguri și a stat la pat aproape un an, fiindcă din cauza frigurilor foarte grave era cu un picior în groapă, astfel încât tata – care, bețiv și bătăuș cum era, rămăsese un creștin de modă veche și foarte habotnic – a avut grijă să primească sfânta împărtășanie în vederea ultimului drum. Boala, ca toate bolile, avea toanele ei, astfel că după două

zile, când părea că s-a întors la viață, urmau nopți în care credeam cu toții că acuși-acuși se duce; amândoi părinții erau mohorâți, iar din perioada aceasta de tristețe nu-mi amintesc decât că au fost luni întregi de liniște, fără scandaluri în casă, atât de abătuți erau!... Vecinele se băgau și ele în ciorbă, recomandând tot felul de ierburi; dar ca s-o facem bine, am apelat din nou la doamna Engracia și la sfaturile ei, căci era singura în care aveam încredere; ce-i drept, numai Dumnezeu știe cât de complicat a fost tratamentul pe care ni l-a recomandat, dar ne-am dat toată osteneala și până la urmă a dat rezultate, așa încât ne dădeam seama că fata începe încet-încet să se întremeze. Cum bine zice vorba, iarba rea nu pierе și, chiar dacă nu vreau să spun prin asta că Rosario era rea (deși n-aș băga mâna în foc că era bună), adevărul e că, după ce a luat toate leacurile pe care ni le-a recomandat doamna Engracia, n-am avut decât să așteptăm să treacă timpul ca să-și recapete sănătatea și totodată trufia și vioiciunea.

Nu se pusese bine pe picioare și abia începeau părinții să se însenineze la față, pentru că singurul lucru în privința căruia se înțelegeau era grija pentru fiica lor, că hoțomana și-a dat iar arama pe față, și-a umplut traista cu bruma de economii pe care le aveam și, fără să spună o vorbă, a șters-o englezește, de data asta la Almendralejo, unde s-a pripășit în casa lui Nieves Madrilena; însă adevărul – cel puțin, eu așa cred – e că până și la cel mai mare ticălos tot găsești ceva bun, pentru că Rosario nu ne-a dat cu totul uitării și din când în când – de onomastică sau la Crăciun – ne trimitea câteva boarfe care, chiar dacă ne erau cam strâmte și ne picau anapoda, contau totuși; făcea ea pe grozava îmbrăcându-se cum îi cerea meseria, dar mai mult ca sigur n-o dădeau banii afară din casă. Probabil că la Almendralejo l-a cunoscut pe bărbatul care

avea s-o ducă la pierzanie; nu e vorba despre onoare, pe care o pierduse de mult, ci despre punga de bani, singurul lucru care mai conta pentru ea în situația aceea. Pe individ îl chema Paco López, poreclit Bățosul, și trebuie să recunosc că era un bărbat frumos, deși cu o privire șovăielnică, pentru că avea un ochi de sticlă în locul celui pe care îl pierduse Dumnezeu știe în ce împrejurări, iar uitătura îi era atât de împrăștiată, încât îl înșela și pe omul cel mai cu picioarele pe pământ; era înalt, blonziiu, tras ca prin inel și umbla ținându-se atât de bățos, încât bine îi zisese cel care îl poreclise pentru prima oară Bățosul; pâinea și-o câștiga datorită înfățișării sale chipeșe, deoarece femeile erau atât de proaste, încât îl întrețineau, iar el prefera să nu muncească, fapt pe care îl condamn, dar poate din cauză că eu n-am avut niciodată parte de trândăveală. Se spunea că pe vremuri fusese toreador *novillero* în arenele din Andaluzia; nu știu dacă e adevărat, pentru că mi se părea că e curajos numai cu femeile, dar, întrucât acestea, în frunte cu soră-mea, credeau morțiș că așa a fost, trăia pe picior mare, pentru că știți și dumneavoastră la ce preț sunt toreadorii în ochii femeilor. Într-o bună zi, ducându-mă la vânătoare de potârniche pe lângă proprietatea lui don Jesús, Los Jarales, am dat de el; ieșise să ia aer afară din Almendralejo, cam la o mie de pași, pe munte; era foarte elegant, îmbrăcat într-un costum cafeniu, cu șapcă și o nua în mână. Ne-am salutat, iar el, foarte abil, văzând că nu-i pun nicio întrebare în legătură cu soră-mea, a încercat să mă tragă de limbă numai ca să-și plaseze el niște vorbe; eu mă făceam că nu pricep, așa că, dându-și seama că vreau să scap de el, tocmai când să dăm mâna la plecare, nitam-nisam, parcă în treacăt, îmi spuse:

— Și Rosario?

— Știi tu mai bine...

— Eu?

— Bineînțeles! Dacă nici tu nu știi...

— Dar de ce trebuie eu să știu?

Vorbea atât de serios, încât ai fi spus că nu mințise niciodată în viața lui; iar eu, vă dați seama, eram jenat să vorbesc cu el despre Rosario.

Individul lovea ușor cu nuiua tufele de cimbbru.

— Ei bine, dacă vrei să știi, e bine. Nu voiai să ai vești despre ea?

— Ai grijă, Bățosule! Ai grijă! Nu mi-e frică de tine, iar vorbăria nu mă interesează! Nu mă scoate din fire!... Nu mă scoate din fire!...

— Din ce fire să te scot, că n-am de ce. Ce vrei să știi despre Rosario? Ce are Rosario de-a face cu tine? Că e soră-ta? Ei, și? E și iubita mea, dacă o luăm pe-așa.

Era mai tare decât mine în vorbe, dar dacă ne-am fi luat la bătaie, vă jur pe toți morții că l-aș fi omorât dacă se atingea fie și de un fir de păr din capul meu. Am încercat deci să mă calmez, pentru că îmi știu năravul și, între noi fie vorba, nu e bine să te iei la hartă când ai o pușcă în mână, iar celălalt nu.

— Uite ce e, Bățosule, mai bine să terminăm! Zici că e iubita ta? Mă rog, să-i fie de bine! Ce-mi pasă mie?

Bățosul râdea; părea că e pus pe gâlceavă.

— Știi ceva?

— Ce?

— Dacă ai fi fost iubitul surorii mele, te-aș fi omorât cu mâna mea.

Numai Dumnezeu știe că faptul că mi-am ținut gura în ziua aceea m-a îmbolnăvit; dar nu voiam să mă bat cu el, nu știu de ce. Mi se părea ciudat să mi se vorbească pe tonul acela; în sat n-ar fi îndrăznit nimeni să-mi spună nici măcar pe jumătate din ce-mi spusese el.

— Și dacă mai dau vreodată de tine în preajma mea,

te omor în plină piață, în văzul tuturor.

— Grozav mai ești!

— Bag cuțitul în tine!

— Fii atent, Bățosule!... Fii atent!...

...

În ziua aceea mi s-a înfipt un ghimpe în inimă și acolo a rămas până astăzi. Și nici acum nu pricep de ce nu l-am smuls imediat.

După ce a mai trecut o vreme, soră-mea a venit din nou la noi ca să se vindece de friguri și mi-a povestit sfârșitul acelei întâmplări: când Bățosul a ajuns în seara aceea la casa lui Nieves ca s-o vadă pe Rosario, a luat-o de-o parte.

— Știai că frate-tău nu e bărbat și că nu-i nicio scofală de capul lui?

— ...

— Și tace mîlc, ca un iepure care se sperie de cel mai mic zgomot?

Soră-mea a încercat să mă apere, dar la ce bun: individul câștigase. Fusesse mai tare decât mine; a fost singura bătălie pe care am pierdut-o, și asta fiindcă nu m-am comportat ca de obicei.

— Dă-l în colo, porumbițo, hai să vorbim despre altceva. Cât?

— Opt pesetas.

— Doar atât?

— Doar atât. Ce vrei, ai? Timpurile sunt grele!...

Bățosul i-a brăzdat fața cu nuiua până s-a săturat.

După care...

— Știai că frate-tău nu e bărbat și că nu-i nicio scofală de capul lui?

...

Soră-mea m-a implorat, jurându-se pe sănătatea ei, să rămân în sat.

Ghimpele din inimă parcă începea să mă împungă. Și nici acum nu pricep de ce nu l-am smuls imediat.

4

Îmi cer iertare pentru povestirea asta dezlânată, dar țin seama mai ales de persoane, nu de scurgerea timpului, ceea ce mă face să sar de la început la sfârșit și de la sfârșit la început, ca o lăcustă beată; dar nu pot face altfel, deoarece spun lucrurile așa cum îmi vin în minte, fără să încerc să construiesc un roman, ceea ce oricum n-aș fi în stare să fac; n-aș reuși decât să sporovăiesc fără nicio noimă și să mă pomenesc dintr-odată vlăguit și neștiind cum să mă opresc.

Anii au trecut peste noi ca peste toată lumea, viața acasă se scurgea pe drumul ei dintotdeauna și, dacă e să spun adevărul, vă puteți imagina ușor și singuri puținele lucruri demne de povestit din vremea aceea.

Când sora mea mai mică avea cam cincisprezece ani, mama, așa slabă cum era și înaintată în vârstă, încât ne-am fi putut aștepta la orice, dar nu să ne dea încă un frate, a rămas borțoasă, Dumnezeu știe cu cine, pentru că am bănuiala că încă de pe vremea aceea era în cârdășie cu domnul Rafael; așa încât nu ne-a mai rămas decât să așteptăm sorocul ca să primim o ființă în plus în sânul familiei. Nașterea bietului Mario – așa aveam să-l botezăm pe noul nostru frățior – a fost o adevărată catastrofa, căci, culmea, ca și cum nu era de-ajuns scandalul cu mama care năștea, evenimentul acesta a coincis și cu moartea tatii, care, dacă n-ar fi fost atât de tragică, era de-a dreptul de râsul lumii, dacă stai să gândești la rece. Când a venit pe lume Mario, pe tata îl țineam închis în cămară de două zile; îl mușcase un câine turbat și, deși la început părea că a scăpat, peste câțva timp a fost apucat de niște tremurături care ne-au dat de gândit. Doamna Engracia ne-a explicat că uitătura lui putea s-o facă pe mama să

piardă fătul și, cum sărmanul de el nu mai avea nicio scăpare, ne-am făcut luntre și punte să-l închidem cu ajutorul unor vecini și cu cât mai multă grijă, pentru că mușca atât de tare, încât, dacă te apuca, îți putea smulge și brațul; îmi aduc aminte și acum cu tristețe și teamă de momentele acelea... Doamne, Dumnezeule, ce eforturi a trebuit să facem cu toții ca să-l stăpânim! Dădea din picioare ca un armăsar, jura că ne omoară pe toți, iar privirea îi era atât de înflăcărată, încât sunt sigur că, dacă îi îngăduia Dumnezeu, așa ar fi făcut. După cum spuneam, îl țineam închis de două zile și urla îngrozitor, lovind cu picioarele în ușă cu atâta putere, încât am fost nevoiți să o întărim cu niște bușteni; așadar nu mă mir că Mario, și din cauza urlletelor mamei, a venit pe lume înspăimântat și mai slab de minte; până la urmă, tata s-a oprit din urlate în noaptea următoare - de Bobotează - și, când ne-am dus să-l scoatem de acolo crezând că a murit, am dat peste el ghemuit la pământ și cu o spaimă întipărită pe față de parcă ajunsese deja în iad. Frica cea mare m-a apucat când mi-am dat seama că mama, în loc să plângă, cum mă așteptam, s-a pus pe râs și n-am avut ce face, a trebuit să-mi înghit cele două lacrimi care începuseră să curgă când am văzut cadavrul cu ochii aceia deschiși și însângerați și gura întredeschisă, cu limba vântată scoasă pe jumătate afară. Când să-l îngroape, don Manuel, preotul, mi-a tras o predică de cum m-a văzut. Nu prea îmi aduc aminte ce mi-a spus; mi-a vorbit despre viața de apoi, despre cer și iad, despre Fecioara Maria, despre amintirea tatii, iar când am încercat să spun că, în ceea ce-l privește pe tata, ar fi mai bine să nu ni-l amintim, don Manuel, mângâindu-mă cu mâna pe cap, mi-a spus că moartea îi duce pe oameni de pe un tărâm pe altul și că nu-i place deloc ca noi să-l urâm pe cel pe care ea l-a luat ca să-l înfățișeze la Judecata lui Dumnezeu. Mă rog, nu mi-a vorbit chiar așa; mi-a spus-o

cu vorbe înțelepte și potrivite, dar, mai mult sau mai puțin, ceea ce voia să-mi spună nu e prea departe de ceea ce am scris. Din ziua aceea, ori de câte ori îl vedeam pe don Manuel, îl salutam și îi sărutam mâna, dar când m-am însurat, nevastă-mea n-a avut de lucru și mi-a spus că astea sunt apucături femeiești, astfel încât, bineînțeles, din ziua aceea nu l-am mai salutat; mai târziu, am aflat că don Manuel spusese despre mine că sunt ca un trandafir crescut pe o movilă de băligar și Dumnezeu mi-e martor că în clipa aceea am vrut să-l strâng de gât cu mâna mea; după aia mi-a trecut și, fiind violent din fire, dar nu ranchiunos, până la urmă, am uitat destul de repede totul, mai ales că, dacă mă gândesc mai bine, n-am fost niciodată sigur că am înțeles lucrurile cum trebuie; poate că don Manuel n-a zis niciodată nimic - nu trebuie să crezi tot ce spune lumea -, și chiar dacă a spus... Cine știe ce-a vrut să spună? Poate că nici n-a avut de gând să spună ceea ce am înțeles eu!

Dacă Mario ar fi știut ce face părăsind această vale a plângerilor, în mod sigur n-ar fi avut niciun regret. A trăit puțin printre noi, presimțind parcă de ce familie avea parte și preferând tovărășia inocenților din rai. Numai Dumnezeu știe că a ales drumul cel bun, fiind scutit în felul acesta de câțiva ani de viață, dar și de multe suferințe. Când ne-a părăsit, încă nu împlinise zece ani, prea puțini pentru grămada de nenorociri de care a avut parte, dar care ar fi trebuit să-i ajungă pentru a învăța să vorbească și să umble, ceea ce n-a reușit niciodată; sărmanul de el, n-a reușit altceva decât să se târască pe jos ca un șarpe și să scoată niște sunete din gât și pe nas ca un șobolan, atât a fost în stare să învețe. Încă din primii ani de viață ne-am dat cu toții seama că nefericitul se născuse idiot și tot așa avea să moară; primul dinte nu i-a apărut decât la un an și jumătate și a ieșit atât de anapoda, încât doamna Engracia,

care de atâtea ori ne-a venit în ajutor la nevoie, a fost nevoită să i-l smulgă cu o ață, ca să nu-i străpungă limba. Cam tot pe atunci - și, cine știe, poate pentru că înghițise atâta sânge din cauza dintelui - i-a ieșit o iritație, un fel de bubulițe pe fund (scuzați termenul), încât i se jupuiseră fesele de erau numai carne vie, căci urina se amestecase cu puroiul din bube; când îi trata infecția cu oțet și sare, copilașul scotea niște urlete atât de mari, încât ar fi înduioșat până și o inimă de piatră. Apoi a avut parte de perioade oarecum liniștite, jucându-se cu câte o sticlă, singurul lucru care-l interesa, ori stând pe jos la soare, în curte sau în poartă, ca să prindă puteri, până când, într-o bună zi - copilașul avea patru ani -, soarta i-a fost atât de potrivnică, încât, fără să fi făcut ceva anume, fără să fi deranjat pe nimeni sau să-l fi mâniat pe Dumnezeu, un porc (scuzați termenul) i-a mâncat cele două urechi. Don Raimundo, spițerul, i-a dat cu niște prafuri galbene, xeroform, și îți era atât de milă să-l vezi gălbejit și fără urechi, încât toate vecinele, ca să-i mai aline durerea, îi aduceau care o gogoasă duminica, care migdale sau măslina în untdelemn și o bucățică de cârnaț... Bietul Mario, cu ochișorii lui negri, ce recunoscător era pentru toate aceste daruri! Dar asta n-a fost nimic față de nenorocirile și mai mari care îl așteptau după povestea cu porcul (scuzați termenul); toată ziua și toată noaptea nu făcea decât să plângă și să urle ca un copil părăsit și, cum mama își pierduse până și puțină răbdare de care era în stare tocmai când el avea mai mare nevoie de ea, rămânea luni întregi pe jos, mâncând ce i se arunca și într-un asemenea hal de murdărie, încât până și mie, care, de ce să mint, niciodată nu mi-a plăcut să mă spăl, ajunsese să mi se facă scârbă. Iar când dădea cu ochii de un porc (scuzați termenul), fapt care la țară se întâmplă foarte des, pe frate-meu îl apucau niște năbădăi de parcă înnebunise:

urla mai tare decât de obicei, încerca cât putea de repede să se ascundă după ceva, iar pe față și în ochi i se citea o spaimă atât de mare, încât chiar și Lucifer, dacă ar fi venit pe pământ, ar fi rămas înmărmurit.

Îmi amintesc că, într-o bună zi - era duminică părea cuprins de o asemenea groază și furie, încât în goana lui de apucat l-a atacat pe domnul Rafael, care era la noi, căci după moartea tatii pleca și venea ca la el acasă; bietul de el, n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să-l muște pe bătrân de picior; mai rău nu se putea, căci acesta i-a tras cu piciorul celălalt un șut atât de puternic drept în cicatrice, încât l-a lăsat aproape mort, în nesimțire și pierzând atât de mult sânge, încât am crezut că nu-i mai rămâne nicio picătură. Moșneagul râdea de parcă ar fi făcut cine știe ce ispravă, iar pe mine m-a cuprins din ziua aceea o ură atât de mare față de el, încât, pot să jur pe ce am mai sfânt, dacă nu-l ferea Dumnezeu din calea mea, i-aș fi tras o mamă de bătaie la prima ocazie.

Băiețelul a rămas întins pe jos cât era de mare, iar mama - pot să vă asigur că mi s-a făcut frică în clipa aceea, văzând-o cât e de rea - nu l-a luat în brațe, ci s-a pus pe răs alături de domnul Rafael; în ceea ce mă privește, Dumnezeu mi-e martor că îmi venea să-l ridic în brațe, dar am preferat să nu fac nimic... Dacă domnul Rafael m-ar fi luat peste picior în clipa aceea zicând că sunt un molău, jur pe Dumnezeu că l-aș fi făcut praf și pulbere în fața mamei!

Am pornit spre sat, încercând să uit; pe drum m-am întâlnit cu soră-mea, care în momentul acela era în sat, i-am povestit cele întâmplate și am văzut în ochii ei atâta ură, încât mi-am zis în sinea mea că nu e bine să o ai ca dușman; nu știu de ce, mi-am adus aminte de Bățosul și mi-a venit să râd, gândindu-mă că poate soră-mea se uita la el câteodată cu aceiași ochi.

Când ne-am întors acasă, la mai bine de două ore după cele întâmplate, domnul Rafael tocmai se pregătea să plece; Mario era tot pe jos, în același loc unde-l lăsasem, gemând încetișor, cu gura în pământ și cu cicatricea mai vânăta și mai oribilă decât un clovn nemâncat; credeam că soră-mea avea să facă tărașoi, dar s-a mulțumit să-l ridice de pe jos și să-l culce în copaie. În ziua aceea mi s-a părut mai frumoasă ca oricând, cu rochia ei de culoare albastră ca cerul și cu chipul de mamă sălbatică, ea care nici nu fusese și nici nu avea să fie mamă vreodată.

În cele din urmă, când în sfârșit domnul Rafael a plecat, mama l-a luat pe Mario, l-a culcat în poală și i-a lins rana toată noaptea, cum își linge cățeaua puii nou-născuți; mititelul nu zicea nici păs și zâmbea... Până la urmă a adormit, păstrând încă pe buze urma zâmbetului. Noaptea aceea a fost cu siguranță singura dată din viața lui când l-am văzut zâmbind...

5

A mai trecut un timp fără ca alte nenorociri să-i cadă pe cap, numai că de ce ți-e scris nu scapi nici dacă te ascunzi în gaură de șarpe; într-o bună zi, negăsindu-l nicăieri, am dat peste el înecat într-un chiup de untdelemn. L-a găsit soră-mea, Rosario. Era în poziția unei coțofene hoate prinse în laț; se răsturnase la marginea chiupului și căzuse cu nasul în drojdia de pe fund. Când l-am ridicat, o dâră de untdelemn i se scurgea din gură ca un fir de aur depănându-se din burtă; părul, care în timpul vieții fusese întotdeauna de culoarea stinsă a cenușii, strălucea acum cu sclipiri atât de vii, încât ai fi crezut că, odată cu moartea copilului, părul său înviase. Atât îmi aduc aminte din tot ce a fost ciudat în moartea lui Mario...

Mama n-a plâns nici la moartea fiului; o femeie cu inima de piatră ca ea, care nu vărsase nicio lacrimă în fața atâtor nenorociri, trebuie să fi rămas secătuită toată

viața... în ceea ce mă privește, recunosc că am plâns, și nu mi-e rușine, la fel și sora mea Rosario, și m-am simțit cuprins de o ură atât de mare față de mama, ură care avea să crească din ce în ce mai mult, încât mi s-a făcut pur și simplu frică de mine însumi. Femeia care nu plânge nu e bună de nimic, e ca izvorul care nu dă apă sau ca păsările cerului care nu cântă și cărora, dacă Dumnezeu ar vrea, ar trebui să le cadă aripile, că tot n-au ce face cu ele!

Mi-a dat mult de gândit, în nenumărate rânduri - sincer să fiu, chiar și acum dacă acesta e motivul pentru care mi-am pierdut în primul rând orice urmă de stimă pentru mama și, de-a lungul anilor, orice urmă de tandrețe și respect; mi-a dat mult de gândit pentru că voiam să mă lămuresc și să-mi aduc aminte cu precizie momentul când am încetat să o iubesc ca pe o mamă și după aceea când am început s-o urăsc. Ca pe un dușman înrăit, căci nu există ură mai mare decât ura pentru cei de același sânge cu tine; un dușman care mi-a sleit toată fierea, pentru că pe nimeni nu urăști mai tare decât pe cel care îți seamănă, căci și asemănarea ți se pare odioasă. M-am gândit mult timp la asta, dar nu m-am lămurit deloc, deci nu pot decât să afirm că pierdusem orice urmă de respect cu mult timp în urmă, când îmi dădusem seama că nu are nicio virtute pe care s-o pot urma, niciun har de la Dumnezeu pe care să-l copiez și că o scosesem de la inimă din clipa când am văzut atâta răutate în ea, încât am simțit că-mi plesnește pieptul. Dar ura, ceea ce înseamnă să ajungi să urăști pe cineva, a venit ceva mai târziu - fiindcă nici iubirea, nici ura nu se nasc într-o singură zi și cred că nu mă înșel prea tare dacă situez acel moment în ziua morții lui Mario.

Pe băiețel a trebuit să-l ștergem cu niște cârpe de in ea să nu ajungă plin de grăsime la Judecata de Apoi și să-l pregătim cât mai frumos: l-am învelit în niște pânzeturi de bumbac pe care le aveam prin casă, l-am încălțat cu niște

sandale după care m-am dus până în sat și i-am legat la gât crăvătica lui de culoare mov ca un fluture neștiutor, căruia i-ar trece prin cap să se așeze pe un mort. Domnul Rafael, care s-a simțit dintr-odată cuprins de milă pentru cel pe care când se afla în viață îl tratase fără nicio îndurare, ne-a ajutat să pregătim sicriul; umbla încoace și încolo într-un adevărat du-te-vino, harnic și mândru ca o mireasă, aducând când un cui, când o scândură sau borcanul cu alb de plumb, iar eu am fost nevoit să-mi concentrez toată atenția asupra hărniciei și mândriei lui, pentru că, fără să pricep nici atunci și nici până în ziua de azi de ce, simțeam că turbez când îmi dădeam seama că în sinea lui se umfla în pene de mulțumire. Când spunea cu un aer smerit: „Așa a vrut Dumnezeu! Locul îngerășilor e în cer simțeam nevoia să mă cufund în propriile mele gânduri, încât chiar și acum mi-e peste puțină să reconstitui ceea ce s-a întâmplat cu mine. Apoi repeta ca pe un refren, în timp ce bătea cuiele în scânduri sau le vopsea: „Locul îngerășilor e în cer! Locul îngerășilor e în cer!...”, iar vorbele lui îmi răsunau în inimă ca bătăile unui ceas... Un ceas care avea să-mi spargă pieptul... Un ceas care mergea în ritmul vorbelor lui, rostite încet și parcă cu grijă, în ritmul ochilor lui albaștri, mici și umezi ca ochii de viperă, ce mă priveau țință, încercând să-mi atragă simpatia, în timp ce în sânge nu-mi curgea decât ura cea mai profundă pentru el. Îmi aduc aminte cu scârbă de momentele acelea: „Locul îngerășilor e în cer! Locul îngerășilor e în cer!”

Mama lui de pungaș, ce bine știa să se prefacă! Dar mai bine să vorbim despre altceva.

Adevărul e că n-am știut niciodată – și nici nu mi-a trecut prin cap să mă gândesc serios la așa ceva – cum sunt îngerii; la un moment dat, mi-i imaginam blonzi și îmbrăcați în niște veșminte lungi, albastre sau trandafirii; altă dată credeam că sunt de culoarea norilor și mai

subțirei decât spicele de grâu. Totuși, ceea ce pot afirma cu siguranță e că mi i-am imaginat dintotdeauna foarte diferiți de fratele meu Mario, fapt pentru care mai mult ca sigur credeam că vorbele domnului Rafael ascund o capcană, o intenție răutăcioasă ori un subînțeles demn de mârșăvia la care te așteptai de la el.

Înmormântarea lui Mario, ca și a tatii cu ani în urmă, a fost sărăcăcioasă și plictisitoare, căci, fără nicio exagerare, lângă sicriu nu s-au adunat mai mult de cincișase persoane: don Manuel, paracliserul Santiago, Lola, trei-patru babe și cu mine. Santiago mergea în frunte cu crucea, fluierând și dând cu piciorul în pietre; în urma lui era coșciugul; urmau don Manuel, cu patrafirul alb peste sutană, încât semăna cu un coafor, și apoi babele, care plângeau și boceau, încât, văzându-le, ai fi putut crede că toate erau mamele celui pe care îl duceau la groapă.

Lola era încă de pe vremea aceea aproape logodită cu mine; spun aproape logodită și nu mai mult pentru că, de fapt, deși ne plăceam unul pe altul, eu nu îndrăznisem niciodată să-i spun vorbe de iubire; mi-era probabil frică să nu mă trateze cu dispreț și, chiar dacă ea, nu numai o dată, îmi ieșea în cale doar – doar mă voi hotărî, timiditatea mea era mai puternică și târăgănam lucrurile mai mult decât era cazul. Aveam cam douăzeci și opt, treizeci de ani, iar ea, ceva mai tânără decât soră-mea, Rosario, cam douăzeci și unu, douăzeci și doi; era înaltă, avea pielea oacheșă, părul negru și niște ochi atât de profunzi și negri, că te cutremurau privindu-i; trupul îi era robust și cu carnea tare, plesnind de sănătate și atât de bine dezvoltat, încât părea că ai de-a face cu o femeie împlinită.

Totuși, ca să nu uit și să respect strictul adevăr în toate privințele, înainte de a merge mai departe, țin să vă spun că pe vremea aceea era neprihănită, cum o făcuse

măsa, și nu știa de bărbat; insist asupra acestui lucru, pentru că nu vreau să vă faceți idei greșite asupra ei; ce va face mai târziu – până la urmă, asta numai Dumnezeu poate ști – e treaba ei și a conștiinței sale, dar sunt sigur că pe vremea aceea habar n-avea ce e desfrâul și n-aș ezita nicio clipă să-mi dau sufletul diavolului dacă mi s-ar dovedi contrariul. Avea atâta vigoare și siguranță în ea, era atât de mândră și de firească în comportament, încât nu părea cătuși de puțin o biată țărancă, iar părul bogat strâns într-o coadă groasă la ceafa dădea o asemenea senzație de forță, încât, câteva luni mai târziu, când am devenit soțul ei, îmi plăcea să-mi biciuiască obrajii cu ea, atât era de dulce și parfumată: mirosea a soare, a cimbru, mirosea ca picăturile reci de sudoare ce îi apăreau în jurul buzelor când își ieșea din sărite...

Înmormântarea, ca să ne întoarcem la ceea ce spuneam mai înainte, s-a desfășurat fără nicio problemă; groapa era deja săpată, astfel încât n-a trebuit decât să-l punem pe frățior înăuntru și s-o astupăm cu pământ. Don Manuel a spus câteva rugăciuni în latină, iar femeile au îngenuncheat; îngenunchind, Lolei i se vedeau picioarele cu pulpele albe și tari deasupra ciorapilor negri. Mi-e rușine de ceea ce voi spune, dar sper ca Dumnezeu să țină cont de asta pentru salvarea sufletului meu, căci îmi vine foarte greu să povestesc: în clipa aceea, m-am bucurat de moartea fratelui meu... Picioarele Lolei străluceau ca argintul, sângele îmi bătea în tâmples, iar inima părea că vrea să iasă din piept.

N-am văzut nici când a plecat don Manuel, nici când au plecat femeile. Eram prostit, așezat pe pământul proaspăt aruncat peste trupul lui Mario, când am început încet-încet să revin la viață; de ce am rămas pe loc și cât timp a trecut sunt două lucruri pe care nu le-am lămurit niciodată. Îmi amintesc că sângele continua să-mi

zvâcnească în tâmpile și că inima voia în continuare să-și ia zborul. Soarele începuse să apună; ultimele lui raze se agățau de crengile unui chiparos trist, singurul care-mi ținea tovărășie. Era cald; tot trupul mi-a fost străbătut de frisoane; nu mă puteam mișca, parcă eram ținut de privirea unui lup.

În picioare, alături de mine, se afla Lola; sânii i se înălțau și coborau în ritmul respirației...

— Ce-i cu tine?

— Ei...

— Ce faci aici?

— Păi... nimic! Și eu pe-aici...

M-am ridicat și am apucat-o de braț.

— Ce faci aici?

— Păi, nimic! Nu vezi? Nimic!

Lola se uita la mine cu o privire care mă înspăimânta. Vocea ei părea că vine de pe lumea cealaltă, gravă și înăbușită ca vocea unei năluci.

— Ești ca frate-tău!

— Eu?

— Da! Tu!

...

Ă fost o luptă pe viață și pe moarte. Trântită la pământ, supusă, era mai frumoasă ca oricând... Sânii i se înălțau și coborau în ritmul respirației, tot mai repede. Am apucat-o de păr, ținând-o bine la pământ. Ea se zbătea, aluneca...

Am mușcat-o până la sânge, până s-a dat bătută, blândă ca o iapă tânără.

...

— Asta vrei?

— Da!

Lola îmi zâmbea, arătându-și dinții frumoși... Apoi m-a mângâiat pe păr.

— Nu ești ca frate-tău!... Un bărbat adevărat!...

Vorbele parcă răsunau lipindu-i-se de buze.

— Ești un bărbat adevărat!... Ești un bărbat adevărat!...

Pământul era moale, îmi aduc foarte bine aminte. Iar pe pământ, șase maci pentru fratele meu mort; șase picături de sânge...

— Nu ești ca frate-tău!... Ești un bărbat adevărat!...

— Mă iubești?

— Da!

6

Au trecut cincisprezece zile de când, cu ajutorul lui Dumnezeu, am scris cele de mai sus; între timp, ocupat, pe de o parte, cu interogatoriile și cu vizita avocatului, iar pe de altă parte, cu mutatul în acest loc nou, n-am avut niciun moment liber ca să mă pun pe scris. Acum, recitind acest teanc de foi nu prea gros, mi se învâlmășesc în cap tot felul de idei cu o asemenea repeziciune și într-o asemenea dezordine, încât, oricât m-aș strădui, nu știu ce să mai cred. După cum v-ați dat seama, am povestit multe nenorociri până acum și am impresia că n-o să am puterea să merg până la capăt, date fiind nenorocirile și mai mari ce-mi rămân de povestit; mă îngrozesc atunci când îmi dau seama cât de precisă îmi este memoria în aceste clipe, când toate faptele vieții mele - asupra cărora, din păcate, nu pot reveni - vor fi trecute pe aceste foi, clare de parcă ar fi înscrise în ceară; amuzant - și trist totodată, numai Dumnezeu știe - e faptul că, dacă stai să te gândești, dacă aș fi făcut acest efort de memorie de astăzi cu ani în urmă, în momentul de față, în loc să scriu într-o celulă, aș sta lungit la soare în curtea casei ori aș fi la pescuit de țipari la baltă sau la vânătoare de iepuri pe munte. Aș face orice altceva, așa cum fac, fără să-și dea seama, majoritatea oamenilor; aș fi liber, așa cum sunt, fără să-și dea seama,

majoritatea oamenilor; aş avea înaintea mea Dumnezeu ştie câţi ani de trăit, aşa cum au, fără să-şi dea seama că se risipesc încet-încet, majoritatea oamenilor...

Locul unde m-au adus e mai bun; pe fereastră se vede o mică grădină, îngrijită şi curată ca un pahar, iar dincolo de grădină, spre munte, se întinde câmpia de culoare brună ca pielea oamenilor, pe unde trec din când în când şiruri de catări în drum spre Portugalia, câţiva măgăruşi care tropăie în jurul colibelor sau femei şi copii care nu merg mai departe de puţ.

Respir aerul care intră şi iese din celulă, aer şi nimic altceva, acelaşi poate pe care mâine sau în altă zi îl va respira catârgiul care trece prin faţa ferestrei... Privesc fluturile colorat ce zboară şovăind deasupra corolelor de floarea-soarelui, intră în celulă, face două tururi şi iese afară, un fluture, nimic altceva, care în cele din urmă va poposi pe perna directorului... Prind cu căciula şoarecele care mănâncă ce rămâne de la mine, mă uit la el, îi dau drumul - un şoarece, nimic altceva - şi văd cum fuge cu paşi mici, adăpostindu-se în gaura lui, de unde nu iese decât ca să mănânce hrana străinului care nu va rămâne decât un timp în această celulă, de unde va pleca direct în iad...

N-o să mă credeţi poate dacă vă spun că în asemenea momente mă cuprinde o tristeţe şi o nelinişte atât de mare, încât vă pot asigura că remuşcărilor mele nu sunt cu nimic mai prejos decât căinţa unui sfânt; poate n-o să mă credeţi, pentru că nu cunoaşteţi despre mine decât lucruri foarte urâte, iar în momentul de faţă v-aţi format deja o părere destul de proastă, şi totuşi... Țin să vă spun poate numai ca să spun ceva, poate pentru că nu pot să cred că nu veţi înţelege ceea ce vă spun şi sper că mă veţi crede, chiar dacă nu mă jur pe o onoare ce nu mai are nicio valoare...

Amărăciunea pe care o simt în piept e atât de mare,

de parcă inima mea ar produce fiere, nu sânge; o simt cum urcă și coboară în piept, lăsându-mi un gust amar în gură; iar limba parcă se îmbibă de mirosul ei și măruntaiele mi se usucă de duhoarea ei putredă și dușmănoasă de cavou.

M-am oprit un timp din scris, poate douăzeci de minute, poate o oră, două... Pe drum – ce bine se vedea de la fereastră! – treceau câteva persoane. Probabil că habar n-aveau că se uită cineva la ele, pentru că se comportau cât se poate de firesc. Era vorba despre doi bărbați, o femeie și un copil; păreau fericiți să meargă pe drumul acela. Bărbații trebuie să fi avut fiecare treizeci de ani, femeia ceva mai puțin, iar copilul n-avea mai mult de șase ani. Umbla desculț, zbenguindu-se ca iezii în jurul turmei, îmbrăcat într-o cămășuță de sub care i se vedea pânțele. Făcea câțiva pași, se oprea, arunca cu piatra după o pasăre care trecea pe acolo... Nu semăna deloc cu Mario, și totuși ce bine îmi amintea de fratele meu!

Femeia era probabil mama lui; era brunetă, ca toate femeile din partea locului, și de o veselie în tot trupul, încât numai dacă o vedeai te simțeai fericit. Era foarte diferită de mama, și totuși de ce oare îmi amintea atât de bine de ea?

Vă rog să mă iertați, dar nu mai pot continua. Abia mă abțin să nu plâng... Știți foarte bine, ca și mine, că un bărbat care se respectă nu trebuie să se lase cuprins de lacrimi ca o femeie oarecare.

Îmi voi continua povestirea; știu prea bine că e tristă, dar toate aceste gânduri la care inima mea nu poate face față mi se par și mai triste; inima, acest mecanism menit să fabrice sângele care țâșnește când ești înjunghiat...

7

Legătura mea cu Lola a avut urmările pe care vi le puteți imagina; după ceva timp, la mai puțin de cinci luni de la înmormântarea fratelui meu mort, am avut surpriza –

știți cum se întâmplă - unei vești care n-ar fi trebuit să mă surprindă deloc.

Era de ziua Sfântului Carol, în luna noiembrie. Mă dusesem la Lola acasă, ca în fiecare zi de câteva luni încoace; ca întotdeauna, mama ei s-a ridicat să plece. Mi-am găsit logodnica puțin cam palidă și, mi-am dat seama abia după aceea, arăta ciudat; părea să fi plâns, ca și cum o rodea o mare supărare. Când încercam să spunem ceva - conversația noastră nu fusese niciodată prea însuflețită -, parcă ne temeam de propria noastră voce, așa cum greierii se tem de zgomotul pașilor sau prepelițele de cântecul trecătorului; orice încercare de a vorbi se poticnea înainte de a-mi ieși vorbele pe gură, iar gâtulejul mi-era uscat ca iasca.

— Păi, dacă n-ai chef să vorbești, să tăcem.

— Ba am chef!

— Păi, atunci vorbește. Doar nu te împiedic eu!

— Pascual!

— Ce e?

— Știi ceva?

— Nu.

— Și nici nu-ți închipui?

— Nu.

Acum îmi vine să râd când mă gândesc cât timp mi-a trebuit ca să-mi dau seama.

— Pascual!

— Ce e?

— Am rămas grea!

În primul moment, n-am priceput nimic. Am rămas fără glas, de parcă n-aveam nici în clin, nici în mână cu această veste; n-aș fi crezut vreodată că ceea ce-mi spunea Lola, un lucru atât de firesc, mi se poate întâmpla mie. Nu știu ce era în capul meu.

Sângele îmi înfierbântase urechile, care au devenit

roșii ca jăraticul; iar ochii mă usturau de parcă îmi intrase săpun în ei...

Au trecut cel puțin zece minute într-o liniște de moarte. Tâmpilele îmi zvâcneau, cu bățai scurte ca de ceas, dar mi-a trebuit ceva timp ca să-mi dau seama.

Lola respira de parcă sufla într-un fluier.

— Vasăzică ai rămas grea?

— Da!

Lola începu să plângă. Iar mie nu-mi trecea nimic prin cap s-o consolez.

— Nu fi proastă. Unii mor... alții se nasc...

Poate că Dumnezeu îmi va ușura pedepsele în iad pentru duiosia de care am dat dovadă în după-amiaza aceea.

— Ei, și ce-i cu asta? Maică-ta a fost și ea însărcinată înainte de a te naște... maică-mea la fel...

Făceam niște eforturi nemaipomenite ca să spun ceva. Și vedeam o schimbare la Lola; părea foarte tulburată.

— Așa se întâmplă întotdeauna, asta știe tot omul. N-ai de ce să te temi!

Eu mă uitam la pânțele Lolei; nu se vedea nicio schimbare. Era mai frumoasă ca oricând, palidă și cu părul desfăcut.

M-am apropiat de ea și am sărutat-o pe obraz; era rece ca o moartă. Lola mă lăsa să o sărut cu un zâmbet pe buze care semăna cu cel al unei sfinte din timpurile de demult.

— Ți pare bine?

— Da! Foarte bine!

Lola încetă să zâmbească.

— Mă iubești... așa?

— Da, Lola... așa.

Era adevărat. În clipele acelea așa o iubeam: tânără

și cu un copil în burtă; cu copilul meu, pe care îmi făceam iluzia pe atunci că o să-l cresc și o să fac din el un bărbat pe cînte.

— Ne vom căsători, Lola; trebuie să ne ocupăm de acte. Lucrurile nu pot rămîne așa...

— Nu.

Vocea Lolei părea un suspin.

— Și vreau să-i arăt mamei tale că știu să mă port ca un bărbat.

— Ea știe asta...

— Ba nu știe!

Cînd m-am hotărât să plec acasă, se înnoptase de-a binelea.

— Cheam-o pe maică-ta.

— Pe mama?

— Da.

— De ce?

— Ca să-i spun.

— Știe deja.

— O fi știind... Dar vreau să i-o spun eu!

Lola s-a sculat în picioare - era foarte înaltă! - și s-a dus. Cînd a trecut pe ușa bucătăriei, mi s-a părut mai frumoasă ca oricînd.

După puțină vreme a venit maică-sa:

— Ce dorești?

— Știți foarte bine.

— Ai văzut ce i-ai făcut?

— I-am făcut numai bine.

— Bine?

— Da, bine! Nu credeți că era și timpul?

Maică-sa tăcea; n-am crezut niciodată că am s-o văd atît de blîndă.

— Voiam să vă vorbesc.

— Despre ce?

- Despre fata dumneavoastră. O să mă însor cu ea.
- Măcar atât. Ești sigur de asta?
- Bineînțeles că sunt.
- Te-ai gândit bine?
- Da, foarte bine.
- Atât de repede?
- Am avut timp destul.
- Atunci așteaptă puțin, mă duc s-o chem.

Bătrâna a ieșit din cameră și a întârziat puțin până să se întoarcă; probabil discutau între ele. S-a întors cu Lola de mână.

- Deci vrea să se însoare. Tu vrei să te măriți?
- Da.

— Foarte bine... Pascual e băiat bun, eram sigură că așa va face... Haideți, vă puteți săruta!

- Ne-am mai sărutat.
- Sărutați-vă din nou. Haideți, să vă văd și eu.

M-am apropiat de fată și am sărutat-o; am sărutat-o cu sete, din toate puterile, ținând-o strâns lipită de umerii mei, fără să-mi pese câtuși de puțin de prezența mamei. Totuși, acel prim sărut cu voie nu mai avea același farmec ca primele săruturi din cimitir, care mi se păreau atât de îndepărtate.

- Pot să rămân?
- Poți.
- Nu, Pascual, nu rămâne; încă nu e bine să rămâi.
- Ba da, fata mea, poate să rămână. N-o să-ți fie

bărbat?

Am rămas și am petrecut toată noaptea cu ea.

În ziua următoare, dis-de-dimineață, m-am dus la biserică; am intrat în sacristie. Don Manuel tocmai se pregătea de slujbă, pe care o făcea pentru don Jesús, pentru servitoarea lui și încă două-trei babe. Părea surprins să mă vadă.

- Ce-i cu tine?
- Păi, să vedeți, don Manuel, vreau să vă spun ceva.
- Durează mult?
- Da, părinte.
- Poți aștepta să termin slujba?
- Da, părinte. N-am nicio grabă.
- Atunci așteaptă-mă.

Don Manuel deschise ușa sacristiei și îmi arătă o bancă din biserică, una ca toate băncile de acolo, din lemn nevopsit, tare și rece ca piatra, dar pe care poți petrece uneori momente atât de frumoase.

— Așază-te acolo. Când îl vezi pe don Jesús îngenunchind, îngenunchează și tu; când îl vezi că se ridică, ridică-te și tu în picioare; când îl vezi că se așază pe bancă, așază-te și tu...

— Da, părinte...

Slujba a durat, ca toate slujbele, cam o jumătate de oră, dar mie mi s-a părut că a trecut cât ai clipi din ochi.

La sfârșit, m-am dus din nou în sacristie. Don Manuel se schimba.

— Spune-mi ce ai de spus.

— Păi, să vedeți... Aș vrea să mă însor.

— Foarte bine, fiule, foarte bine; de aia a făcut Dumnezeu bărbații și femeile, pentru perpetuarea speciei umane.

— Da, părinte.

— Foarte bine. Și cu cine vrei să te însori? Cu Lola?

— Da, părinte.

— Și aveai de gând de mult timp s-o faci?

— Nu, părinte; ieri...

— Ieri, doar de ieri?

— Doar de ieri. Ieri mi-a spus ce s-a întâmplat.

— S-a întâmplat ceva?

— Da.

— A rămas grea?

— Da, părinte, a rămas grea.

— Ai dreptate, fiule; e mai bine să vă căsătoriți. Dumnezeu o să vă ierte toate păcatele și chiar în ochii oamenilor veți avea mai multă considerație. Un copil născut în afara căsătoriei e un păcat și o rușine. Un copil născut din părinți căsătoriți creștinește e o binecuvântare de la Dumnezeu. O să mă ocup de acte. Sunteți veri?

— Nu, părinte.

— Cu atât mai bine. Vino din nou peste cincisprezece zile, până atunci o să le rezolv pe toate.

— Da, părinte.

— Și acum unde te duci?

— Păi, știți și dumneavoastră. La lucru!

— Și n-ai de gând să te spovedești mai întâi?

— Ba da...

M-am spovedit și m-am simțit blând și împăcat ca după o baie cu apă caldă.

8

Peste mai puțin de o lună, pe 12 decembrie, ziua Fecioarei din Guadalupe, care în anul acela a căzut într-o miercuri, și după ce ne-am achitat de toate obligațiile pe care le impun legile bisericești, Lola și cu mine ne-am căsătorit.

Eram tot timpul îngrijorat și pus pe gânduri, parcă mă temeam de pasul pe care aveam să-l fac - însurătoarea e un lucru foarte serios, ce naiba! - și de multe ori m-am simțit nesigur pe mine și descurajat, încât era cât pe ce să dau înapoi și să renunț la toate, dar nu m-am încumetat, pentru că mi-am dat seama că s-ar fi stârnit un scandal de pomină, de care îmi era la fel de frică, astfel încât mi-am zis că cel mai bine e să stau cuminte și să las lucrurile să se desfășoare de la sine; probabil la fel gândesc și mieii când sunt duși la tăiere... în ceea ce mă privește, pot

spune că, cu cât se apropia momentul, cu atât simțeam că-mi pierd mințile. Poate că presimțeam încă de pe atunci nenorocirile care mă așteptau. Mai rău e că nu presimțeam nicio fericire dacă rămâneam burlac.

Întrucât cu această ocazie mi-am cheltuit bruma de economii pe care le agonisiseam – căci, chiar dacă mă însuram cu de-a sila, încercam să mă port cum se cuvine –, nunta a fost, dacă nu strălucită, cel puțin la fel de reușită ca oricare alta. Am comandat pentru biserică maci și buchete de rozmarin înflorit, așa încât să pară mai plăcută și mai primitoare, poate pentru că nu se mai simțea răceala băncilor de brad și a lespezilor de piatră de pe jos. Lola era îmbrăcată în negru, cu o rochie bine croită pe corp din inul cel mai fin, cu vâlul de dantelă pe care i l-a dăruit nașă-sa și cu flori de portocal în mână și era atât de falnică și pătrunsă de rolul ei, încât părea o adevărată regină; eu eram îmbrăcat cu un costum albastru, elegant, cu dungă roșie, pentru care m-am dus tocmai la Badajoz să-l cumpăr, cu pălărie nou-nouță de atlas negru, cu batistă de mătase și lanț de ceas. Vă asigur că, tineri și chipeși cum eram, făceam o pereche frumoasă! Ce vremuri! Erau momente când puteai crede în fericire, și ce departe mi se par acum!

Nași au fost tânărul Sebastián, fiul lui don Raimundo, spițerul, și doamna Aurora, sora lui don Manuel, preotul care ne-a dat binecuvântarea și ne-a ținut la sfârșit o predică ce a durat cam de trei ori mai mult decât tot restul slujbei, pe care am suportat-o – numai Dumnezeu știe cum! – pentru că am crezut că așa e rânduiala, atât era de plictisitoare. Ne-a vorbit din nou despre perpetuarea speciei, ne-a vorbit și despre Papa Leon al XIII-lea, ne-a spus nu mai știu ce despre Sfântul Pavel și niște sclavi... Nu încap în doială că își pregătise discursul cu mare grijă!

Când slujba religioasă s-a terminat – ceea ce nu

credeam că o să se mai întâmple –, ne-am îndreptat cu toții în alai spre casă, unde, în ciuda lipsei de confort, dar cu cea mai mare bunăvoință din lume, pregătisem mâncare și băutură pe săturate pentru toți cei de față, ba chiar pentru de două ori mai mulți, dacă ar fi fost cazul. Pentru femei aveam ciocolată și gogoși, tort de migdale, biscuiți și pastă de smochine, iar pentru bărbați vin alb de *manzanilla* și sandvișuri cu salam și cârnați, măslina, sardele la cutie... Știu că unii din sat m-au criticat că nu am întins masă; treaba lor. Îi pot asigura că nu mi-ar fi fost mai greu să le fac pe plac, dar am preferat totuși să renunț, pentru că eram nerăbdător să plec cu nevastă-mea. Eu unul sunt cu conștiința împăcată, căci am făcut ce trebuie – și cum trebuie –, și asta mi-e de-ajuns; cât privește gura slobodă a satului... mai bine să nu-i dai nicio importanță!

După ce i-am cinstit pe oaspeți, cum s-a ivit prilejul, mi-am luat nevasta, am așezat-o pe crupa iepei pe care pusesem șaua cu chingi și hamuri împrumutate de la domnul Vicente și, încetișor, cu teamă parcă să nu cadă de pe cal, ne-am pus la drum și am ajuns până aproape de Mérida, unde aveam să petrecem trei zile, poate cele mai fericite zile din viața mea. Pe drum ne-am oprit poate de șase ori ca să ne tragem suflarea și mă mir și astăzi, pentru că nu-mi vine să cred când îmi amintesc de nebunia care ne apucase pe amândoi să culegem margarete și să ni le punem unul altuia pe cap. Câteodată s-ar zice că tinerii însurați dau în mintea copiilor, regăsindu-și toată candoarea de altă dată.

Când să intrăm în oraș, în trap ușor și regulat pe podul roman, am avut ghinionul ca iepei să i se facă frică – poate la vederea apei – și s-o izbească atât de puternic pe o bătrână care tocmai trecea pe acolo, încât era cât pe ce să-i spargă capul și s-o trimită direct în apa Guadianei. M-am dat repede jos de pe cal ca s-o ajut, pentru că n-ar fi

fost frumos să mergem mai departe, dar, cum mi s-a părut că bătrâna era mai curând speriată, i-am dat un real – ca să-i închid gura –, am mângâiat-o pe umeri și m-am întors la Lola. Aceasta râdea, iar râsul ei, vă rog să mă credeți, mi-a făcut mult rău; nu știu dacă a fost o presimțire, un fel de intuiție a ceea ce avea să i se întâmple. Nu e bine să râzi de nenorocirea aproapelui, și asta v-o spune un om care a fost nenorocit toată viața; Dumnezeu pedepsește fără să dea cu parul sau să arunce cu piatra și, după cum știți, cine râde de răul altuia... Iar pe de altă parte, chiar dacă n-ar fi așa, nu strică niciodată să fii omenos.

Am poposit la hanul Mierlei, ocupând camera mare de la intrare pe dreapta, și primele două zile, îndrăgostiți cum eram, n-am pus piciorul afară nici măcar o singură dată. În cameră ne simțeam bine; era mare, cu tavanul înalt, susținut de bârne solide de castan, cu pardoseală curată din dale de piatră și cu multă mobilă confortabilă, de care ne serveam cu mare plăcere. Amintirea acelei încăperi m-a însoțit toată viața ca un prieten credincios; aveam cel mai boieresc pat de care mi-a fost dat să am parte, cu căpătâiul din nuc sculptat și patru saltele de lână dărăcită... Ce bine se dormea în el! Era un pat de împărat! mai era și o comodă înaltă și pântecoasă ca o matroană, cu patru sertare adânci, cu mânerele aurite și un dulap înalt până la tavan, cu o oglindă mare de cea mai bună calitate, cu două candelabre elegante – din același lemn –, câte unul de fiecare parte, ca să ai lumină bună. Până și lavaboul – un lucru cât se poate de urât – părea frumos în camera aceea; picioarele din bambus, arcuite și delicate și chiuvea din faianță albă, cu păsărele pictate pe margine îi dădeau o grație care-l făcea atrăgător. Pe pereți erau: deasupra patului, o gravură mare, în patru culori, reprezentând patimile lui Hristos; o tamburină cu ciucuri roșii și galbeni și cu un desen reprezentând La Giralda,

clopotnița catedralei din Sevilla; două perechi de castaniete de o parte și de alta și o pictură reprezentând Circul din Roma, de mare valoare după părerea mea, întrucât o găseam extrem de realistă. Pe comodă mai erau un ceas cu o mică sferă ce reprezenta globul pământesc sprijinită pe umerii unui bărbat gol și două vase de Talavera, cu ornamente albastre, cam vechi, dar păstrându-și încă luciul care le dă atâta farmec. Mai erau și șase scaune, două cu brațe, cu spătarul înalt și cu fundul (scuzați termenul) tapizat într-un pluș moale și colorat, cu picioarele drepte și atât de confortabile, încât le-am regretat mult când m-am întors acasă, ca să nu mai spun cât le regret aici unde mă aflu. Și azi îmi aduc aminte de ele, în ciuda anilor care au trecut de atunci!

Nevastă-mea și cu mine ne petreceam timpul bucurându-ne de confortul de care aveam parte și, așa cum v-am mai spus la început, n-aveam niciun motiv să ieșim din casă. Ce ne interesa pe noi ce se întâmplă afară, dacă înăuntru aveam mai mult decât ne putea oferi tot restul orașului?

Urât lucru e nefericirea, vă rog să mă credeți. Fericirea acelor două zile mă umplea de mirare, atât de perfectă mi se părea.

În ziua a treia, într-o sâmbătă, pârâți probabil de rudele femeii lovite pe pod, ne-am trezit nas în nas cu o patrulă de jandarmi. Aflând că a venit poliția, o gloată de copii se aciuaseră la ușa hanului, întâmpinându-ne cu o hărmălaie care avea să ne răsunе în urechi o lună întreagă. Mirosul de prizonier trezește la copii nu știu ce cruzime încărcată de răutate; se uită la tine ca la un animal ciudat, cu ochii aprinși, cu un zâmbet răutăcios pe buze, de parcă ar privi oaia înjunghiată la abator – în al cărei sânge, cald încă, își vor muia opincile –, sau câinele călcat de goana mașinii – pe care îl vor împunge cu o nuia,

ca să vadă dacă mai trăiește -, sau cei cinci pui de pisică nou-născuți care se îneacă în baltă, în care dau cu pietre sau pe care îi scot din când în când din apă ca să se joace cu ei, prelungindu-le puțin viața - vai de capul lor pentru ca nu cumva suferința lor să se termine prea repede... În primul moment, sosirea jandarmilor m-a descumpănit și, deși făceam ce puteam ca să par senin, mă tem că n-am putut să-mi ascund tulburarea. Jandarmii erau însoțiți de un tânăr de vreo douăzeci și cinci de ani, nepotul bătrânei, un vlăjgan încrezut ca toți tinerii de vârsta lui, și ăsta a fost norocul meu, deoarece cu bărbații, știți și dumneavoastră, metoda cea mai bună e să știi cum să le vorbești și să scoți punga, astfel încât, îndată ce i-am făcut un compliment și i-am strecurat în palmă șase pesetas, a plecat cât ai zice pește, mai iute ca fulgerul și mai voios ca o rândunică, rugându-se - mai mult ca sigur - la Dumnezeu ca bunică-sa să fie cât mai des lovită de copitele cailor. Jandarmii, poate și pentru că reclamantul se declarase atât de repede mulțumit, și-au mângâiat mustața, și-au dres glasul, mi-au spus în două vorbe cât e de periculos să dai pinteni calului fără să te uiți în jur și, lucrul cel mai important, au plecat fără să mă mai bată la cap.

Lola părea înlemnită de frică de această vizită, dar, întrucât era de fapt doar sperioasă, nu și fricoasă, și-a revenit repede din emoția primelor momente, culoarea i-a revenit în obraji, ochii și-au recăpătat strălucirea, iar zâmbetul i s-a înviorat pe buze, redevenind imediat frumoasă și sigură pe ea ca mai înainte.

În clipa aceea, îmi amintesc foarte bine, am remarcat pentru prima oară la ea o schimbare ciudată a pântecului și, văzând-o așa, parcă un fel de otrăvă mi-a tulburat inima, liniștindu-mi totodată conștiința, căci începusem să intru la idei pentru că nu simțeam în suflet nicio emoție la gândul că voi avea pentru prima oară un copil. Nu se

vedea decât foarte puțin și, dacă n-aș fi știut, se prea poate să nu fi băgat nimic de seamă.

Din Mérida am cumpărat câteva fleacuri pentru casă, dar, cum nu aveam mulți bani - iar aceștia se mai împrăștiaseră și din cauza celor șase pesetas pe care îi dădusem nepotului bătrânei accidentate -, am hotărât să ne întoarcem în sat, căci nu mi se părea prudent să-mi cheltuiesc banii până la ultimul sfanț. Am pus din nou șaua pe iapă, cu chingile și hamurile de zile mari ale domnului Vicente și cu cerga pe oblânc, pentru ca în felul acesta - cu nevastă-mea pe crupă ca la dus - să ne întoarcem la Torremejía. Întrucât casa mea era, dacă vă mai amintiți, pe drumul spre Almendralejo, iar noi veneam dinspre

Mérida, am fost nevoiți să traversăm tot șirul de case până să ajungem, astfel încât, întrucât era pe înserate, toți vecinii au putut să ne vadă sosind atât de mândri și să ne primească prietenește, arătându-ne toată simpatia lor, care pe vremea aceea era sinceră. Eu am descălecat sărind peste capul calului ca să n-o lovesc pe Lola cu picioarele, invitat fiind de tovarășii mei de burlăcie și de tinerețe; am mers cu ei aproape dus pe brațe la cârciuma lui Martinete, zis Cocoșul, unde am dat cu toții năvală cântând cât ne ținea gura, iar cârciumarul m-a strâns la piept cât pe ce să mă înăbușe cu brațele și cu mirosul de vin alb pe care îl răspândea. Pe Lola am sărutat-o pe obraz și am trimis-o acasă să-și salute prietenele și să mă aștepte, iar ea s-a dus, ținându-se în șa pe iapa cea frumoasă, înaltă și trufașă ca o infanță și nebănuind nicio clipă - cum se întâmplă întotdeauna - că animalul avea să fie cauza primei noastre nenorociri.

La cârciumă era o chitară, vin din belșug și multă veselie, și de aceea eram cu toții în largul nostru, bucuroși și puși pe petrecere și atât de străini de restul lumii, încât, cu cântatul și cu băutura, timpul a trecut fără să ne dăm

seama. Zacarías, fiul domnului Julián, s-a pus pe cântat *seguidillas*. Era o plăcere să-l asculți cu vocea lui suavă ca de privighetoare! Când cânta el, ceilalți – cât mai eram încă treji – tăceam cu toții, ascultându-l ca vrăjiți, dar când ne-am mai antrenat, cu vin și hărmălaie multă, ne-am pus să cântăm în cor și, chiar dacă nu ne mai stăpâneam glasul, pentru că eram puși pe glume, ni se ierta totul.

Din păcate nu se știe niciodată unde poate duce veselia bărbaților, căci, fără îndoială, dacă am ști dinainte, am reuși să evităm din când în când câte o nenorocire; spun asta pentru că petrecerea de la cârciuma Cocosului s-a terminat rău, fiindcă niciunul dintre noi n-a știut să se oprească la timp. Totul a fost simplu, așa cum se dovedesc întotdeauna lucrurile care ne complică cel mai mult viața.

Capul face, capul trage, așa se spune, și se mai spune că vorba multă e sărăcia omului sau că cine umblă cu gura căscată îi intră muștele în ea și sunt sigur că ceva adevăr trebuie să fie în toate acestea, căci, dacă Zacarías și-ar fi ținut gura, așa cum poruncește Dumnezeu, și nu se băga unde nu-i fierbe oala, ar fi scăpat teafăr, nu bun doar să prezică vremea vecinilor, datorită celor trei cicatrice pe care le are. Vinul nu e un sfetnic bun.

Când petrecerea era în toi, ca să facă pe grozavul, Zacarías a început să ne povestească nu știu ce întâmplare sau invenție de-a lui cu un porumbel seducător; aș fi putut să jur pe moment – și aș jura și astăzi – că o spunea gândindu-se la mine; n-am fost niciodată prea susceptibil, asta e adevărul, dar uneori ești atacat – sau crezi că ești atacat – atât de direct, încât nu poți nici să te prefaci că nu pricepi, nici să-ți ții firea fără să-ți ieși din țâțâni.

Așa că nu m-am lăsat.

— Adevărul e că nu pricep care e poanta!

— Toată lumea o pricepe, Pascual.

— Așa o fi, nu te contrazic, dar părerea mea e că nu e

frumos să-ți bați joc de oameni, mai ales când toată lumea e de partea ta.

— Nu trebuie să te superi, Pascual; știi foarte bine că adevărul supără pe om...

— Și nu mi se pare că un bărbat adevărat se ține de glume insultându-i pe alții.

— Vorbești despre mine?...

— Nu, vorbesc despre Papa de la Roma.

— Mi se pare că tu nu ești cu adevărat un bărbat și că numai gura e de tine.

— Eu unul mă țin de cuvânt.

— Tu te ții de cuvânt?

— Da!

M-am ridicat în picioare.

— Vrei să ieșim pe câmp?

— Nu-i nevoie!

— Curajos mai ești!

Prietenii s-au dat la o parte, căci un bărbat adevărat nu încearcă să împiedice o bătaie cu cuțitele.

Mi-am scos cuțitul încet și cu multă grijă; în asemenea momente, graba sau un gest greșit pot avea consecințe fatale. Liniștea era atât de adâncă, încât se putea auzi și o muscă zburând.

M-am îndreptat spre el și, fără să-i dau răgaz să-și ia poziția, i-am dat trei lovituri de cuțit, încât și-a pierdut echilibrul. Când l-au luat de acolo, ducându-l spre farmacia lui don Raimundo, sângele curgea din el ca dintr-un izvor...

9

Am luat-o spre casă însoțit de trei-patru prieteni apropiați, îngrijorat de ceea ce se întâmplase.

— Ce ghinion... doar la trei zile după nuntă.

Mergeam în tăcere, amărâți, cu capul plecat.

— A căutat-o cu lumânarea; eu unul sunt cu conștiința împăcată. Dacă tăcea din gură...

— Nu te mai frământa, Pascual.

— Cum să nu mă frământ, îmi pare atât de rău! Și nu mai pot să fac nimic...

Se crăpa de ziuă și cocoșii dădeau de veste în tot satul. Câmpul mirosea a iarbă și cimbru.

— Unde l-am lovit?

— În umăr.

— De multe ori?

— De trei ori.

— O să scape?

— Bineînțeles! Cred că o să scape!

— Cu atât mai bine.

Casa nu mi s-a părut niciodată atât de departe ca în noaptea aceea.

— S-a făcut frig...

— Nu știu, mie nu mi-e frig.

— Oi fi amorțit.

— Se poate...

Am trecut pe lângă cimitir.

— Ce groaznic trebuie să fie înăuntru!

— Alta acum! De ce vorbești așa? Ce lucruri ciudate îți mai trec prin cap!

— Asta e!

Chiparosul părea o stafie înaltă și uscată, ca un paznic al morților...

— Urât mai e chiparosul ăsta...

— Foarte urât.

O cucuvaie, pasăre de piază-rea, şuiera misterios pe crengile chiparosului.

— Nesuferită pasăre.

— Foarte nesuferită...

— Și vine aici noapte de noapte.

— Fără greș...

— Parcă-i place tovărășia morților.

- Aşa s-ar zice...
- Ce-i cu tine?
- Nimic! N-am nimic! Tot felul de idei...

M-am uitat la Domingo; era palid ca un om pe patul de moarte.

- Ți-e rău?
- Nu...
- Ți-e frică?
- Mie, frică? De cine să-mi fie frică?
- De nimeni, măi, omule, de nimeni, ziceam și eu

aşa.

A intrat în vorbă și tânărul Sebastián:

— Gata acum, tăceți din gură; doar n-o s-o luați de la capăt.

- Nu...
- Mai e mult, Pascual?
- Nu mai e mult. De ce?
- Aşa...

Ai fi zis că o mână misterioasă luase casa pe sus, ducând-o tot mai departe.

— Om fi trecut de casă?

— Nici pomeneală! Ar trebui să fie o lumină cât de mică aprinsă.

Am tăcut cu toții. Nu puteam fi departe.

- Aia e casa?
- Da.
- Și de ce n-ai spus?
- De ce să spun? Știai și tu!

Liniștea din casă mi se părea ciudată.

Femeile trebuiau să fie încă acolo, conform obiceiului, și știți și dumneavoastră că femeilor le place să vorbească tare.

- Ai zice că s-au culcat.
- N-aș crede! Uite că e lumină!

Ne-am apropiat de casă; într-adevăr, era lumină.

Doamna Engracia era în uşă; vorbea şuiărând, precum cucuvaia din chiparos; poate că avea şi faţa de cucuvaie.

— Ce-i cu dumneata?

— Păi, după cum vezi, băiete, te aşteptam.

— Mă aşteptai?

— Da.

Felul misterios în care îmi vorbea doamna Engracia nu-mi plăcea câtuşi de puţin.

— Pot să intru?

— Nu!

— De ce?

— Că nu se poate!

— Sunt la mine acasă!

— Ştiu, băiete, ştiu asta de mult... Dar nu poţi să intri.

— De ce nu pot să intru?

— Fiindcă nu se poate, băiete. Nevastă-ta e bolnavă!

— Bolnavă?

— Da.

— Ce boală are?

— N-are nicio boală; doar că a lepădat.

— A lepădat?

— Da, a trântit-o iapa...

Furia din mine nu-mi dădea voie să pricep; eram atât de înnebunit, încât nu înţelegeam nimic din ceea ce mi se spunea.

— Unde e iapa?

— În grajd.

Uşa grajdului care dădea spre curte era foarte joasă. M-am aplecat să intru; nu se vedea nimic.

— Oho, iepşoară!

Iapa s-a apropiat de iesle, iar eu mi-am scos cuţitul

cu multă grijă; în asemenea clipe, un pas greșit poate avea consecințe fatale.

— Oho, iepșoară!

S-a auzit din nou cântecul de dimineată al cocoșului.

— Oho, iepșoară!

Totul a durat o clipă. M-am aruncat asupra ei și am înfipt cuțitul; l-am înfipt de cel puțin douăzeci de ori...

Avea pielea tare, mult mai tare ca Zacarías... Când am ieșit din grajd, mă durea brațul și aveam sânge până la cot. Animalul n-a reacționat deloc, n-a făcut decât să respire mai adânc și mai repede, ca atunci când o duceam la armăsar.

10

Pot spune cu certitudine că, în clipa aceea – chiar dacă mai târziu, după ce m-am liniștit, am gândit altfel –, nimic altceva nu mi-a trecut prin minte decât ideea că Lola ar fi putut să avorteze fără să ne fi căsătorit, scutindu-mă astfel de atâtea griji, supărări și regrete!

În urma aceluși nefericit accident am rămas ca prostit, înfundându-mă în gândurile cele mai negre, iar ca să-mi revin mi-au trebuit nici mai mult, nici mai puțin de douăsprezece luni, timp în care umblam năuc prin sat. Cam la un an de la această întâmplare nefericită, Lola a rămas din nou însărcinată și am putut constata cu bucurie că mă năpădesc aceleași neliniști și angoase ca prima oară; timpul trecea prea încet față de cum aș fi vrut să treacă și mă purtam mereu ca un apucat, orice aș fi făcut.

Devenisem ursuz și sălbatic, fricos și morocănos și, cum nici nevastă-mea, nici maică-mea nu se pricepeau la firea bărbaților, eram tot timpul pe punctul de a ne lua la hartă. Trăiam într-o tensiune care ne distrugea, dar pe care păream că o cultivăm cu mare veselie; vedeam în orice ba o aluzie, ba un subînțeles, ba o intenție rea. Au fost niște luni atât de îngrozitoare, cum nici nu vă puteți

închipui!

Ideea că nevastă-mea ar putea avorta din nou mă scotea din tâtâni; prietenii își dădeau seama că mă port mai ciudat, iar cățelușa Scânteiuța, care pe vremea aceea era încă în viață, se uita la mine cu mai puțină tandrețe.

Eu vorbeam cu ea, ca de obicei.

— Ce-i cu tine?

Ea se uita la mine rugătoare, dând foarte repede din coadă, gemând parcă și cu o privire ce-ți rupea inima. Și ei îi muriseră puii în burtă. În inocența ei, poate că pricepuse cât am fost de trist de nenorocirea ce i s-a întâmplat! Născuse trei pui morți; toți trei la fel, lipicioși ca un sirop, de culoare cenușie și râioși ca niște șobolani. Cățelușa făcuse o groapă în câmpul cu levăntică și îi născuse acolo. Când porneam pe munte la vânătoare de iepuri, ne opream o clipă să ne tragem suflarea, iar ea, cu aerul îndurerat al femeilor fără copii, se apropia de groapă și o mirosea.

Nevastă-mea intrase în luna a opta de sarcină și lucrurile mergeau ca pe roate, iar datorită sfaturilor doamnei Engracia, totul era ca la carte; greul trecuse și nu mai rămăsese decât puțină vreme până la termen, astfel încât un om în toate mințile ar fi putut să fie mai puțin îngrijorat, dar pe mine mă chinuiau într-atât neliniștile, eram atât de nerăbdător, încât puteam fi sigur că, dacă scap zdravăn la cap din toată povestea aceea, nu-mi voi mai pierde mințile niciodată.

Ca și când Lola ar fi fost reglată ca un ceas exact, cam în zilele când ni le prezise doamna Engracia a venit pe lume, atât de simplu și fără probleme încât am rămas uimit, noul meu fiu, mai bine zis, primul meu fiu, căruia la botez i-am dat numele Pascual, după taică-său, numele unui sfânt care la început a fost slugă. Aș fi vrut să-l numesc Eduardo, pentru că se născuse în ziua acestui sfânt și așa era obiceiul pământului; dar nevastă-mea, care

pe vremea aceea era drăgăstoasă nevoie mare, a insistat să-i pună numele pe care îl purtam și m-am lăsat repede convins, deoarece îmi făceam încă multe iluzii. Astăzi nu-mi vine să cred, dar vă asigur că pe vremea aceea izbucnirile de iubire ale nevastei îmi dădeau aceleași iluzii ca unui copil o pereche de cizme noi; vă jur că îi eram recunoscător din tot sufletul.

Rezistentă și robustă cum era din fire, la două zile după naștere era proaspătă, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Imaginea ei cu părul despletit dându-i pruncului să sugă a fost unul dintre lucrurile care m-au impresionat cel mai mult în viață; e suficient să-mi răscumpere din plin sutele de momente grele de care am avut parte cu ea.

Îmi petreceam ore întregi așezat la picioarele patului. Lola îmi vorbea încetișor, parcă rușinându-se.

— Ți-am dăruit un fiu...

— Da.

— Un fiu frumos...

— Slavă Domnului.

— Acum trebuie să avem grijă de el.

— Da, mai ales acum trebuie să avem grijă.

— Să-l păzim de porci...

Amintirea sărmanului meu frate Mario mă obseda; dacă aș fi avut un fiu blestemat de soartă ca Mario, l-aș fi strâns de gât cu mâna mea ca să nu-l las să sufere.

— Da, de porci...

— Și de boli.

— Da.

— Și de arșiță.

— Da, și de arșiță...

Când mă gândeam că boțul acela de carne fragedă care era fiul meu e supus la atâtea primejdii, mi se făcea pielea de găină.

— Trebuie să-l vaccinăm.

— Să mai crească puțin...

— Și o să-l ținem tot timpul încălțat, ca să nu se taie la picioare.

— Și când va face șapte anișori îl dăm la școală...

— Iar eu o să-l învăț să vâneze... Lola începea să râdă; ce fericită era!

Iar la rândul meu mă simțeam fericit, de ce să nu recunosc, văzând-o frumoasă ca nimeni alta, cu un fiu în brațe, ca o sfântă Fecioară.

— O să facem din el un om cumsecade! Departe de noi ideea că Dumnezeu, care le hotărăște pe toate pe lumea asta, avea să ni-l ia! Pe copilul ăsta, ce întruchipa toate iluziile, averea și norocul nostru, aveam să-l pierdem înaintea de a-l putea îndruma în viață. Cum se explică misterul că ființele iubite ne părăsesc tocmai atunci când ai mai mare nevoie de ele?

Fără să pricep de ce, bucuria pe care o simțeam când îmi priveam copilul mă umplea în același timp de neliniște. Întotdeauna am presimțit necazurile - nu știu dacă spre binele sau spre răul meu iar presimțirile mi se confirmau odată cu trecerea timpului, căci alte motive de suferință se abăteau asupra mea, suferință căreia părea că nu-i voi da de capăt niciodată.

Nevastă-mea îmi vorbea întruna de copil.

— Ce frumos crește... e gras ca un pepenaș.

Dar toată vorbăria asta neîntreruptă în legătură cu copilul mă făcea ca încet-încet să n-o mai pot suferi; avea să ne părăsească, să ne lase să ne afundăm în disperarea cea mai neagră, să ne golim de toate ca o casă părăsită și dărăpănată, năpădită de urzici și măceși, de broaște și șopârle, iar eu știam, eram sigur că așa va fi, hipnotizat parcă de puterea fatalității, convins că mai devreme sau mai târziu așa se va întâmpla, iar certitudinea că nu mă pot opune la ceea ce presimțeam din instinct mă supunea

la încercări peste puterile mele.

Uneori, stăteam și mă uitam prosteste la Pascualillo, iar după câteva minute ochii mi se umpleau de lacrimi; și îi vorbeam.

— Pascual, băiatul meu...

Iar el se uita la mine cu ochișorii lui rotunzi și îmi zâmbea.

Nevastă-mea se băga și ea în vorbă.

— Pascual, ce frumos crește copilul!

— Așa e, Lola. Dea Domnul să fie tot așa!

— De ce spui asta?

— Parcă tu n-ai ști. Copiii sunt atât de firavi!

— Măi, omule, vezi să nu cobești!

— Nu, nu cobesc... Dar trebuie să fim foarte atenți!

— Foarte.

— Și să-l ferim de răceală.

— Așa e... Ar putea să moară din asta!

— Copiii mor din răceală...

— Un curent de aer...

Conversația noastră se stingea treptat, ca păsările sau ca florile, duios și încetișor cum se stâng și copiii trași de un curent înșelător...

— Mi-e frică, Pascual...

— De ce?

— Dacă moare?

— Ce vorbă-i asta?

— Copiii sunt atât de firavi la vârsta asta!

— Copilul nostru e sănătos, cu pielea trandafirie și mereu cu zâmbetul pe buze.

— Așa e, Pascual. Sunt o proastă!

Și se punea pe râs tulburată, strângându-și copilul la piept.

— Auzi?

— Ce să aud?

— De ce a murit băiatul lui Carmen?
— Dar ce-ți veni?
— Zic și eu așa! Ca să știi...
— Lumea zice că a murit de gripă.
— L-a tras curentul?
— Așa se pare.
— Biata Carmen, ce mândră era de fiul cu fețișoara
lui de înger, ca și taică-său, așa spunea, mai ții minte?
— Bineînțeleș că țin minte.
— Ai zice că, pe cât ești de fericită, pe atât de repede
îl pierzi...
Așa e.
— Ar trebui să știm dinainte cât ne va trăi copilul, să-
i fie scris în frunte...
— Taci din gură!
— De ce?
— Nu mai vreau să te aud!
Dacă mă lovea cineva cu sapa în cap n-aș fi fost mai
surprins decât de cuvintele Lolei.
— Ai auzit?
— Ce să aud?
— Fereastra?
— Ce-i cu fereastra?
— Scârțâie ca zgâlțâită de un vânt puternic...
Scârțâitul ferestrei legănate de vânt semăna cu un
plânset.
— Copilul doarme?
— Da.
— S-ar zice că visează.
— N-aud nimic.
— Și că scâncește, ca și cum l-ar durea ceva...
— Ideile tale!
— Să te-audă Dumnezeu! Mi-aș da și ochii din cap...
În dormitor, scâncetul copilului semăna cu suspinul

stejarilor în bătaia vântului.

— Plânge!

Lola s-a dus să vadă ce se întâmplă; eu am rămas în bucătărie fumând o țigară, așa cum îmi vine întotdeauna să fac ori de câte ori mă apucă frica.

...

N-a durat mult. Când l-am pus în pământ, n-avea decât unsprezece luni; unsprezece luni de viață și griji, pe care un curent înșelător le-a făcut praf și pulbere...

11

Cine știe dacă nu cumva Dumnezeu însuși mă pedepsea pentru păcatele multe pe care le făcusem și pe care aveam să le mai fac! Cine știe dacă nu cumva era scris în ceruri că suferința avea să fie singura mea soartă, singura cărare pe care aveau să se scurgă zilele mele pline de tristețe.

Omul nu se învață cu răul, puteți să mă credeți, căci își închipuie întotdeauna că ultima suferință va fi și cea de pe urmă, chiar dacă, pe măsură ce timpul trece, începe să se convingă - cu câtă tristețe! - că suferințele abia încep...

Mă năpădeau asemenea gânduri mai mult ca sigur când cu avortul Lolei și înjunghierea lui Zacarías; atunci am crezut că mor de durere, dar nici prin cap nu-mi trecea ce mă aștepta mai târziu.

Trei femei mi-au fost alături când ne-a părăsit Pascualillo; trei femei care mi-erău apropiate, deși erau momente când mi se păreau la fel de străine ca primul necunoscut ce trecea pe uliță, atât eram de rupt de toți și de toate, iar dintre aceste trei femei, vă rog să mă credeți, niciuna n-a găsit duioșia sau gesturile cu care să-mi ușureze durerea pricinuită de moartea copilului; dimpotrivă, parcă se înțeleseseră între ele cum să-mi amărască viața mai mult. Aceste trei femei erau nevastă-mea, maică-mea și soră-mea. Cine ar fi crezut? Iar eu îmi

pusesem atâta speranță în ele.

Femeile sunt ca ciorile, rele și nerecunoscătoare...

Toată ziua nu spuneau decât:

— Îngerașul, cum s-a dus el luat de un curent!

— S-a dus în rai, ca să scape de noi!

— Era un copilaș frumos ca soarele de pe cer!

— Și cum s-a dus!

— Cum a trebuit să-l țin în brațe fără suflare!

Era ca o litanie sfâșietoare și înceată ca nopțile de beție, lungă și anevoioasă ca mersul măgarilor.

Și, uite-așa, o zi și-ncă una, o săptămână și-ncă una... Credeți-mă că era îngrozitor, o adevărată pedeapsă venită din cer, un blestem de la Dumnezeu!

Iar eu încercam să-mi țin firea. „Din iubire prea mare”, gândeam eu, „sunt crude fără să-și dea seama”.

Și încercam să nu le ascult, să nu le dau importanță, să le las în treaba lor, biete figuri de paie, fără să țin seama de ele, să nu le ascult cuvintele... Așteptam ca durerea să-mi treacă odată cu trecerea timpului, ca trandafirii tăiați, ținând la tăcerea mea ca la o comoară și încercând să sufăr cât mai puțin cu putință. Nu înțeleg nici astăzi cum de a îngăduit Dumnezeu să se înfiripe asemenea iluzii zadarnice în mintea mea, așa cum, pe zi ce trece, sunt tot mai uluit de fericirea celor meniți să umble pe căi ușoare.

Mă temeam de apusul soarelui ca de foc sau de ciumă; durerea cea mai mare mă cuprindea când trebuia să aprind candela din bucătărie, pe la șapte seara. Toate umbrele din jur îmi aminteau de fiul meu mort, toate pâlpâielile flăcării, toate zgomotele nopții, acele zgomote care abia se aud, dar care ne răsună în urechi ca niște lovituri de ciocan pe nicovală.

Cele trei femei, îndoliate ca niște ciori, erau de față, tăcute ca moartea, morocănoase și severe ca niște jandarmi. Uneori, încercam să le vorbesc, ca să sparg

gheața.

— Ce vreme urâtă.

— Da...

Și iarăși tăceam.

Încercam să insist.

— Se pare că domnul Gregorio nu mai vinde catârul.

O fi având nevoie de el!

— Da...

— Ați fost la râu?

— Nu...

— Dar la cimitir?

— Nici la cimitir...

Nu le puteai scoate din ale lor. Răbdarea de care am dat dovadă cu ele n-am mai avut-o și nici n-o voi mai avea vreodată cu altcineva. Mă făceam că nu bag de seamă cât sunt de ciudate ca să nu stârnesc un scandal care oricum va izbucni, inevitabil ca boala și focul, ca zorii zilei și moartea, pentru că nimeni nu era în stare să li se împotrivească.

Se pare că cele mai mari tragedii ale oamenilor sosesc pe negândite, cu pași de pisică, înțepându-ne cu viclenie și pe neașteptate ca scorpionul.

Le-aș putea zugrăvi ca și cum le-aș avea încă în fața ochilor, cu zâmbetul lor amar și răutăcios de femele reci, cu privirea pierdută departe, dincolo de zidurile casei. Clipele treceau încărcate de cruzime; vorbele parcă ieșeau din gura unor stafii...

— S-a făcut noapte de-a binelea.

— După cum se vede...

Cucuvaia era probabil în chiparos.

— Era o noapte ca asta...

— Da.

— Era puțin mai târziu...

— Da.

— Vântul înșelător era încă pe câmp...

...

— Pierdut printre măslini...

— Da.

Tăcerea, ca un clopot uriaș, umplea din nou încăperea.

— Pe unde o fi suflând acum vântul acela?

...

— Vântul acela înșelător!

Lola a răspuns ceva mai târziu.

— Nu știu...

— O fi ajuns la mare!

— Suflând peste alți copii...

O leoaică rănită n-ar fi scos urletul pe care l-a scos nevastă-mea.

— La ce bun să te despici în două ca o rodie?! Să naști pentru ca vântul blestemat să-ți răpească pe aripile lui ceea ce-ai adus pe lume?!

— De-ar fi putut firul de apă care se varsă în baltă să înăbușe vântul acela blestemat!

12

— Sunt sătulă până în măduva oaselor de trupul tău!

...

— De trupul tău de bărbat care nu suportă nimic din trecerea timpului!

...

— Care nu suportă soarele de vară!

...

— Care nu suportă frigul din decembrie!

...

— De ce mi-a mai dat Dumnezeu sâni, tari ca piatra?

...

— De ce mi-a mai dat Dumnezeu gură, răcoroasă ca piersica?

...

— De ce ți-am dat doi fii care n-au rezistat nici la mersul calului, nici la vântul răufăcător al nopții?

Parcă-și pierduse mințile, parcă intrase dracul în ea, așa urla și se zbătea ca o pisică sălbatică... Eu așteptam în tăcere adevărul cel mare.

— Ești ca frate-tău!

Lovitura de pumnal pe care nevastă-mea mi-a dat-o plină de satisfacție...

...

N-are niciun rost s-o iei la fugă când te prinde furtuna în mijlocul câmpiei. Ne plouă tot atât de tare și ne obosim mai mult. Fulgerele ne orbesc, bubuitul tunetului ne asurzeste, iar sângele, de frică, ne zvâcnește în tâmples și gât.

— Dacă taică-tău Esteban te-ar vedea cât ești de fără vlagă!

...

— Cum îți fuge sângele din vine când pui mâna pe ea!

...

— Halal nevastă ți-ai mai găsit!

...

N-avea de gând să se oprească? Soarele strălucește la fel pentru toată lumea, dar lumina lui îi orbește pe albinoși și nu ajunge nici măcar să-i facă să clipească pe negri.

— Încetează!

Mama nu putea să-mi reproșeze durerea pe care mi-o lăsase în piept fiul mort, copilul care timp de unsprezece luni a fost pentru mine ca o stea.

I-am spus-o verde în față, cât se poate de clar.

— Focul o să ne ardă pe amândoi, mamă.

— Ce foc?

— Focul cu care te joci în clipa de față...

Mama făcu o mutră mirată.

— Ce vrei să spui?

— Că noi, bărbații, avem inima de piatră.

— Care nu e bună de nimic...

— E bună la toate!

Nu pricepea; mama nu pricepea. Se uita la mine, îmi vorbea... Măcar dacă nu m-ar fi privit!

— Ai auzit de lupul ce cutreieră munții, de vulturul ce zboară până la nori, de vipera ce pândește printre pietre?

...

— Ei bine, bărbatul e mai rău decât toate astea laolaltă!

— Ce vrei să spui cu asta?

— Nimic!

Aveam de gând să-i spun: „Că o să te omor!”. Dar vorbele n-au vrut să-mi iasă pe gură!

...

Și am rămas singur cu soră-mea, femeia nefericită, dezonorată, cea la care femeile cinstite nici nu voiau să se uite.

— Ai auzit și tu?

— Da.

— N-aș fi crezut așa ceva!

— Nici eu...

— N-aș fi crezut niciodată că sunt un bărbat blestemat.

— Nici nu ești...

Vântul s-a înțețit pe munte, acel vânt înșelător și răufăcător ce suflase printre măslini și care va ajunge până la mare sudând și peste alți copii... Gemea la fereastră, tânguindu-se.

Lui Rosario îi venea să plângă.

— De ce spui că ești un bărbat blestemat?

— Nu eu spun asta.

...

— Ci femeile astea două.

Flacăra din candelă pâlpâia ca o respirație; din bucătărie venea un miros de acetilenă înțepător, dar plăcut, care îmi pătrundea până în măruntaie, excitându-mi tot trupul, sărmanul meu trup condamnat, care în vremea aceea ducea mare lipsă de orice motiv de excitare.

Soră-mea era palidă și avea cearcăne; viața pe care o ducea lăsa urme pline de cruzime pe fața ei. Îmi era foarte dragă, la fel de dragă cum îi eram și eu.

— Rosario, sora mea dragă...

— Pascual...

— Triste vremuri ne mai așteaptă.

— Se vor aranja toate.

— Să dea Dumnezeu!

Mama se băgă din nou în vorbă.

— Se vor aranja toate, dar prost.

Iar nevastă-mea, rea ca o năpârcă, zâmbea răutăcios.

— Păcat că trebuie să așteptăm să le aranjeze Dumnezeu.

Dumnezeu e sus, în ceruri, ca un vultur ce privește totul de la înălțime; nu-i scapă niciun amănunt.

— Și dacă o să le aranjeze?

— N-o să fie neapărat spre binele nostru...

...

Poți să ucizi fără să gândești, știu asta din proprie experiență; ba chiar, de multe ori, fără să vrei. Urăști pe cineva din tot sufletul, cu sălbăticie, și scoți cuțitul, iar cu cuțitul scos te îndrepti desculț spre patul unde doarme dușmanul. E noapte, dar pe fereastră intră lumina lunii; se vede destul de bine. Mortul e pe pat, cel care urmează să moară. Te uiți la el, îi asculți respirația; nu mișcă, e liniștit, ca și cum nimic nu se va întâmpla. E o cameră bătrânească, așa că scârțâitul mobilei te sperie, căci îl

poate trezi; poate că de aceea loviturile vin mai repede. Dușmanul se dezvelește puțin, întorcându-se pe partea cealaltă; doarme mai departe. Trupul pare voluminos sub cuvertură; învelitoarea înșală ochiul. Te apropii tiptil; mâna îl atinge cu grijă. Doarme, doarme profund; nu-și va da seama de nimic...

Dar nu poți ucide în felul acesta, e o treabă de asasin. Și vrei să dai înapoi, să te întorci de unde ai plecat... Nu, nu se poate. Ai chibzuit bine totul; o clipă, doar o clipă, și după aia...

Dar nu poți nici să dai înapoi. Se va face ziuă, iar la lumina zilei nu-i vei putea suporta privirea, care te va țintui plină de încredere.

Va trebui să fugi; să fugi departe de sat, unde nu te cunoaște nimeni, unde vei putea începe să urăști, să simți o nouă ură. Ura are nevoie de ani întregi ca să încolțească; nu mai ești copil, iar când ura va crește înăbușindu-te, viața se va termina. N-o să mai ai fiere în inimă, iar brațele lipsite de vlagă îți vor cădea...

13

Aproape o lună întreagă n-am scris nimic; am stat lungit pe salteaua de paie privind cum trec orele, care uneori par să aibă aripi, iar alteori parcă stau pe loc, dând frâu liber închipuirii, singurul lucru căruia îi mai pot da frâu liber, contemplând crăpăturile din tavan, încercând să văd cu ce seamănă, iar în această lună de zile m-am bucurat de viață cum am putut, cum nu mă bucurasem în toți anii dinainte, în ciuda tuturor necazurilor și grijilor.

Pacea care cuprinde sufletele păcătoase e ca ploaia ce cade pe pârlăoagă, udând țărâna uscată și făcând să rodească pământul lăsat în paragină. Spun asta pentru că, deși mi-a trebuit mult timp, mult mai mult decât e necesar, ca să înțeleg că împăcarea e ca o binecuvântare a cerului, cea mai de preț binecuvântare la care ne e dat să sperăm

noi, cei sărmani și chinuiți, acum că știu acest lucru, acum, când mă simt cuprins de împăcare și iubire, mă bucur de asta cu frenezie și desfătare, așa încât mă tem că, în puținele zile care mi-au mai rămas de trăit – și mi-au rămas foarte puține! starea aceasta să nu se termine înainte de vreme. Dacă aș fi avut parte de această împăcare cu câțiva ani în urmă, la vârsta asta aș fi cel puțin sihastru, pentru că am găsit atâta lumină în ea, o atât de mare împlinire, încât sunt aproape sigur că aș fi fost la fel de fermecat ca astăzi. Dar Dumnezeu n-a vrut să fie așa, iar astăzi sunt la închisoare și amenințat de o condamnare atât de grea, încât nu știu dacă n-ar fi mai bine să vină odată, să nu mi se mai prelungească această agonie, de care însă mă agăț și pe care o îndrăgesc mai mult, dacă e cu puțință, decât m-aș agăța de o viață mai dulce. Cred că înțelegeți foarte bine ceea ce vreau să spun.

În această lungă perioadă pe care am consacrat-o cugetării am cunoscut toate stările posibile: durerea și veselia, bucuria și tristețea, credința, îndoiala și disperarea... Doamne, Dumnezeule, ce neputincios e trupul pe care l-ai ales pentru aceste încercări! Tremuram de parcă aveam febră când o stare de spirit mă părăsea lăsându-mă pradă alteia, iar ochii mi se umpleau de lacrimi de înfricoșare. E greu să nu faci altceva timp de treizeci de zile la rând decât să te gândești la același lucru, chinuit de regretele cele mai profunde și urmărit de ideea că tot răul făcut te va conduce fără doar și poate în iad... Ce mult invidiez sihastrul cu chipul plin de bunătate, pasărea de pe cer, peștele din apă, până și jivina ascunsă prin hățișuri, fiindcă au conștiința împăcată. Ce lucru îngrozitor e timpul petrecut în păcat!

Ieri m-am spovedit; eu însumi am cerut să vină preotul. M-am pomenit cu un preot bătrâior și spân, părintele Santiago Lurueña, cumsecade și plin de milă,

blând și ponosit ca vai de el.

E preotul închisorii, cel care face slujba în fiecare duminică, la care asistă cam o sută de asasini, vreo șase paznici și patru călugărițe.

Când a intrat în celulă, m-am ridicat în picioare ca să-l primesc.

— Bună ziua, părinte.

— Bună, fiule. Mi s-a spus că m-ai chemat.

— Da, părinte. Am cerut să veniți.

S-a apropiat de mine și m-a sărutat pe frunte. De mult nu mă mai sărutase cineva.

— Vrei să te spovedești?

— Da, părinte.

— Fiule, dacă ai ști ce bucurie îmi faci!

— Și eu sunt bucuros, părinte.

— Dumnezeu ni le iartă pe toate; Dumnezeu e milostiv...

— Da, părinte...

— Și e o mare bucurie când vezi că se întoarce oaia rătăcită.

— Da, părinte.

— Sau când se întoarce fiul rătăcitor la casa tatălui.

Îmi ținea mâna cu multă dragoste, sprijinind-o de sutană, și se uita drept în ochii mei, vrând parcă să-l înțeleagă cât mai bine.

— Credința e ca lumina care ne îndrumă sufletele prin negurile vieții.

— Da...

— Ca un balsam miraculos pentru sufletele îndurerate...

Don Santiago se emoționase; vocea îi tremura ca a unui copil emoționat. Se uita la mine zâmbind blând, iar zâmbetul lui semăna cu cel al unui sfânt.

— Știi ce e spovedania?

Mi-era frică să răspund. Dar am fost nevoit să fac acest lucru, iar vocea mi-a șovăit:

— Nu prea.

— N-ai nicio grijă, fiule, nimeni nu s-a născut învățat.

Don Santiago mi-a explicat o serie întreagă de lucruri din care n-am priceput nimic; totuși, erau probabil adevărate, pentru că așa păreau. Am stat mult timp de vorbă, aproape toată după-amiaza; când am terminat ce aveam de spus, soarele trecuse deja dincolo de orizont.

— Pregătește-te să primești iertarea, fiule, iertarea pe care ți-o acord în numele Domnului nostru Dumnezeu... Roagă-te alături de mine Domnului nostru Iisus Hristos...

Când don Santiago mi-a dat binecuvântarea, a trebuit să fac un efort extraordinar ca să o primesc fără a nutri gânduri sinistre în cap; vă asigur că am primit-o cât am putut de bine. Mi-a fost rușine, foarte rușine, dar nu atât cât mă așteptam.

N-am putut să închid ochii toată noaptea, iar astăzi sunt obosit și abătut de parcă aș fi luat bătaie; totuși, întrucât am un teanc de foi pe care i le-am cerut directorului și cum n-am altă posibilitate să scap de descurajarea în care mă afund decât mâzgăind cât mai multă hârtie, o să încerc s-o iau de unde am rămas, să reiau firul povestirii și să continui aceste amintiri, ducându-le la bun sfârșit. Vom vedea dacă voi găsi forța necesară, dar tare mi-ar părea rău să nu reușesc. Câteodată mă gândesc că lucrurile ar putea lua o întorsătură neașteptată, iar în acest caz povestirea mea ar rămâne la jumătate, sfârtecătă și mă apucă spaima și graba să termin cât mai repede, dar îmi dau seama că vreau și trebuie să rezist, pentru că eu cred că, dacă scriind cum scriu acum, încet și punând tot sufletul, povestirea nu este clară pentru toată lumea, dacă ar fi să-i dau zor, ar ieși atât de dezlănătă și fără noimă, încât nici

eu n-aș mai recunoaște-o. Lucrurile pentru care memoria e atât de importantă trebuie tratate cu cea mai mare grijă, pentru că, dacă încurci întâmplările, n-ai altă soluție decât să rupi ce ai scris și s-o iei de la capăt, ceea ce mi se pare foarte periculos, pentru că a doua scriitură nu e niciodată bună de nimic. Poate vi se pare o îngâmfare din partea mea dacă acord atâta importanță lucrurilor secundare, când cele importante sunt cum așa sunt, și poate că pretenția mea de a face lucrurile încet, dar bine vă face să zâmbiți, dat fiind că o persoană instruită ar reuși asta în mod firesc și dintr-un foc, dar dacă țineți seama că efortul de a scrie aproape fără oprire de patru luni nu se compară cu nimic din ce am făcut până acum în viață, veți găsi poate o noimă în cele ce spun.

Lucrurile nu sunt niciodată așa cum ni le închipuim prima dată și se întâmplă de multe ori ca, privite mai de aproape, dacă începi să le studiezi cu adevărat, să dezvăluie aspecte atât de ciudate și neașteptate, încât din prima impresie nu mai rămâne nimic; așa se întâmplă cu oamenii sau cu locurile pe care ni le imaginăm în fel și chip înainte de a le cunoaște, totul dispărând dintr-odată când le vedem aievea. Așa mi s-a întâmplat cu toată hârțogăraia asta; la început, credeam că în opt zile voi termina, iar astăzi, după o sută douăzeci de zile, îmi vine să râd numai când mă gândesc cât eram de naiv.

Nu cred că e păcat să povestești grozăviile pe care le-ai făcut în viață și de care te căiești. Don Santiago mi-a spus că pot să fac asta, dacă îmi ușurează conștiința; pentru că îmi aduce alinare, iar don Santiago știe probabil ce spune, nu cred că-l mănii pe Dumnezeu dacă îmi continui povestirea. Sunt situații când îmi face rău să povestesc punct cu punct toate amănuntele mai mari sau mai mici ale tristei mele existențe; în schimb, sunt și momente când acest lucru îmi produce o bucurie fără

margini, o bucurie adevărată, poate pentru că, povestind, mi se pare că sunt cu totul străin de cele întâmplate, de parcă aş povesti lucruri auzite de la alţii şi despre persoane necunoscute. Ce deosebire este între trecutul adevărat şi unul pe care aş vrea să-l pot schimba, dacă aş putea s-o iau de la capăt! Dar inevitabilul trebuie acceptat, nu se mai poate schimba nimic; capul face, capul trage, nu mi rămâne decât să mă îndrept de acum încolo – ceea ce şi fac, chiar dacă, într-adevăr, faptul că sunt la închisoare mă ajută în sensul acesta. N-aş vrea să-mi exagerez imaginea de om blând în ultimele ceasuri ale vieţii, pentru că parcă vă aud exclamând: „E bătrân şi a dat în mintea copiilor”, şi n-aş vrea să credeţi aşa ceva; vreau totuşi să pun lucrurile la punct şi să vă asigur că existenţa mea ar fi putut să fie un exemplu de viaţă de familie, dacă ar fi cunoscut cărările senine pe care le cunosc astăzi.

Aş dori să continui. O lună fără scris înseamnă prea multă odihnă pentru un om ale cărui clipe sunt numărate şi prea multă tihnă pentru cineva care a fost obligat să aibă o viaţă agitată.

14

N-am pierdut mult timp cu pregătirile pentru fugă; eram într-o situaţie în care nu e cazul să tărăgănezi lucrurile. Am mutat banii din cufăr în buzunar, mâncarea din cămară în traistă, iar gândurile negre din capul meu în fundul puţului şi, profitând ca un hoţ de întuneric, mi-am luat tălpăşiţa pornind-o la drum – fără să ştiu prea bine încotro – unde vedeam cu ochii, fără nicio ţintă, dar atât de repede, încât, când s-a crăpat de ziuă şi am început să simt oboseala în oase, satul era cel puţin la trei leghe în urmă. Cum nu voiam să mă opresc din drum, căci prin locurile acelea se putea găsi cineva care să mă recunoască, am tras un pui de somn într-o livadă de măslini la marginea drumului, am mâncat din merinde şi am pornit mai

departe, cu gândul să iau trenul cât mai repede. Oamenii mă priveau cu mirare, poate pentru că arătam ca un vagabond, iar când treceam prin sate copiii se țineau după mine din curiozitate, ca după țigani ori schilozi; privirile lor neliniștite și gesturile copilărești nu mă deranjau câtuși de puțin, ci îmi țineau tovărășie, iar dacă nu mi-ar fi fost frică de femei ca de dracul, m-aș fi încumetat chiar să le dăruiesc câte ceva din ce aveam în traistă.

M-am dus în Don Benito să iau trenul și am cerut un bilet pentru Madrid, nu cu intenția de a rămâne în capitală, ci de a pleca mai departe, spre un loc de unde să fug în America; călătoria a fost plăcută, pentru că vagonul în care m-am suit era confortabil, iar vederea câmpului care mi se desfășura în fața ochilor ca un cearșaf tras de o mână nevăzută era ceva cu totul nou, așa încât credeam că sunt încă departe de capitală când am văzut că toată lumea se dă jos și mi-am dat seama că am ajuns la Madrid, simțind o împunsătură în inimă, pe care o simțim atunci când realitatea inevitabilă e mult mai aproape decât credeam.

Întrucât știam că la Madrid sunt mulți vagabonzi, iar eu am ajuns noaptea, la o oră când hoții și pungașii mă puteau jefui cu ușurință, m-am gândit că lucrul cel mai înțelept era să aștept să se facă ziuă ca să-mi caut o gazdă, moțâind pe una dintre numeroasele bănci din gară. Asta am și făcut: am căutat o bancă mai la margine, departe de forfota din gară, m-am instalat cât am putut de bine și, fără altă protecție decât cea a îngerului meu păzitor, am adormit buștean, deși credeam că voi dormi iepurește, cu un ochi închis, iar altul deschis. Am dormit adânc, până aproape de dimineață, iar când m-am trezit frigul și umezeala îmi intraseră în oase, așa că m-am gândit că cel mai bine ar fi s-o iau imediat din loc; am ieșit din gară și m-am apropiat de un grup de muncitori ce se adunaseră în

jurul unui foc și care m-au primit bucuroși, astfel încât m-am putut dezmoști la căldura flăcărilor. Discuția, care la început lânzezea, s-a însuflețit și, cum mi se părea că am de-a face cu oameni cumsecade, iar la Madrid aveam nevoie de prieteni, am trimis un puștan care trecea pe acolo după un litru de vin, din care n-am avut parte nici măcar de o picătură, nici eu și nici tovarășii mei, pentru că puștiul, mai șmecher decât noi toți, a luat banii și dus a fost. Pentru că țineam neapărat să le fac cinste și, în ciuda faptului că râdeau de isprava puștiului, mă interesa să mă împrietenesc cu ei, am așteptat până s-a făcut ziua de-a binelea și am intrat imediat cu ei într-o cafenea, unde le-am plătit la toți câte o cafea cu lapte, câștigându-le definitiv recunoștința. Când le-am spus că trebuie să-mi găsesc o gazdă, unul dintre ei – pe nume Ángel Estévez – s-a oferit să mă găzduiască la el și să-mi dea să mănânc de două ori pe zi, totul pe zece reali, preț care pe moment nu mi s-a părut mare, dacă nu socotești că, tot timpul cât am stat la Madrid la el acasă, la asta s-au adăugat cel puțin zece reali pe zi, pe care Estévez îi câștiga seară de seară jucând șptic, un joc de care și el, și nevastă-sa erau mari amatori.

N-am rămas mult timp la Madrid, nici măcar cincisprezece zile, unde n-am făcut altceva decât să mă distrez cheltuind cât mai puțini bani și să-mi cumpăr niște fleacuri de care aveam nevoie și pe care le-am găsit foarte ieftine pe Calle de Postas și în Plaza Mayor; spre seară, pe la apusul soarelui, plăteam o pesetă într-o cafenea de pe Calle de la Aduana – îi zicea Eden Concert –, unde stăteam și mă uitam la artiști până la ora cinei, când mă îndreptam spre mansarda lui Estévez pe Calle de la Terneră. De obicei, când ajungeam acasă, îl găseam acolo; nevastă-sa pune masa, mâncam cu toții, iar după aia ne puneam la joc împreună cu doi vecini care urcau și ei seară de seară,

instalându-ne în jurul unei sobițe, cu picioarele la cald, până dimineața. Genul ăsta de viață îmi plăcea și aș fi rămas la Madrid până ce-mi cheltuiau și ultimul sfanț, chiar dacă nu aș fi jurat să nu mă mai întorc în sat vreodată.

Locuința gazdelor era ca un porumbar cocoțat pe acoperiș și, pentru că nu deschideau fereastra nici morți, iar sobița cu jăratric o țineau aprinsă zi și noapte pe o măsuță, ne simțeam destul de bine așezați în jurul acesteia cu picioarele sub masă. Camera în care dormeam avea tavanul înclinat în partea unde instalaseră o saltea de paie și nu o dată, până m-am acomodat, am dat cu capul de o bârnă cu care nu mă obișnuisem. Mai târziu, când m-am mai familiarizat cu locul, cunoșteam pe dinafară colțurile și golurile din încăpere și puteam ajunge până la pat cu ochii închiși. Nu trebuia decât să te înveți.

Pe nevastă-sa, așa cum mi-a spus chiar ea, o chema Concepción Castillo López; era tânără, mărunțică, cu un chip de ștrengăriță care o făcea simpatică, încrezută și isteată ca toate madrilenele; mă privea cu îndrăzneală, vorbea cu mine despre orice, dar mi-a dovedit foarte repede – când i-am dat ocazia – că nu e nimic de făcut și nu trebuie să mă aștept la nimic de la ea. Își iubea bărbatul, iar pentru ea nu exista pe lume altul decât el; mi-a părut rău, pentru că era frumușică și simpatică așa cum nu sunt multe, deși mi se părea diferită de femeile din părțile noastre, dar cum ea nu mi-a dat nas niciodată, iar, pe de altă parte, eu mă simțeam intimidat, imaginea ei se înstrăina de mine tot mai mult, căpătând proporții din ce în ce mai mari, astfel încât până la urmă mi s-a părut atât de îndepărtată, încât nici nu-mi mai trecea prin cap să mă gândesc la ea. Bărbatul era gelos ca un sultan și probabil n-avea mare încredere în nevastă-sa, pentru că n-o lăsa să iasă nici măcar în capul scării; îmi aduc aminte că, într-o

duminică după-amiază, când lui Estévez i-a venit ideea să mă invite la o plimbare prin parcul Retiro împreună cu el și cu nevastă-sa, ore întregi n-a făcut altceva decât să o acuze că se uită sau că nu se mai uită la unul și la altul, iar ea suporta totul cu multă satisfacție și cu o expresie de tandrețe pe chip de nu știam ce să mai cred, pentru că nu mă așteptam deloc la așa ceva. În parcul Retiro am dat o raită pe aleile de pe malul lacului, iar la un moment dat Estévez s-a luat la ceartă cu un tip care trecea pe acolo, strigând și vorbind atât de repede și folosind cuvinte atât de rare, încât n-am priceput nici jumătate din ce spuneau; se pare că se certau pentru că tipul se uitase nu știu cum la Concepción, dar cel mai mult m-a mirat și mă miră și acum faptul că, în ciuda seriei de înjurături pe care și le azvârliseră în obraz unul celuilalt, n-au dat niciun semn că s-ar putea lua la bătaie. S-au înjurat de mamă, s-au făcut în gura mare unul pe celălalt nerușinați și încornorați, s-au declarat dispuși să-i mănânce unul altuia bojocii, dar, foarte ciudat, nu s-au atins nici măcar de un fir de păr din capul celuilalt. Eu unul eram îngrozit de asemenea obiceiuri ciudate, dar, cum e și firesc, nu m-am băgat, deși eram gata oricând să sar în ajutorul prietenului meu. Când s-au săturat de înjurături, a plecat fiecare de unde venise și astfel s-a terminat toată tărășenia.

Așa mai zic și eu! Dacă la țară oamenii ar fi la fel de înțelegători precum cei de la oraș, pușcăriile ar fi goale ca niște insule pustii.

Cam după două săptămâni, când încă nu cunoșteam mare lucru din Madrid, căci nu e un oraș pe care să-l înveți pe fugă, m-am hotărât s-o iau din nou la drum și să-mi ating ținta pe care mi-o fixasem, astfel încât mi-am pus puținele lucrușoare într-o mică valiză pe care am cumpărat-o, mi-am luat bilet de tren și, însoțit de Estévez, care nu m-a părăsit până în ultima clipă, m-am dus la gară

- alta decât cea de la sosire - și am pornit spre La Coruña, port de tranzit, după cum am aflat, pentru vapoarele spre America. Călătoria a durat mai mult decât cea pe care am făcut-o din sat spre Madrid, întrucât distanța e mai mare, dar, cum călătoream noaptea și nu eram eu ăla care să nu doarmă din cauza clătinăturilor și a zgomotului de tren, a trecut mai repede decât credeam și decât mă anunțaseră vecinii, iar la câteva ore după ce m-am trezit m-am pomenit la malul mării, care m-a lăsat cu gura căscată, atât mi s-a părut de întinsă și de adâncă.

Însă, când am încercat să rezolv treburile cele mai urgente, mi-am dat imediat seama cât eram de naiv crezând că cele câteva pesetas pe care le aveam în buzunar erau de-ajuns pentru a pleca în America. Niciodată nu-mi trecuse prin cap cât de scumpă poate fi o călătorie pe mare! M-am dus la agenție, am întrebat la un ghișeu, de unde m-au trimis să întreb la alt ghișeu, am stat la o coadă cel puțin trei ore, iar când am ajuns în fața funcționarului și am vrut să mă interesez care destinație era mai potrivită și cât avea să mă coste, acesta, fără să scoată o vorbă, mi-a întors spatele și a revenit cu o hârtie în mână:

— Itinerare... prețuri... Plecarea din La Coruña, în zilele de 5 și 20 ale lunii.

Am încercat să-i explic faptul că aș fi vrut să vorbesc cu el despre călătorie, dar degeaba. Mi-a tăiat scurt vorba, lăsându-mă complet descumpănit.

— Nu insistați.

Am plecat cu foaia de itinerare și prețuri încercând să nu uit zilele de plecare. Ce altceva puteam face?

În casa unde locuiam stătea și un sergent de artilerie, care s-a oferit să-mi descifreze tot ce era scris pe hârtiile pe care mi le-au dat de la agenție, iar când mi-a spus prețul și condițiile de plată, am simțit că-mi fuge pământul

de sub picioare, pentru că mi-am dat seama că nu aveam nici jumătate din bani. Situația era gravă și nu vedeam nicio soluție; sergentul, pe care îl chema Adrián Nogueira, încerca să mă încurajeze – fusese în America – și-mi vorbea tot timpul de La Habana, ba chiar de New York. Eu – de ce să nu recunosc? – îl ascultam ca prostul, invidiindu-l cum n-am invidiat pe nimeni niciodată, dar dându-mi seama că din toată vorbăria lui n-aveam nimic de câștigat, decât să mi se facă o poftă și mai mare de ducă; într-o bună zi l-am rugat să tacă din gură, pentru că m-am hotărât să rămân în țară; a făcut o mutră nedumerită, cum n-am mai văzut, dar, fiind un tip discret și rezervat ca orice galician, n-a mai abordat acest subiect nici măcar în treacăt.

Aveam capul făcut terci de cât mi-am frământat creierii gândindu-mă ce să fac, iar pentru că orice soluție mi se părea mai bună decât cea de a mă întoarce în sat, m-am agățat de ce-am putut: am fost hamal în gară și în port, am ajutat la bucătărie la hotelul Terminus, un timp am fost paznic de noapte la Fabrica de Tutun; am făcut câte puțin din toate, instalându-mă în cele din urmă în casa Apașei, pe Calle del Papagayo, cum o iei în sus pe stânga, unde am fost omul bun la toate, deși eram angajat în primul rând ca să-i dau afară în brânci pe cei care veneau să facă scandal.

Așa am dus-o un an și jumătate, dar dacă punem la socoteală și jumătatea de an cât am hoinărit ici-colo prin lume, eram printre străini de doi ani și începeam să-mi amintesc tot mai des de ceea ce lăsasem acasă; la început, mă gândeam doar noaptea, când mă culcam în patul instalat în bucătărie, dar încet-încet am început să mă gândesc ore întregi, până în ziua când m-a cuprins dorul – *la morriña*, cum se spune în Galicia – atât de puternic, încât voiam să mă văd din nou cât mai repede în căsuța de la marginea drumului. Credeam că familia mă va primi cu tot dragul – pentru că timpul le vindecă pe toate –, iar

dorința de a mă întoarce creștea de la o zi la alta ca ciupercile după ploaie. Am cerut bani cu împrumut, ceea ce n-am obținut prea ușor, dar până la urmă, dacă insiști, obții orice, iar într-o bună zi, după ce mi-am luat rămas-bun de la toți cei care mă ajutaseră, în frunte cu Apașa, am făcut cale întoarsă, care se anunța fericită dacă în lipsa mea dracul nu și-ar fi băgat coada în căsnicia și în casa mea, ceea ce pe vremea aceea nu știam. De fapt, era foarte firesc ca nevastă-mea, tânără și frumoasă pe vremea aceea și neavând habar de intențiile mele, să sufere foarte mult de lipsa bărbatului; fugisem, comisesem păcatul cel mai mare, cel pe care n-ar fi trebuit să-l fac niciodată și pentru care Dumnezeu a vrut să mă pedepsească, cine știe, poate cu prea mare cruzime...

15

Trecuseră șapte zile de la întoarcere, când nevastă-mea, care mă primise, cel puțin în aparență, cu multă dragoste, m-a sculat din somn ca să-mi spună:

— Am impresia că te-am întâmpinat cu răceală.

— Da' de unde!

— Adevărul e că nu te așteptam, nu-mi venea să cred că ești tu...

— Dar acum îți pare bine?

— Da, acum îmi pare bine...

Lola părea copleșită de tristețe; ceva se schimbase în toată ființa ei.

— Te-ai gândit tot timpul la mine?

— Tot timpul, de ce crezi că m-am întors?

Nevastă-mea tăcea din nou.

— Doi ani nu sunt de ici, de colo...

— Așa e...

— În doi ani, multe se pot întâmpla pe lume...

— În doi ani, pământul nu se învâрте decât de două ori în jurul soarelui; așa mi-a spus un marinar din La

Coruña.

— Nu-mi pomeni de La Coruña!

— De ce?

— Aşa. De n-ar fi existat niciodată La Coruña!

Vocea i s-a făcut mai gravă când a spus aceste cuvinte, iar privirea îi era ca o pădure de umbre.

— Multe se pot întâmpla!

— Multe!

— Puteam să cred că în ăştia doi ani cât ai fost plecat te-a luat Dumnezeu la el!

— Ce vrei să spui?

— Nimic!

Lola s-a pus pe un plâns amarnic, iar în cele din urmă mi-a mărturisit, cu o voce abia auzită:

— O să am un copil.

— Alt copil?

— Da.

M-am îngrozit.

— Cu cine?

— Te rog să nu mă întrebi!

— Să nu te întreb? Cum să nu te întreb? Sunt bărbatul tău!

Ea a ridicat glasul.

— Bărbatul meu care a vrut să mă ucidă! Bărbatul meu care m-a părăsit timp de doi ani de zile! Bărbatul meu care fuge de mine ca de ciumă! Bărbatul meu...

— Opreşte-te!

Da, era mai bine să se oprească, aşa îmi spunea conştiinţa. Mai bine să treacă timpul, să se nască copilul... Vecinii vor începe să bârfească pe socoteala nevastă-mii, să se uite la mine chiorâş, să şuşotească atunci când mă văd...

— Vrei să o chem pe doamna Engracia?

— M-a văzut deja.

- Și ce-a spus?
- Că totul merge bine.
- Nu la asta mă refer... Nu la asta...
- Dar la ce?
- La nimic... trebuie să găsim o soluție.

Nevastă-mea m-a privit rugătoare.

- Pascual, ai fi în stare?

— Da, Lola, aș fi. Doar nu sunt primul!

— Pascual, simt că e mai puternic decât ceilalți, simt că va trăi...

- Spre rușinea mea!

— Sau spre fericirea ta, ce știe lumea?

— Lumea? Nicio grijă, va ști foarte multe!

Lola zâmbea, cu un zâmbet de copil chinuit care-ți făcea milă.

- Am putea face în așa fel încât să nu se știe!

— Vor ști cu toții!

Nu-mi dădeam seama de răutatea mea - Dumnezeu mi-e martor dar așa e omul, legat de obiceiuri ca măgarul de dârlogi.

Dacă, bărbat fiind, aș fi fost în stare să iert, aș fi făcut-o, dar lumea este cum este, iar orice încercare de a merge împotriva curentului e zadarnică.

- E mai bine să o chemăm.

— Pe doamna Engracia?

— Da.

— Pentru Dumnezeu, nu face asta! Alt avort? Iar să nasc doar ca să nasc, ca să dau de mâncare la viermi?

S-a aruncat la pământ, sărutându-mi picioarele.

- Îmi dau viața dacă mi-o ceri!

— Ce să fac cu ea?

— Îți dau ochii și sângele meu dacă te-am supărat cu ceva!

- La ce bun?

— Pieptul, cosița, dinții! Cere-mi orice și-ți dau, dar nu mi-l lua, că doar pentru el mai trăiesc!

Cel mai bine era s-o las să plângă în voie, până ce cădea frântă, cu nervii zdrobiți, dar potolită și deci cu mintea la cap.

Maică-mea, care în ticăloșenia ei fusese poate codoașa celor întâmplare, fugea de mine și se ferea să-mi iasă în cale. Adevărul te poate arde ca focul! îmi vorbea cât mai puțin, când intram pe o ușă, ea ieșea pe cealaltă, la ora convenită mă aștepta cu mâncarea gata, ceea ce nu se mai întâmplase până atunci și nici nu avea să se mai întâmple - e trist, dacă te gândești că nu știa decât de frică! și se purta cu mine cu atâta blândețe, încât mă miram. Dar n-am vrut să vorbesc cu ea despre Lola; era o treabă care nu ne privea decât pe noi doi și trebuia să o rezolvăm între noi.

Într-o bună zi, am chemat-o pe Lola și i-am spus:

— Poți fi liniștită.

— De ce?

— N-o va chema nimeni pe doamna Engracia.

Lola a rămas o clipă pe gânduri, ca o egretă.

— Ești un om bun, Pascual.

— Așa e, mai bun decât îți închipui.

— Mai bun decât mine.

— N-are rost să mai vorbim. Al cui e?

— Te rog să nu mă întreb!

— Prefer să știu, Lola.

— Dar mi-e frică să-ți spun.

— Frică?

— Da, să nu-l omori.

— Atât de mult îl iubești?

— Nu-l iubesc.

— Păi, atunci?

— Tu nu te liniștești până nu vezi sânge... Cuvintele

astea mi-au rămas întipărite în minte, parcă scrise cu litere de foc, și vor muri odată cu mine.

— Și dacă îți promit că nu se întâmplă nimic?

— Nu te cred.

— De ce?

— Pentru că nu se poate, Pascual, ești un bărbat adevărat!

— Slavă Domnului, dar știu și să mă țin de cuvânt.

Lola mi s-a aruncat în brațe.

— Aș da nu știu câți ani din viață ca să nu se fi întâmplat nimic.

— Te cred.

— Și ca să mă ierți!

— Te iert, Lola. Dar trebuie să-mi spui...

— Da.

Era mai palidă ca niciodată, desfigurată; chipul ei îți făcea frică, o frică îngrozitoare ca nu cumva nenorocirile să se fi întors odată cu mine; i-am luat capul în mâini, am mângâiat-o, i-am vorbit cu mai multă duioșie decât ar arăta vreodată soțul cel mai credincios din lume; i-am pus capul pe umăr, înțelegându-i suferința fără margini și cu teamă parcă să n-o văd că leșină la întrebarea mea.

— Cum îl cheamă?

— Bătosul!

— Bătosul?

Lola n-a mai apucat să răspundă.

Murise, capul îi căzuse pe piept, iar părul pe față... S-a mai ținut o clipă dreaptă, așa cum era așezată, apoi a căzut pe podeaua cu pietriș din bucătărie...

16

Un cuib de năpârci mi se răsucea în piept, iar cu fiecare picătură de sânge care-mi curgea în vene o scorpie îmi mușca trupul.

Am pornit în căutarea celui care-mi ucisese nevasta

și îmi necinstise sora, bărbatul care îmi umpluse inima cu fiere ca nimeni altul; n-a fost ușor să dau de el, pentru că se ascundea. Cum aflase de sosirea mea, banditul părăsise regiunea și timp de patru luni n-a mai apărut prin Almendralejo; m-am dus după el, am ajuns la casa lui Nieves, am dat de Rosario... Ce mult se schimbase! Părea îmbătrânită înainte de vreme, cu fața plină de riduri timpurii, cu cearcăne negre la ochi și părul atârânănd; îți era milă când o priveai, mai ales când știai ce frumoasă fusese.

— Ce cauți pe-aici?

— Caut un bărbat!

— Ce fel de bărbat e ăla care fuge din fața dușmanului?

— Nu știu...

— Și ce bărbat e ăla care fuge când știe că-i vor veni musafiri și nu-i așteaptă?

— Nu știu... Unde e?

— Habar n-am, a plecat ieri.

— Încotro s-a dus?

— Habar n-am.

— Nu știi?

— Nu.

— Ești sigură?

— Așa cum sunt sigură de ziua de azi.

Părea că spune adevărul; Rosario îmi arătase că mă iubește când se întorsese acasă ca să aibă grijă de mine, lăsându-l pe Bătosul.

— Nu știi dacă s-a dus departe de aici?

— Nu mi-a spus nimic.

N-aveam altceva de făcut decât să aștept și să rabd; un bărbat adevărat nu-și varsă furia față de un ticălos pe capul primului venit.

— Știai ce se întâmplă?

- Da.
- Și nu spuneai nimic?
- Cui să spun?
- Ai dreptate, n-aveai cui...

De fapt, ăsta era adevărul, n-avea cui să spună; sunt lucruri care nu interesează pe oricine, care trebuie să le ții numai pentru tine, ca o cruce pe care trebuie s-o duci singur, și să nu le spui nimănui. Oamenilor nu le poți spune tot ce ți se întâmplă, pentru că de cele mai multe ori nici nu te pot înțelege.

Rosario a vrut să plece împreună cu mine.

— Nu mai vreau să rămân aici nici măcar o zi, sunt obosită.

S-a întors acasă, sfoasă și parcă împăcată, umilă și harnică așa cum n-o văzusem niciodată; se ocupa de mine cu o grijă pentru care n-am putut și din păcate nu voi putea niciodată să-i mulțumesc așa cum trebuie. Datorită ei aveam tot timpul cămașa curată, îmi ținea socotelile la bani cu multă cumpătare, dacă veneam mai târziu, găseam întotdeauna mâncarea caldă... Era o plăcere să trăiești așa! Zilele treceau ușoare ca fulgii; nopțile erau liniștite ca la mănăstire și parcă scăpasem de toate gândurile negre care mă chinuiau pe vremuri. Ce îndepărtate mi se păreau zilele agitate din La Coruña! Cât de pierdută în negura vremii mi se părea uneori perioada bătailor cu cuțitul! Amintirea Lolei, care îmi lăsase un gol atât de adânc în inimă, începea să se șteargă, iar trecutul cădea încet-încet în uitare, până când steaua cea rea, ce părea să mă urmărească toată viața, a hotărât, spre nenorocul meu, să-l reînvie.

Eram în cârciuma lui Martinete când tânărul Sebastián mi-a dat de veste.

- L-ai văzut pe Bățosul?
- Nu, de ce mă întrebi?

— Te întreb și eu așa; zice lumea că s-a întors în sat.

— În sat?

— Așa se spune.

— Nu mă minți?

— Asta-i bună, ce te-a apucat? Îți spun și eu ce-am auzit! De ce să te mint?

Mi-a trebuit ceva timp ca să aflu dacă spune adevărul. M-am întors în fugă acasă; mergeam ca din pușcă, fără să văd pe unde calc. În ușa am dat de mama.

— Unde e Rosario?

— În casă.

— Singură?

— Da, de ce întrebi?

N-am răspuns; am intrat în bucătărie și am dat peste ea mestecând în mâncare.

— Unde e Bătosul?

Rosario a tresărit; și-a ridicat capul și, cu mult calm, cel puțin în aparență, mi-a spus:

— De ce mă întrebi?

— Fiindcă s-a întors în sat.

— În sat?

— Așa am aflat.

— N-a trecut pe-aici.

— Ești sigură?

— Îți jur!

Nu era nevoie să se jure; așa era, încă nu venise, deși avea să sosească destul de repede, fercheș ca un Făt-Frumos și țăntoș ca un păun.

În ușa a dat de mama, care stătea de pază.

— Pascual e acasă?

— Ce vrei de la el?

— Nimic, vreau să stăm de vorbă.

— Despre ce să stați de vorbă?

— Avem noi doi o treabă.

— Intră! E în bucătărie.

Bătosul a intrat cu pălăria pe cap, fluierând.

— Bună, Pascual!

— Bună, Paco! Poți să-ți scoți pălăria din cap, că ai intrat într-o casă de oameni.

Bătosul și-a scos pălăria.

— Dacă-ți face plăcere...

Voia să pară calm și senin, dar nu reușea; se vedea că era nervos și parcă nu era în apele lui.

— Bună, Rosario!

— Bună, Paco!

Soră-mea i-a surâs cu un zâmbet plin de lașitate, care nu mi-a plăcut; bărbatul zâmbea și el, dar buzele parcă-și pierduseră culoarea.

— Știi pentru ce am venit?

— Aștept să-mi spui.

— S-o iau pe Rosario!

— Îmi închipuiam, Bătosule, numai că pe Rosario n-o s-o iei cu tine.

— N-o s-o iau cu mine?

— Nu.

— Și cine o să mă împiedice?

— Eu.

— Tu?

— Da, eu, sau poate nu mă crezi în stare?

— Nu prea...

În clipa aceea mă simțeam rece ca un șarpe, așa că mi-am calculat cu precizie toate gesturile. Mi-am netezit haina, am măsurat distanța și, fără să-l las să mai spună altceva, de frică să nu se întâmple ca data trecută, i-am tras o lovitură atât de puternică cu un scăunel drept în mijlocul feței, încât a căzut pe spate ca mort, lângă prichiciul sobei. A dat să se ridice, și-a scos cuțitul din buzunar, iar pe chip i se vedeau niște strâmbături iuți și

înfricoșătoare; oasele spatelui i se rupseseră și nu se putea mișca. L-am luat pe sus și l-am dus până la marginea drumului.

— Bătosule, mi-ai omorât nevasta...
— Era o ștoarfă!
— O fi fost, dar tu ai omorât-o. Mi-ai necinstit sora...
— Era gata necinstită când am cunoscut-o!
— O fi fost necinstită, dar tu ai nenorocit-o! mai ai ceva de spus? Mi-ai dat târcoale până când m-ai găsit; eu n-am vrut să te rănesc, nici să-ți rup coastele...
— Lasă că mă fac eu bine, și-atunci...
— Atunci ce-o să-mi faci?
— O să te împușc ca pe un câine turbat!
— Deocamdată ești la cheremul meu!
— Nu ești în stare să mă omori!
— Nu sunt în stare să te omor?
— Nu.
— Cum poți să spui așa ceva? Ești foarte sigur pe tine!

— Nu s-a născut încă omul care...
Era în culmea furiei.
— Acum poți să pleci!
— Plec când vreau eu!
— Pleacă imediat, dacă poți!
— Dă-mi-o înapoi pe Rosario!
— Nu vreau!
— Dă-mi-o înapoi, că te omor!
— Ucide-mă dacă poți, în halul în care ești!
— Nu vrei să mi-o dai?
— Nu!

Făcând un efort supraomenesc, Bătosul încercă să mă dea la o parte. L-am apucat de gât și l-am lipit de pământ.

— Pleacă de-aici! Vezi-ți de drum!

— Nu vreau!

Ne-am opintit amândoi, l-am trântit la pământ și, ținând genunchiul pe pieptul lui, i-am mărturisit:

— Nu te omor pentru că așa am promis...

— Cui?

— Lolei.

— Așadar mă iubea?

Obrăznicia asta le întrecea pe toate. Am apăsat puțin mai tare... Carnea pieptului sfârâia ca pe frigare... A început să-i curgă sânge din gură. Când m-am ridicat, capul i-a căzut într-o parte, fără nicio vlagă...

17

Am stat trei ani la închisoare, trei ani de amărăciune apăsători și lungi, care la început păreau că nu vor trece niciodată, iar după aceea mi s-a părut că au trecut ca un vis; trei ani de muncă zilnică în atelierul de cizmărie al închisorii, ieșind în pauză să mă plimb în curte la soare, de care duceam atâta lipsă, privind cum trec orele cu dor în suflet, al căror număr, spre nenorocul meu, va fi redus datorită purtării mele exemplare.

E trist, dacă stai să te gândești că, de puținele ori când mi s-a întâmplat în viață să mă port ceva mai bine, fatalitatea, steaua mea cea rea care, așa cum spuneam și mai înainte, parcă ținea morțiș să mă însoțească până la moarte, răsucea și întorcea în așa fel lucrurile pe dos, încât toată bunăvoința de care eram capabil nu mai servea la nimic. Mai mult, nu numai că nu servea la nimic, însă, fiind deviată și denaturată, îmi atrăgea necazuri și mai mari. Dacă m-aș fi purtat rău, aș fi rămas la Chinchilla cei douăzeci și opt de ani pe care mi i-au dat, aș fi putrezit de viu ca toți pușcăriașii, mi s-ar fi urât de viață încât mi-aș fi pierdut mințile, aș fi fost disperat, aș fi blestemat cerul și pământul, iar sufletul mi s-ar fi umplut până la urmă de otravă, dar aș fi fost tot acolo, plătind pentru faptele mele,

la adăpost de alte crime sângeroase, închis la pușcărie, dar, fără nicio îndoială, cu capul pe umeri, așa cum m-a făcut mama, fără altă vină decât păcatul originar. Dacă m-aș fi purtat așa și-așa, ca mai toți deținuții, cei douăzeci și opt de ani s-ar fi transformat în paisprezece sau șaisprezece; la ieșirea din închisoare, mama va fi murit de moarte bună; soră-mea Rosario și-ar fi pierdut tinerețea, odată cu tinerețea s-ar fi dus și frumusețea ei, fără frumusețe n-ar mai fi fost nicio primejdie, iar eu – sărmanul de mine, acest nefericit învins de viață care nu vă trezește niciun strop de milă nici dumneavoastră, nici restului societății – aș fi ieșit blând ca un miel, moale ca o cârpă și probabil la adăpost de pericolul de a înfăptui alte rele. În clipa asta, cine știe, aș fi locuit poate undeva, oriunde, făcând o muncă oarecare, din care să pot trăi, încercând să uit ce-a fost în trecut și privind doar spre viitor; și poate aș fi reușit... Dar m-am purtat cât am putut de bine, am strâns din dinți și am îndeplinit exemplar ceea ce mi se poruncea, am reușit să înduișez justiția, am căpătat rapoarte bune de la director... și mi-au dat drumul; porțile s-au deschis în fața mea și m-au lăsat fără nicio apărare în fața răului. Atât mi-au spus:

— Ți-ai ispășit pedeapsa, Pascual; poți să pornești din nou la luptă, să te întorci la viață, să-i suporti pe toți, să vorbești din nou cu toată lumea, să trăiești laolaltă cu ei...

Și, crezând că-mi fac o favoare, m-au nenorocit definitiv.

Toate aceste cugetări nu mi-au trecut prin cap când am scris prima oară acest capitol, precum și celelalte două care urmează; dar mi s-au furat foile (nici acum nu-mi explic de ce), chiar dacă dumneavoastră vi se pare ciudat și nu mă credeți, și, poate pentru că eram mâhnit din cauza acestei răutăți fără rost, care m-a întristat foarte tare, poate pentru că eram derutat de faptul că trebuie s-o

iau de la capăt cu amintirile și să-mi limpezesc ideile, mi-au încolțit în minte când am reînceput să scriu; iar pentru că nu consider că orice întâmplare nedorită e o pedeapsă – am avut parte de destule pedepse nu numai pentru relele pe care le-am făcut, ci și pentru că sunt slab de fire –, le aștern pe hârtie așa cum mi-au trecut prin cap, ca să le judecați dumneavoastră cum credeți.

Când am ieșit din pușcărie, câmpia mi s-a părut mai tristă, mult mai tristă decât mi-o imaginasem. La închisoare mi-o închipuiam – cine știe de ce – verde și înfloritoare ca o pășune, roditoare și frumoasă, cu lanuri de grâu și cu țărani care muncesc cu trudă la câmp, voioși de dimineața până seara, cântând, cu sticla de vin alături și fără niciun gând rău în minte, dar am descoperit-o pârlolită și uscată ca un cimitir, singuratică și pustie ca o biserică de țară în ziua de după hram...

Chinchilla e un sat urât, ca toate satele din La Mancha, strivit parcă sub o tristețe apăsătoare, cenușiu și pricâjit ca toate satele în care oamenii nu-și scot nasul din casă, dar n-am rămas acolo decât atât cât a fost necesar ca să iau trenul ce avea să mă ducă în sat, la mine acasă, la ai mei, în satul pe care aveam să-l regăsesc așa cum îl lăsasem, la casa care strălucea în soare ca un giuvaier, la familia care nu se aștepta să mă vadă atât de repede, căreia nici prin gând nu-i trecea că mă voi întoarce atât de curând, la mama pe care Dumnezeu o mai domolise poate în răstimpul acestor trei ani, la sora mea, mult iubită mea soră, care era o sfântă, care va sări în sus de bucurie văzându-mă.

Trenul a sosit cu o întârziere de mai multe ore. Mă mir și azi cum un om care acumulase în el atâtea ore de așteptare poate să manifeste o asemenea nerăbdare pentru o întârziere de un ceas, dar adevărul e că așa a fost, eram nerăbdător, așteptarea mă enerva, de parcă m-

aș fi grăbit pentru cine știe ce treabă importantă. M-am plimbat prin gară, m-am dus la cârciumă, am dat o raită pe un câmp din vecinătate... Nu era nimic de făcut; trenul nu mai sosea, nu se vedea încă, fiind probabil departe din cauza întârzierii. Îmi aduceam aminte de pușcăria ce se vedea undeva în depărtare, dincolo de clădirea gării; părea pustie, dar era plină ochi, o temniță pentru o grămadă de nefericiți cu viața cărora se puteau umple sute și sute de pagini. Îmi aduceam aminte de director, de ultima oară când l-am văzut. Era un bătrânel chel, cu mustață cărunță și ochii albaștri ca cerul; îl chema don Conrado. Țineam la el ca la un tată, fiindu-i recunoscător pentru nenumăratele cuvinte de mângâiere pe care mi le spusese cu diferite ocazii. Ultima oară l-am văzut la el în birou, unde mă chemase.

— Pot să intru, don Conrado?

— Intră, băiete.

Avea o voce hodorogită de ani și de meteahna fumatului, dar când ne spunea „băiete” parcă răgușea și mai tare de duioșie, de parcă glasul începea să-i tremure înainte să-i iasă pe buze. M-a invitat să iau loc de cealaltă parte a biroului; mi-a întins tabachera mare cu tutun, din piele de capră; a scos și un pachet cu foițe de țigară din care m-a poftit să mă servesc.

— O țigară?

— Mulțumesc, don Conrado.

Don Conrado a început să râdă.

— Ca să vorbească omul cu tine, e mai bine să fie mult fum. Ca să se vadă mai puțin cât ești de urât.

Râdea în hohote, un râs care până la urmă s-a transformat într-o tuse din cauza căreia era să se înece, umflat și roșu la față ca o pătlăgică. A căutat cu mâna într-un sertar, de unde a scos două pahare și o sticlă de coniac. Eram foarte mirat; e adevărat că întotdeauna se purtase

frumos cu mine, dar niciodată ca în ziua aceea.

— Ce s-a întâmplat, don Conrado?

— Nimic, băiete, nimic... Hai, bea... pentru că ești liber!

Iar l-a apucat tusea. Eu tocmai mă pregăteam să întreb:

— Pentru că sunt liber?

Dar el îmi făcea semne cu mâna să nu spun nimic. De data asta, s-a întâmplat invers: tușea s-a transformat în râs.

— Da. Hoț să fii, noroc să ai!

Și râdea bucuros de vestea pe care mi-o dădea, mulțumit că scapă de mine. Bietul don Conrado, ce om bun era! Dacă ar fi știut el că lucrul cel mai bun care mi se putea întâmpla ar fi fost să nu ies de acolo! Când am revenit la Chinchilla, la aceeași închisoare, mi-a mărturisit asta cu lacrimi în ochi, în ochii aceia doar puțin mai albaștri decât lacrimile.

— Gata, să vorbim serios! Citește aici...

Mi-a pus în față ordinul de eliberare. Nu-mi venea să-mi cred ochilor.

— L-ai citit?

— Da, domnule.

A deschis un dosar din care a scos două hârtii identice: hotărârea de punere în libertate.

— Uite, asta e pentru tine; cu hârtia asta te poți duce unde vrei. Semnează aici, fără să o pătezi.

Am îndoit hârtia și am băgat-o în buzunar... Eram liber! N-aș fi în stare să explic ceea ce se petrecea cu mine în clipa aceea. Don Conrado a devenit serios; mi-a ținut o predică despre cinste și bunele moravuri, mi-a dat patru sfaturi în legătură cu pornirile mele, pe care, dacă le-aș fi ascultat, m-ar fi scutit de multe necazuri mari; când a terminat, ca să fie totul perfect, mi-a dat douăzeci și cinci

de pesetas din partea Asociației Doamnelor pentru Salvarea Deținuților, o instituție de binefacere cu sediul la Madrid al cărei scop era să ne vină în ajutor.

Apoi a apăsat pe sonerie și s-a prezentat un paznic de închisoare. Don Conrado mi-a întins mâna.

— La revedere, băiete! Domnul să te aibă în paza lui!

Eu unul nu-mi încăpeam în piele de bucurie. S-a întors către paznic.

— Muñoz, mergi cu domnul până la poartă. Înainte, trebuie să treacă pe la administrație; să i se dea tot ce-i trebuie pentru opt zile.

Pe Muñoz nu l-am mai văzut niciodată. Dar pe don Conrado l-am revăzut peste trei ani și jumătate.

În cele din urmă, a venit și trenul; în viața asta, mai devreme sau mai târziu, toate vin la timpul lor; doar iertarea celor față de care am greșit nu mai vine, ba chiar de multe ori pare că se îndepărtează de noi. M-am urcat în compartiment și, după o zi și jumătate de hurducăială, am ajuns la gara din satul nostru, care îmi era atât de familiară și la imaginea căreia mă gândisem tot timpul călătoriei. Nimeni, absolut nimeni, poate doar Dumnezeu acolo sus, nu știa că sosesc, dar totuși - nu știu ce idei ciudate îmi veniseră - îmi închipuisem peronul plin de oameni veseli ca de sărbătoare, primindu-mă cu brațele deschise, fluturând batiste, strigându-mi numele încât să răsunе toată gara.

Când am sosit, un fior rece ca un cuțit ascuțit mi s-a împlântat în inimă. În gară nu era nimeni. Se făcuse noapte, iar șeful gării, domnul Gregorio, cu felinarul cu fitil, verde pe o parte și roșu pe cealaltă, și cu stegulețul înfipt în teaca de tablă, tocmai dădea semnalul de plecare. Acum avea să se întoarcă spre mine, să mă recunoască și să mă felicite.

— Ia te uită! Pascual! Ce-i cu tine?

— Sunt liber, domnule Gregorio!

— Bravo, bravo!

Și s-a întors cu spatele, fără să-mi mai dea nicio atenție. Apoi a intrat în ghereta lui. Eu aveam chef să urlu: „Liber, domnule Gregorio! Sunt liber!”, pentru că îmi închipuiam că nu a înțeles. Dar m-am oprit și am renunțat. Sângele îmi zvâcnea în urechi, iar lacrimile erau cât pe ce să țâșnească din amândoi ochii. Domnului Gregorio nu-i păsa nici cât negru sub unghie că sunt liber.

Am ieșit din gară cu boccea pe umăr, am cotit-o pe o potecă din care dădeam în strada care ducea spre casă fără să trebuiască să trec prin sat și am luat-o la picior. Eram cuprins de o mare tristețe; domnul Gregorio îmi nimicise toată bucuria cu cuvintele sale descurajatoare și mă simțeam năpădit de un șuvoi de idei negre și de presimțiri rele pe care zadarnic încercam să le alung, căci nu puteam scăpa de ele. Noaptea era senină, fără nori, iar luna, ca o ostie, părea ținută în mijlocul cerului, încercam să nu mă gândesc la frigul care mă cuprindea încet-încet.

Puțin mai departe, în dreapta cărării, pe la jumătatea drumului, era cimitirul, așa cum îl lăsasem, cu gardul de chirpici negricios, cu chiparosul înalt, care nu se schimbaseră câtuși de puțin și cu cucuvaia care șuiera printre crengi. Cimitirul unde se odihneau tata și furia lui, Mario cel inocent, nevastă-mea, care se simțise părăsită, și Bătosul cu toată fanfaronada lui. Cimitirul unde putrezeau rămășițele celor doi copii ai mei, unul lepădat, iar celălalt, pe nume Pascualillo, care timp de unsprezece luni cât i-a fost dat să trăiască fusese ca un soare pentru mine...

Mă simțeam neliniștit la ideea de a ajunge în sat în felul acesta, singur, noaptea, trecând mai întâi pe lângă cimitir. Părea că Dumnezeu însuși mi-l scotea în față, anume ca să mă facă să meditez la faptul că nu suntem mare lucru pe lumea asta!

Umbra trupului îmi mergea tot timpul în față, lungă, foarte lungă, ca o stafie, lipită de pământ și modificându-se în funcție de teren, când lungindu-se dreaptă pe drum, când înălțându-se pe gardul cimitirului, de parcă ar fi vrut să se cațere pe el. Am luat-o la fugă; umbra fugea și ea. M-am oprit pe loc; umbra s-a oprit și ea. M-am uitat spre stele; nu era niciun norișor pe tot întinsul cerului. Umbra avea să mă însoțească pas cu pas până acasă.

M-a apucat frica, o frică inexplicabilă; îmi închipuiam că scheletele morților au ieșit din morminte ca să mă privească trecând. Nu îndrăzneam să-mi ridic capul; am grăbit pasul; parcă nu-mi mai simțeam greutatea corpului, nici a valizei. În clipa aceea, aș fi zis că am mai multă putere ca niciodată. La un moment dat, alergam iute, ca un câine fugărit; alergam ca un nebun, de parcă aș fi fost blestemat sau posedat. Când am ajuns acasă, eram la capătul puterilor; n-aș mai fi putut face un pas în plus...

Am pus valiza jos și m-am așezat pe ea. Nu se auzea niciun zgomot; mai mult ca sigur, Rosario și mama dormeau, nebănuind nici pe departe că mă întorsesem, că eram liber și la câțiva pași de ele. Poate că soră-mea, înainte de a se băga în pat, s-o fi rugat la Maica Domnului – spunând rugăciunea care îi plăcea ei cel mai mult – pentru eliberarea mea! Poate că în clipele acelea tocmai mă visa și suferea văzându-mă nenorocit, culcat pe niște scânduri în celulă, gândindu-mă la ea, singura persoană la care am ținut cu adevărat în viață. Poate că era îngrozită, victima unui coșmar.

Eram în fața ușii de o bună bucată de timp, liber, sănătos tun, gata să iau totul de la capăt și să o mângâi, să-i spun vorbe de alint, s-o văd cum îmi zâmbește.

Nu știam ce să fac; m-am gândit să le strig... Dar li s-ar fi făcut frică; cine-i nebun să te strige la ora asta? Poate că nici nu vor avea curajul să deschidă ușa. Dar nici nu mai

puteam să rămân acolo, mi-era cu neputință să aștept să se crape de ziuă stând așa pe valiză.

Pe drum veneau doi bărbați vorbind între ei cu voce tare; păreau bine dispuși, chiar bucuroși; veneau dinspre Almendralejo, poate că avuseseră întâlnire cu iubitele lor. I-am recunoscut imediat; era vorba despre León, fratele lui Martinete, și tânărul Sebastián. M-am ascuns; nu știu de ce, dar vederea lor nu-mi cădea bine.

Au trecut foarte aproape de casă, foarte aproape de mine, iar discuția lor se auzea cât se poate de clar.

— Ai văzut doar ce-a pățit Pascual.

— Și n-a făcut nimic altceva decât ceea ce ar fi făcut oricare dintre noi.

— Să-și apere nevasta.

— Exact.

— Și acum e la Chinchilla, la mai bine de o zi de mers cu trenul; în curând se vor face trei ani...

M-am simțit cuprins de o mare bucurie; mi-a trecut ca un fulger prin minte să ies din ascunzătoare, să mă arăt în fața lor, să-i îmbrățișez... dar am preferat să nu fac nimic; închisoarea mă mai domolise, mă învățase să-mi stăpânesc pornirile.

I-am lăsat să se îndepărteze. Când am socotit că sunt destul de departe, am ieșit din șanț și m-am îndreptat spre ușă. Valiza era tot acolo, dar ei n-o văzuseră. Dacă ar fi văzut-o, s-ar fi dat mai aproape, eu ar fi trebuit să ies și să le explic, iar ei ar fi crezut că mă ascund sau că fug de ei.

N-am mai stat pe gânduri; m-am apropiat de ușă și am ciocănit de două ori. Nu mi-a răspuns nimeni; am așteptat câteva minute. Nimic. Am bătut din nou, de data asta cu mai multă putere. Înăuntru s-a aprins o lumânare.

— Cine e?

— Eu.

— Care eu?

Era vocea mamei. M-am bucurat auzind-o, de ce să mint?

— Sunt eu, Pascual.

— Pascual?

— Da, mamă, Pascual!

A deschis ușa; la lumina lumânării, semăna cu o vrăjitoare.

— Ce vrei?

— Cum adică ce vreau?

— Păi, da!

— Să intru. Ce altceva să vreau?

Arăta ciudat. Oare de ce se purta așa cu mine?

— Ce-i cu dumneata, mamă?

— Nimic, ce să fie?

— Pari foarte mirată!

Sunt sigur că mama ar fi preferat să nu mă mai vadă niciodată. Ura de altă dată părea că mă cuprinde din nou, deși încercam să o izgonesc, să mă dezbar de ea.

— Unde-i Rosario?

— A plecat.

— A plecat?

— Da.

— Unde s-a dus?

— La Almendralejo.

— Iar?

— Iar.

— Are pe cineva?

— Da.

— Pe cine?

— Da' ție ce-ți pasă?

Aveam impresia că se prăbușește cerul peste mine. Totul mi se părea ca în ceață; m-am gândit că poate visez. Câteva clipe am tăcut amândoi.

— Și de ce s-a dus?

- Uite-așa!
- N-a vrut să mă aștepte?
- Nu știa că vii. Vorbea tot timpul despre tine...

Biata Rosario, ce viață nefericită avea, deși avea un suflet atât de bun!

- N-aveați ce mânca?
- Câteodată.
- De-aia a plecat?
- Cine știe!

Am tăcut iarăși.

- Vine să te vadă?
- Da, destul de des. Pentru că și tipul e de-aici!
- Tipul?
- Da.
- Cine e?
- Tânărul Sebastián.

Am crezut că mor. Aș fi dat orice, numai să nu fi ieșit din pușcărie.

18

Rosario a venit să mă vadă imediat ce a aflat de întoarcerea mea.

— Abia ieri am aflat că te-ai întors. Nici nu știi cât m-am bucurat!

Ce bine îmi făcea să-i ascult cuvintele!

— Ba știu, Rosario, îmi închipui. Și eu abia așteptam să te văd!

Vorbeam politicos, de parcă eram doi străini, de parcă făcusem cunoștință abia de zece minute. Amândoi făceam tot ce puteam pentru ca discuția să pară firească. După câteva momente, am întrebat-o, doar ca s-o întreb ceva:

- Ai plecat din nou de-acasă?
- După cum vezi.
- Erai atât de nerăbdătoare să pleci?

- Destul de nerăbdătoare.
- Și n-ai putut să mai aștepti?
- N-am vrut.

Vocea i s-a înăsprit.

- Nu mai aveam chef de alte nenorociri...

O înțelegeam; biata de ea, îndurase destule.

— Hai să lăsăm toate astea, Pascual. Rosario zâmbea ca întotdeauna, un zâmbet trist și parcă obosit pe care îl au toți nefericiții cu suflet bun.

- Să trecem la altceva... Să știi că îți caut nevastă.

— Mie?

— Da.

- Vrei să mă însori?

— Da, omule. De ce te miri?

— Nu mă mir... Mi se pare ciudat. Cui să-i placă de mine?

— S-o găsi cineva. Eu cum te plac? Mi-a făcut plăcere să-mi spună că ține la mine, deși știam asta; mi-a plăcut și că voia să mă însoare. Așa e omul!

- Și la cine te gândești?

— La nepoata doamnei Engracia.

- Esperanza?

— Da.

— Frumoasă fată!

— Te iubește dinainte de a te fi însurat.

— Dar n-a lăsat nimic să se vadă!

— Ce vrei, fiecare face cum crede!

— Și tu ce i-ai spus?

— Nimic, că într-o bună zi o să te întorci acasă.

— Uite că m-am întors...

— Slavă Domnului!

Logodnica la care se gândea Rosario pentru mine era într-adevăr o femeie frumoasă. Nu semăna cu Lola, era cu totul diferită de ea, ceva între ea și nevasta lui Estévez, ba

chiar, dacă te uita mai bine, semăna puțin și cu soră-mea. Pe vremea aceea, avea cam treizeci, treizeci și doi de ani, dar părea mult mai tânără și nu-și arăta deloc vârsta. Era foarte credincioasă, chiar ușor mistică, lucru rar pe meleagurile noastre, lăsându-se în voia ursitei ca ȣiganii, considerând și spunând mereu că soarta omului nu poate ȣ schimbată. „La ce bun să te opui? Ce ȣi-e scris în frunte ȣi-e pus”.

Locuia într-o casă pe deal, ȣmpreună cu mătușa ei, doamna Engracia, soră vitregă cu răposatul ei tată, căci rămăsese de mică orfană de ambii părinȣi, și, cum era ascultătoare din fire și cam timidă, nimeni nu putea spune că ar fi văzut-o umblând sau certându-se cu careva și cu atât mai puțin cu mătușa ei, pe care o respecta foarte mult. Era curată cum rar ȣntâlnești pe cineva, cu obraji roșii ca merele, iar când a devenit nevasta mea – nevasta mea de-a doua la puțină vreme după aceea, a făcut atȣta ordine în casă, ȣncât în multe privinȣe părea de nerecunoscut.

Așadar, prima oară când am revăzut-o, nu ne-a fost ușor la niciunul; amȣndoi știam ce aveam să ne spunem și ne uitam pe furiș unul la celălalt, fiecare pȣndind la gesturile celuilalt.

Eram singuri – dar totuna era – de o oră, iar cu fiecare clipă care trecea, ni se părea tot mai greu să ȣncepem să vorbim. Pȣnă la urmă, ea a fost cea care a spart gheaȣa.

— Te-ai mai ȣngrășat.

— Se poate...

— Și ești mai palid.

— Așa-mi spun toȣi...

ȣn sinea mea, mă străduiam să par amabil și hotărât, dar nu reușeam; parcă mă prostisem, strivit de o greutate ce mă ȣnăbușea, dar de care ȣmi amintesc foarte bine ca de

una dintre cele mai plăcute senzații pe care le-am avut în viață, o senzație pe care, atunci când am pierdut-o, am simțit cea mai mare părere de rău.

— Cum ți-a fost?

— Rău.

Părea că stă pe gânduri. Cine știe la ce se gândea!

— Te gândea mult la Lola?

— Uneori. De ce să te mint? Cum toată ziua nu făceam altceva decât să mă gândesc, mă gândeam la toate. Până și la Bătosul...

Esperanza se albise ușor la față.

— Îmi pare foarte bine că te-ai întors.

— Da, Esperanza, și mie îmi pare bine că m-ai așteptat.

— Că te-am așteptat?

— Da, nu-i adevărat?

— Cine ți-a spus?

— Știi foarte bine! Lumea le știe pe toate!

Vocea îi tremura și puțin lipsea să mi se întâmple la fel.

— Rosario ți-a spus?

— Da. Ce e rău în asta?

— Nu e nimic rău.

Ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Oare ce părere ți-ai făcut despre mine?

— Ce părere să-mi fac? Niciuna!

M-am apropiat de ea și i-am sărutat mâinile. Ea nu s-a împotrivit.

— Sunt liber ca și tine, Esperanza.

...

— Liber ca la douăzeci de ani.

Esperanza mă privea cu sfială.

— Nu sunt bătrân, trebuie să mă gândesc la viață.

— Da.

— Să încep să muncesc, să mă ocup de casă, de viață... E adevărat că m-ai așteptat?

— Da.

— Și de ce nu spui nimic?

— Uite că spun.

Așa e, îmi spusese, dar mie îmi făcea plăcere să-mi mai spună o dată.

— Mai spune-mi o dată.

Esperanza se înroșise la față ca racul.

Vocea îi era gătită, iar buzele și nările îi tremurau ca frunzele în bătaia vântului, ca penele sticletelui înfoindu-se la soare.

— Te-am așteptat, Pascual. M-am rugat în fiecare zi să te întorci acasă cât mai repede, iar Dumnezeu s-a îndurat de mine.

— Așa e.

Am început iarăși să-i sărut mâinile. Parcă eram fără nicio vlagă. Nu îndrăzneau să-i sărut pe buze.

— Vrei... vrei?...

— Da.

— Știi ce aveam de gând să-ți spun?

— Da. Nu-mi spune.

Și dintr-odată a devenit luminoasă ca un răsărit de soare.

— Sărută-mă, Pascual.

Vocea i se schimbaseră, părea mai surdă și mai neclară.

— Te-am așteptat destul.

Am sărutat-o cu pasiune, înflăcărat, cu o tandrețe și un respect pe care nu l-am avut niciodată pentru altă femeie și atât de îndelung, încât, când m-am desprins de ea, eram foc de îndrăgostit.

19

Eram căsătoriți de două luni când mi-am dat seama că mama era la fel de ipocrită și se folosea de aceleași

vicleșuguri ca înainte să merg la pușcărie. Îmi venea să urlu când o vedeam tot timpul posacă și indiferentă, spunând mereu ceva care să te rănească sau cu două înțeleșuri, având o voce falsă și prefăcută, ca în tot ceea ce făcea. Pe nevastă-mea, care îi ceda întotdeauna - ce altceva putea să facă? -, n-o putea vedea în fața ochilor și nici măcar nu-și ascundea sila față de ea, astfel încât, într-o bună zi, când i-a ajuns cuțitul la os, Esperanza mi-a pus problema în așa fel încât mi-am dat seama că nu mai era altă soluție decât să ne luăm tălpășița, să fie o anumită distanță între noi. A fi la distanță înseamnă să te desparti de cineva plecând în alt sat, dar, dacă te gândești mai bine, ești la distanță și când între locul pe unde umbli și cel unde se culcă celălalt sunt doar douăzeci de picioare...

Ideea de a pleca m-a urmărit mult timp; mă gândeam la La Coruña, la Madrid sau poate mai aproape, la Badajoz, dar adevărul e că - fie din lașitate, fie din nehotărâre - am tot amânat, astfel încât, când am șters-o, fugeam de mine însumi, de propriile amintiri... Iar pământul nu era destul de mare ca să scap de rele... Pământul nu era destul de lung și nici destul de lat ca să înăbușe urletele propriei mele conștiințe...

Voiam să fie o distanță între propria mea umbră și mine, între numele și trecutul meu și mine, între propria mea piele și mine, acest eu din care, dacă-l despoi de umbra și trecutul lui, de numele și pielea lui, nu mai rămâne mare lucru.

Sunt situații când e mai bine să dispari ca și când ai fi murit, să te faci dintr-odată nevăzut de parcă te-ar fi înghițit pământul, sa de destrami în văzduh ca un fuior de fum. Nu știm să fructificăm aceste situații, căci, dacă am ști, ne-am transforma în îngeri, nu ne-am mai înfunda în noroiul crimei și al păcatului, am scăpa de povara trupului stricat, pe care mai mult ca sigur l-am da uitării - de prea

multă ură dacă nu s-ar găsi tot timpul cineva care să aibă grijă să ne amintească de el, vânturând toată zgura urât mirositoare ce ne rănește sufletul. Nimic nu miroase mai urât ca lepra pe care ți-o lasă în conștiință păcatul, ca durerea de a nu putea scăpa de păcat putrezind imediat ce ne naștem, în acest osuar de speranțe moarte care este de atâta amar de vreme trista noastră viață.

Ideea de a omorî vine întotdeauna pe furiș, cu pași de pisică, târându-se ca o năpârcă, așa cum vin toate gândurile rele. Ideile care ne răscolesc nu ne vin niciodată în mod fulgerător; fulgerul te orbește câteva clipe, dar, după ce trece, îți lasă ani lungi de viață în față. Gândurile care ne fac să ne pierdem mințile în nebunia cea mai rea, nebunia tristeții, ne vin întotdeauna încetul cu încetul, parcă pe nesimțite, așa cum tot pe nesimțite câmpia e năpădită de negură, iar pieptul de ftizie. Aceasta înaintează fără preget, nimic n-o poate opri, înaintează încet, dar sigur, agale, în ritm regulat ca pulsul. Astăzi nu-ți dai seama de nimic; poate nici mâine, nici poimâine, nicio lună întreagă. Dar luna trece, iar mâncarea începe să ți se pară amară și amintirile să te doară; viermele a început să-ți roadă inima. Pe măsură ce trec zilele și nopțile, devii tot mai posomorât și mai retras; tot felul de idei încep să ți se coacă în minte, idei care vor duce la tăierea capului în care s-au copt, poate pentru a pune capăt unor asemenea gânduri cumplite. Pot trece săptămâni întregi fără nicio schimbare; cei din jurul tău s-au învățat în cele din urmă cu sălbăticia ta și nu se mai miră de felul tău ciudat de a fi. Dar într-o bună zi te pomenești că răul a crescut ca un copac, a prins putere, așa că nu mai spui nimănui bună ziua; te simți din nou deosebit de ceilalți, ca un om îndrăgostit. Slăbești din ce în ce mai mult, iar barba neîngrijită e tot mai încâlcită. Începi să simți ura ucigătoare; nu mai suporti privirea celorlalți;

conștiința îți face rău, dar ce contează, n-are decât! Ochii îți ard, umplându-se cu o apă otrăvită când privești ceva cu atenție. Dușmanul îți simte neliniștea, dar se ține tare; instinctul nu-l înșală. Nefericirea poate fi veselă, plăcută și simți o bucurie dintre cele mai mari când îți cuprinde sufletul, care nu mai e decât o imensă suprafață de cioburi. Iar când îți vine s-o iei la fugă ca o capră speriată, când tresari în somn la orice zgomot, înseamnă că răul te roade la rădăcină; înseamnă că nu mai e nimic de făcut, că nu mai există nicio soluție, începe căderea amețitoare, fără putința de a te mai ridica în viața asta. Poate doar un scurt moment de înălțare în ultima clipă, înainte de a cădea cu capul în jos spre infern. Vai și-amar...

Mama simțea o plăcere nespusă să mă bată la cap, adică acolo unde răul era tot mai puternic, ca muștele atrase de mirosul de mortăciune. Inima îmi era otrăvită de fierea din mine, iar prin cap îmi treceau pe vremea aia gânduri atât de negre, încât mi se făcea frică de furia care mă cuprindea. Nu mai puteam s-o văd în ochi; zilele treceau unele după altele, toate la fel, cu aceeași durere înfiptă în măruntaie, cu aceleași semne prevestitoare de furtună care-mi încețoșau vederea.

În ziua când m-am hotărât să scot sabia eram atât de istovit de frământări, atât de sigur că răul trebuie înecat în sânge, încât nu simțeam nici cea mai mică urmă de emoție la ideea că aveam să-mi omor mama. Era un lucru inevitabil, care trebuia să se întâmple, pe care aveam să-l înfăptuiesc eu însumi și pe care nu-l mai puteam împiedica, chiar dacă aș fi vrut, deoarece mi se părea imposibil să-mi schimb părerea, să dau înapoi, să-l evit; chiar dacă acum mi-aș tăia o mână, numai să nu fi avut loc aceste întâmplări, în vremea aceea eram bucuros să le provoc, gândindu-le și chibzuindu-le cu aceeași grijă cu care un țăran își evaluează recolta.

Totul era pregătit; nopți întregi nu m-am gândit decât la asta, ca să-mi dau curaj și să capăt forțe; mi-am ascuțit cuțitul de vânătoare, cel cu lamă lungă și lată ca o frunză de porumb, brăzdată de un mic șanț și cu plăsele de fildeș care îi dădeau un aspect sfidător. Nu mai trebuia decât să fixez data; apoi, să nu șovăi câtuși de puțin, să nu dau înapoi, ci să merg până la capăt, fie ce-o fi, să-mi țin firea... și să înfig cuțitul în ea, să bag cuțitul fără nicio teamă, cât mai repede și să fug, să fug cât mai departe, în La Coruña, să fug într-un loc unde nu mă cunoaște nimeni și unde să pot trăi în pace, așteptând ca lumea să mă uite, căci doar uitat de toți aș putea începe să trăiesc din nou.

Nu voi avea muștrări de conștiință, n-aveam de ce. Conștiința te muștră doar dacă faci o nedreptate: dacă bați un copil, dacă ucizi o rândunică... Dar de faptele la care ne îndeamnă ura, pe care le înfăptuim ca în vis, obsedați de o idee n-avem de ce să ne căim vreodată, conștiința nu ne va muștra niciodată pentru ele.

S-a întâmplat pe 10 februarie 1922. În anul acela, 10 februarie cădea într-o vineri. Cerul era senin, cum este de obicei prin părțile noastre; era un soare plăcut și parcă-mi amintesc că în ziua aceea în piață erau copii mai mulți ca de obicei, jucându-se cu bile și arșice. Am stat mult pe gânduri, dar până la urmă am încercat și am reușit să mă stăpânesc; era imposibil să mai dau înapoi, pentru mine ar fi fost un adevărat dezastru, m-ar fi dus direct la moarte, poate la sinucidere. Aș fi sfârșit înecat în Guadiana ori sub roțile trenului... Nu, nu se mai putea da înapoi, trebuia mers mai departe, tot mai departe, până la capăt. Era în joc propria mea demnitate.

Nevastă-mea băgase ceva de seamă.

— Ce-ai de gând să faci?

— Nimic, de ce mă întrebi?

— Nu știu, am impresia că nu ești în apele tale.

— Prostii!

Am sărutat-o ca s-o liniștesc; a fost pentru ultima oară când am sărutat-o. Dar eram departe de a-mi închipui așa ceva! Dacă aș fi știut, aș fi fost mai tandru.

— De ce mă săruți?

Am înmărmurit.

— De ce să nu te sărut?

Vorbele ei mi-au dat mult de gândit. Ai fi zis că știa ce avea să mi se întâmple, ca și cum aș fi ajuns deja la capătul drumului.

Soarele a apus în același loc ca în fiecare zi. S-a făcut noapte... am cinat... femeile s-au dus la culcare... Ca de obicei, eu am mai rămas, scormonind jăraticul din sobă. De mult nu mă mai duceam la cârciuma lui Martinete.

Venise momentul pe care-l așteptam de atâta vreme. Trebuia să-mi iau inima în dinți, să termin treaba repede, cât mai repede cu putință. Noaptea e scurtă și totul trebuia să se petreacă în timpul nopții, astfel încât zorii să mă găsească la mai multe leghe de sat.

Am așteptat mult timp ciulind urechea. Nu se auzea nimic. M-am dus în camera nevesti-mii; dormea și am lăsat-o să doarmă în pace. Mai mult ca sigur maică-mea dormea și ea. M-am întors în bucătărie, m-am descălțat; pe jos era rece, iar pietricelele îmi înțepau talpa piciorului. Am scos cuțitul, care strălucea în flacăra sobei ca o rază de soare.

Era în pat, sub un cearșaf, cu fața lipită de pernă. N-aveam decât să mă arunc asupra ei și s-o înjunghii. Nu i-aș fi lăsat timp nici să se miște, nici să scoată vreun sunet... Era la mâna mea, dormind adânc, nebănuind nimic din ceea ce avea să i se întâmple - Doamne, cât de puțin se așteaptă victimele la ceea ce urmează să li se întâmple! Nu reușeam să mă hotărâsc, deși încercam din toate puterile; nu o dată am ridicat brațul asupra ei și l-am lăsat să cadă

după un timp de-a lungul trupului.

M-am gândit că ar fi bine să închid ochii și apoi să bag cuțitul în ea. Dar n-am putut; să bagi cuțitul orbește e ca și cum n-ai face-o, e ca și cum l-ai băga în gol... Trebuia s-o fac cu ochii larg deschiși, cu toate cele cinci simțuri treze. Trebuia să-mi păstrez calmul, să-mi recapăt calmul pe care parcă-l pierdusem în fața trupului mamei... Timpul trecea, iar eu eram tot acolo în picioare, nemișcat ca o statuie, fără să mă hotărâsc să merg până la capăt. N-aveam curajul; la urma urmei, era mama mea, femeia care mă născuse și pe care, măcar pentru asta, trebuia să o iert... Nu, nu puteam s-o iert numai fiindcă mă născuse. Aducându-mă pe lume, nu-mi făcuse niciun bine, absolut niciunul... N-aveam timp de pierdut. Trebuia să mă hotărâsc o dată pentru totdeauna. Am stat așa mult timp, în picioare și parcă adormit, cu cuțitul în mână, ca imaginea însăși a crimei... Încercam să mă stăpânesc, să-mi recapăt forțele și să le concentrez asupra a ceea ce voiam să fac. Ardeam de dorința de a termina repede, cât mai repede și de a putea fugi oriunde, cât mă țineau puterile. Simțeam că mă sfârșesc; stăteam de mai bine de o oră lângă ea, parcă păzind-o, veghindu-i somnul. Venisem s-o omor, să-i iau zilele, viața, înjunghiind-o!

Poate că trebuia să mai treacă o oră. Nu, categoric nu. Nu puteam să mai aștept; era ceva mai presus de puterile mele, care îmi răscolea tot sângele. Mi-a trecut prin cap să-mi iau tălpășița. Dar poate că, ieșind, voi face zgomot; ea se va trezi, mă va recunoaște. Nu, nu puteam nici să fug; oricum eram pierdut... N-aveam altă soluție decât s-o înjunghii, s-o înjunghii fără milă, cât mai rapid, să termin cât mai repede cu putință. Dar nu puteam nici s-o înjunghii... Căzusem parcă într-o mocirlă în care mă înfundam încet-încet, fără nicio ieșire, fără nicio putință de scăpare. Eram în noroi până la gât. Aveam să mor

încându-mă ca o pisică... Mi-era imposibil să ucid; eram ca paralizat.

Am dat să plec. Podeaua a început să scârțâie. Mama s-a răsucit în pat.

— Cine-i acolo?

În clipa aceea am înțeles că nu mai aveam scăpare. M-am aruncat asupra ei și am înșfăcat-o. Ea s-a zbatut, a încercat să-mi scape din mâini... La un moment dat, a reușit să mă apuce de gât. Urla ca din gură de șarpe. Ne-am luptat; a fost lupta cea mai îngrozitoare pe care v-o puteți închipui. Răcneam ca fiarele, ne curgeau bale din gură... Răsucindu-mă, am văzut-o pe nevastă-mea, albă ca o stafie, stând în picioare în ușă și neîndrăznind să intre. Avea o lumânare în mână, la lumina căreia am putut vedea chipul mamei, vânăt ca o cămașă de penitent în Săptămâna Mare... Am continuat să ne batem; aveam hainele sfâșiate, rămăsesem cu pieptul gol. Pe punctul de a muri, mama avea mai multă putere decât dracul. A trebuit să mă folosesc de toate puterile mele de bărbat ca s-o stăpânesc. De câte ori am crezut că am învins-o, de atâtea ori a reușit să-mi scape. Mă zgâria, mă lovea cu picioarele și pumnii, mă mușca. La un moment dat, mi-a sfâșiat cu gura un mamelon – cel stâng – și mi l-a smuls cu totul din rădăcină.

Dar tot în momentul acela am reușit să-i înfig lama cuțitului în gâtulej...

Sângele a țâșnit ca dintr-o spărtură drept în fața mea. Era cald ca un pânțec și avea același gust ca sângele de miel.

I-am dat drumul și am ieșit în goană, în ușă m-am lovit de nevastă-mea; lumânarea i s-a stins în mână. Am luat-o peste câmp și am fugit fără preget, ore întregi. Câmpul era răcoros, iar prin vene simțeam parcă o senzație de ușurare.

Puteam în sfârșit să respir...

Articol V.

Altă notă a transcriitorului

Aici se termină manuscrisul lui Pascual Duarte. În ciuda tuturor eforturilor, n-am reușit să mă lămuresc dacă a fost strangulat când a ajuns la acest moment al povestirii sau dacă a mai avut timp să relateze și alte isprăvi, iar foile respective s-au pierdut.

Don Benigno Bonilla, licențiat și proprietar al farmaciei din Almendralejo, unde, așa cum am mai spus, am găsit cele transcrise mai sus, mi-a indicat tot soiul de posibilități ca să-mi continui ancheta, îi cunosc prăvălia ca pe propriul buzunar; m-am uitat până și în borcanele de porțelan, în spatele flacoanelor, deasupra și dedesubtul dulăpioarelor, în cutia cu bicarbonat... Am învățat tot felul de termeni interesați – unguentul fiului lui Zaharia, al văcarului și al vizitiului, untură de pește, alifie de rășină, de pita-porcului, din semințe de dafin, alifie de miladomnului sau împotriva peladei ovinelor – am strănutat din cauza boabelor de muștar, mi-a venit să vărs de la mirosul de valeriană și mi-au lăcrimat ochii din cauza amoniacului, dar, oricât m-am învârtit și m-am rugat de Sfântul Anton ca să găsesc cât de cât ceva, probabil că acest ceva nu exista, pentru că n-am dat niciodată de el.

Îmi pare nespus de rău pentru această lipsă totală de informații asupra ultimilor ani ai lui Pascual Duarte. Făcând o socoteală rapidă, pare evident faptul că a fost din nou închis la pușcăria din Chinchilla (asta se înțelege chiar din povestirea lui), unde a rămas probabil până prin 1935 sau poate chiar 1936. Desigur, trebuie exclusă posibilitatea ieșirii sale din închisoare înainte de începutul Războiului Civil. Cât privește faptele sale în cursul celor cincisprezece zile cât a durat revoluția la el în sat, este practic imposibil să aflăm ceva; cu excepția asasinării domnului González de la Riva – pe care personajul nostru o

recunoaște, ba chiar o revendică –, nu am putut afla nimic despre el, dar absolut nimic altceva, și chiar în legătură cu această crimă cunoaștem, desigur, faptul evident și ireparabil, dar, cum Pascual a tăcut chitic și n-a scos o vorbă în legătură cu asta decât atunci când a avut el chef, adică foarte rar, habar n-avem care au fost motivele și impulsurile care l-au îndemnat la așa ceva. Poate că, dacă execuția lui ar fi fost amânată un timp, ar fi putut ajunge cu memoriile lui până la acest fapt, tratându-l pe larg, dar sigur că, din moment ce nu a fost așa, lacuna de la sfârșitul zilelor sale n-ar putea fi completată decât recurgând la ficțiunea romanescă, soluție contrară caracterului veridic al acestei cărți.

Scrisoarea lui Pascual Duarte către don Joaquín Barrera a fost scrisă probabil în același timp cu capitolele 12 și 13, singurele scrise cu cerneală violetă, la fel ca scrisoarea citată mai sus, ceea ce ar putea demonstra că Pascual n-avea de gând să-și întrerupă definitiv povestirea, așa cum afirmă el, ci că și-a pregătit scrisoarea în așa fel încât efectul ei să se vadă la timpul potrivit, o precauție care ne arată că personajul nostru nu e nici uituc, nici zăpăcit, cum pare la prima vedere. Acest fapt este confirmat de afirmațiile caporalului de jandarmerie Cesáreo Martín, cel care a fost însărcinat să trimită teancul de foi de la închisoarea din Badajoz la locuința domnului Barrera din Mérida.

Din dorința de a aduce cât mai multă lumină asupra ultimelor momente din viața personajului, m-am adresat în scris lui don Santiago Lurueña, la vremea aceea preot al închisorii, iar astăzi preot paroh la Magacela (Badajoz), și lui don Cesáreo Martín, pe atunci soldat de jandarmerie afectat la închisoarea din Badajoz, iar astăzi caporal comandant al postului din La Vecilla (León), amândoi fiind, datorită funcțiilor respective, în preajma criminalului în

clipele când acesta a trebuit să-și plătească datoriile față de justiție.

Iată scrisorile:

Magacela (Badajoz).

9 ianuarie 1942

Mult distinse și stimat domn.

Am primit chiar în clipa aceasta, după cum se vede, cu mare întârziere, scrisoarea dumneavoastră din 18 decembrie și cele 359 de foi bătute la mașină și conținând memoriile nefericitului Du arte. Le-am primit prin intermediul lui don David Freire Angulo, actualul preot al închisorii din Badajoz, fost coleg de seminar în tinerețe, la Salamanca. Vă scriu aceste rânduri imediat după primirea scrisorii doar ca să-mi liniștesc conștiința, dar vă voi scrie mai pe larg mâine, cu ajutorul lui Dumnezeu, după ce voi fi citit, așa cum mă sfătuiți și ca să-mi satisfac curiozitatea, foile care însoțesc scrisoarea.

(Continuare pe data de 10 ianuarie.)

Am citit dintr-o suflare, deși - după cum spune Herodot - nu e nobil să citești astfel, confesiunile lui Duarte și nici nu vă puteți închipui cât de profund mi-au impresionat spiritul, ce urmă puternică, ce brazdă adâncă mi-au lăsat în suflet. Un servitor al Domnului, care primește ultimele cuvinte de căință cu aceeași bucurie cu care plugarul își adună recolta cea mai bogată, nu poate să nu fie impresionat puternic la citirea celor scrise de un om pe care majoritatea oamenilor îl consideră o hienă (așa cum mi-l închipuiam și eu când am fost chemat la el în celulă), dar care, dacă pătrunzi în adâncul sufletului său, se dovedește a nu fi decât un miel blând, hăituit și înspăimântat de viață.

Moartea lui a dovedit că se pregătise pentru ea în mod exemplar, căci doar în ultimul ceas s-a dovedit mai slab de înger și a dat semne de frică, așa că sufletul lui a

avut parte de o suferință de care ar fi putut să fie scutit dacă avea mai mult curaj.

A făcut tot ceea ce trebuia făcut pentru împăcarea sufletului, cu o stăpânire de sine și o seninătate care m-au impresionat, iar când a sosit momentul să fie scos în curte a rostit în fața tuturor „Facă-se voia Domnului” cu atâta vădită umilință în glas, încât am rămas cu toții uimiți. Păcat că dușmanul i-a răpit ultimele clipe, căci altfel, mai mult ca sigur, moartea lui ar fi putut să fie considerată sfântă! Ar fi putut să fie un exemplu pentru toți cei care eram de față (până când s-a pierdut cu firea, după cum spuneam), iar din tot ceea ce am văzut atunci am putut trage învățăminte prețioase pentru îndeplinirea menirii mele de tămăduitor al sufletelor. Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Asigurându-vă de toată stima mea, vă rog să primiți, stimate domn, salutările mele respectuoase.

Preot S. Lurueña

P.S. Îmi pare rău că nu vă pot ajuta în privința fotografiei și nici nu știu ce soluție să vă recomand.

Aceasta a fost prima scrisoare. Iat-o și pe cealaltă.

La Vecilla (León).

12.01.42

Stimate domn.

Am primit scrisoarea dumneavoastră din 18 decembrie și sper ca răspunsul meu să vă găsească sănătos ca și până acum. Aflați despre mine că sunt bine, sănătos – mulțumesc lui Dumnezeu deși sunt țeapăn ca un băț din cauza climei de pe aici, pe care nu o doresc nici celui mai mare criminal. Trec la informațiile pe care mi le cereți, dat fiind că nu văd niciun motiv legat de serviciu care să mă împiedice să vi le dau, căci altfel ar fi trebuit să înțelegeți că nu pot să spun niciun cuvântel. Cred că-mi aduc bine aminte de numitul Pascual Duarte, despre care

îmi pomeniți, deoarece, multă vreme, a fost deținutul cel mai celebru pe care l-am avut în pază; n-aș garanta că era sănătos la cap nici dacă m-ați plăti cu aur, pentru că făcea asemenea lucruri încât se vedea clar că era bolnav. Înainte să se spovedească, era cum era, dar, imediat după prima spovedanie, se vede că l-au apucat frământările și remușcările și a vrut să le ispășească pedepsindu-se; așadar nu mânca luna, pentru că era ziua în care o omorâse pe maică-sa, nici marțea, pentru că într-o zi de marți îl omorâse pe domnul conte de Torremejía, nici miercurea, pentru că omorâse pe un știu cine; cert este că nenorocitul de el nu pune nimic în gură de bunăvoie jumătate din săptămână și slăbise atât de tare, încât, după părerea mea, călăului nu i-a trebuit mult ca să-i frângă grumazul. Nefericitul de el nu făcea toată ziua decât să scrie, de parcă era apucat de friguri, și cum asta nu deranja pe nimeni, iar directorul era milos din fire și ne poruncise să-i dăm tot ce-i trebuie ca să scrie, omul nostru o ținea pe-a lui și nu se oprea din scris nicio clipă. La un moment dat, m-a chemat la el, mi-a arătat o scrisoare pusă într-un plic deschis („Ca s-o poți citi, dacă vrei”, mi-a spus el) adresată lui don Joaquín Barrera López, la Mérida și mi-a spus pe un ton care n-am știut niciodată dacă e rugător sau poruncitor: „Când mă vor duce, ia scrisoarea asta, aranjează puțin maldărul ăsta de hârtii și trimite-le pe toate domnului ăsta. Ai priceput?”. După care a adăugat, privindu-mă în ochi într-un fel atât de misterios, încât m-am simțit tulburat: „Dumnezeu o să te răsplătească... am să-l rog eu!”

Așa am făcut, căci nu mi s-a părut că ar fi o faptă rea și pentru că am respectat întotdeauna voința morților.

Cât privește moartea lui, nu vă pot spune decât că a fost banală și nefericită ca toate morțile; chiar dacă la început s-a ținut țațos și a strigat în fața tuturor celor de

față „Facă-se voia Domnului!” de ne-a lăsat cu gura căscată, toată mândria i s-a dus cât ai clipi din ochi. Când a văzut locul execuției, a leșinat, iar când și-a revenit, urla atât de tare că nu vrea să moară și că n-avem dreptul să ne purtăm așa cu el, încât a trebuit să fie târât până la eșafod. Acolo a mai sărutat o dată, pentru ultima oară, un crucifix pe care i l-a întins părintele Santiago, preotul închisorii și într-adevăr un sfânt, și și-a sfârșit zilele scuișând și dând din picioare fără să-i pese de cei din jur și în modul cel mai urât și mai josnic în care poate sfârși un om: arătându-și tuturor frica de moarte.

Vă rog, dacă se poate, la publicare, să-mi trimiteți două cărți, nu una singură. A doua e pentru domnul locotenent, care mi-a spus că i-o puteți trimite cu plata la primire, dacă sunteți de acord.

Sper ca răspunsul meu să vă mulțumească. Vă salut respectuos.

Cu stimă.

Cesáreo Martín

Am primit scrisoarea dumneavoastră cu întârziere, și de aceea răspunsul e atât de tardiv. Scrisoarea mi-a fost reexpediată de la Badajoz și n-am primit-o decât luna asta, sâmbătă, pe 10, adică alaltăieri. Numai bine!

Ce aș mai putea adăuga la spusele acestor domni?

Madrid, ianuarie 1942

CUPRINS

Pascual Duarte, primeste 3

Nota transcriitorului 3

Scrisoare care anunță trimiterea originalului 3

Clauză din testamentul olograf al lui don Joaquín Barrera López, care, murind fără urmași, și-a lăsat toate bunurile călugărițelor din ordinul Servicio Doméstico 3

Altă notă a transcriitorului 3

